

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE
ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

Tezi Hazırlayan: Harun KURUÖZ

İSTANBUL 2008

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE
ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

Tezi Hazırlayan:
Harun KURUÖZ
Öğrenci No:
050771299

Danışman:
Yrd.Doç. Dr. Namık Sinan TURAN

İSTANBUL 2008

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimim hazırladığına and içerim. .../.../...

Aday: **Harun KURUÖZ**

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

19.01.2008

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **050771299** numaralı *Harun Kuruöz*'ün "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 05.02.2008 tarih ve 2008/04 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Kampüsünde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oybirliği/oyçokluğu* ile **Kabul** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

YRD.DOÇ.DR. NAMIK SİNAN TURAN

ÜYE

PROF. DR. MEHMET FİKRET GEZGİN

ÜYE

PROF. DR. MUSTAFA DELİCAN

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tezi Hazırlayan:Harun KURUÖZ

Özet

Hazırlamış olduğum bu tezin temel konusunu 1957’den bu yana işleyen ve 10 Aralık 1999 Helsinki zirvesiyle yeni bir boyut kazanan, elli yıllık bir süre içerisinde Türkiye’nin Avrupa birliğine girmesini engelleyen konuların incelenmesi oluşturmuştur.

Bu doğrultuda hazırlamış olduğum tezin mahiyeti gereği kavram ve kurumların daha iyi anlaşılabilmesi için Avrupa Birliğinin ne anlama geldiği ve bugün geldiği aşama ile Türkiye’nin AB’ne tam üyelik başvurusundan bu yana geçen süre içerisinde Türkiye-AB ilişkilerinde gelinen noktaya, çok kısa olarak değinilmiştir.

Tezin ana konusu olan ülkemizin AB ile ilişkilerindeki engeller geniş bir çerçevede incelenerek problem sahaları ortaya konmuştur. Bu engeller dikkatlice incelendiğinde bir kısmı AB ile üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi için ön koşul niteliğindeki Kopenhag kriterlerini de içeren Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa ve orta vadeli hedefler olarak resmen dile getirilen engellerdir. Diğer bir kısmı ise AB yetkili kişi ve kurumlarınca resmen dile getirilmese de varlığını her zaman hissettiren ve kriz dönemlerinde sonradan inkar cihetine gidilse de resmi kimi ağızlarda dahi öne sürülen engellerdir. Bir diğer engel türü de her ne kadar doğrudan AB ile ilgili olmasa da AB’ye üye Yunanistan tarafından, kendisiyle ülkemiz arasındaki sorunlar bağlamında, AB ile ilişkilerimizde engelleyici faktör olarak ileri sürülen bir engeldir. Bu bölümde ele alınan başka bir engel türü, her ne kadar açıktan yada gizli olarak varlığını hissettirmese de Türkiye’nin ve AB’nin temel yapısı göz önünde bulundurulduğunda engel olarak karşımıza çıkabilecek bir sorun alanı olarak görülen ‘‘hukuki engeller’’ başlığı altında ele alınmıştır. Tezde engeller yukarıda belirtilen ayrımlara tabi tutulmadan genel olarak belirtilmeye çalışılmıştır.

Tezde ortaya konan engeller incelenerek yorumlanmış ve Türkiye’nin bu engelleri aşması İçin İzlenmesi Gereken Politikalar ortaya konmuştur.

Sonuç ve Teklifler bölümünde ise Türkiye’nin AB’ye girmesi için yapması gerekenler ana hatlarıyla ortaya konmuş ve alınması gerekli tedbirler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler:Kıbrıs-Yunanistan-Hukuk-İnsan Hakları-Gümrük Birliği.

ACCESSION OF TURKEY'S TO THE EUROPEAN UNION MEMBERSHIP OBSTACLES AND SOLUTION PROPOSALS

Prepared By: Harun KURUÖZ

Abstract

I have prepared this thesis about Turkey and Europe Union relation since 1957 processing Europe Union membership topic. It was won a new demention with 10 December, 1999 Helsinki Summit, by that I have searched some topics them has been caused to ban EU procession.

For this aim, I have dealt with this procession and touched on shortly, What does mean Europe Union, Which level is our came to point, developing relation between Our Country and Europe Union Country.

My thesis is as main topic bans between us and Europe Union Country and participation deed of partnership is consist of Kopehang Creteria as a pre-condition that is short and long period official bans. There are some bans that all of them some times has been refusaed by Europe Union's Country at crises term that all of them unseen bans. There is another bans too That is about Europe Union's Member Greece attitutes. Greece has being barred of Turkey's Europe Union membership Procces by special topic between Turkey and Greece. Another a topic as a ban that is differences between Turkey and Europe Union states structure and they different religion, social and cultural structure. All of these has ben dealed "Juridical Obstacles"

All of obstacles has been explained, all of articles didn't separated has been evaluated totaly, all of obstacles and solvation methods has been put forwarded.

At the result and suggesion part has been touched on What can be do for all of these obstacles upon Europe Union.

Key Words: Cyprus, Greece, Law, Human Right, Customs Union.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ

JÜRİ SAYFASI

TÜRKÇE ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER

İNGİLİZCE ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER (ABSTRACT)

KISALTMALAR

GİRİŞ

1

I.BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL ALT YAPISI VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

1.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHÇESİ	4
1.1-Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	4
1.2-Avrupa Ekonomik Topluluğu	5
1.3-Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu	5
1.4-Genişlemenin Tarihçesi	6
2-TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	7
2.1-Avrupa Ekonomik Topluluğuna Ortak Üyelik Başvurusu	7
2.2 Başvuru Sonrası Görüşmeler	8
2.3-Ankara Anlaşması	8
2.3.1-Hazırlık Dönemi	9
2.3.2-Geçiş Dönemi	10
2.3.3-Son Dönem	11
2.4-Katma Protokol	11
2.5-Türkiye AB İlişkilerinde Problemlerli Yıllar	12
2.6-Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu	13
2.7-Gümrük Birliği	14
2.8-Lüksemburg Zirvesi ve Türkiye	16
2.9-Helsinki Zirvesi ve Türkiye	18
2.10-Nice Zirvesi ve Katılım Ortaklığı Belgesi	20
2.11-Türkiye'nin AB Ulusal Programı	21
2.12-Laeken Zirvesi	22
2.13-Kopenhag Zirvesi	24
2.14-Selanik Zirvesi	25

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE ÜYE OLMASININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER

1-YUNANİSTAN ENGELİ	28
2-KIBRIS ENGELİ	30
3-DEMOKRASİ ENGELİ	34
4-İNSAN HAKLARI ENGELİ	39
5-HUKUKİ ENGELLER	46
5.1-Egemen Yetkilerin Devri ve AB Hukukunun Önceliği	46
5.2-Türk Hukukunun AB Hukukuna Uyumu	48
6-KÜLTÜREL FARKLILIK	50
7-DİN FARKLILIĞI	54
8-NÜFUS ENGELİ	58
9-SOSYAL GÜVENLİK ALANINDAKİ OLUMSUZLUKLARDAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE TÜRKİYE’NİN AB KARŞISINDAKİ DURUMU	59
9.1-Sosyal Güvenlik Alanındaki Olumsuzluklardan Kaynaklanan Engeller	59
9.2-Sosyal Açıdan Türkiye’nin AT Karşısındaki Durumu	64
10-JEOPOLİTİK ENGELLER	66
10.1-Coğrafi Konum	66
10.2-Jeopolitik Konum	66
11-AVRUPA PARLAMENTOSUNUN ENGELİ	68
12-EKONOMİ ENGELİ	69

III. BÖLÜM

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE ORTAYA ÇIKAN ENGELLERİ AŞMAK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1-HELSİNKİ ZİRVESİNDEN SONRAKİ GELİŞMELER DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE’NİN AB YOLUNDA İZLEMESİ GEREKEN POLİTİKA	72
2-TÜRKİYE’NİN KOB VE ULUSAL PROGRAM DIŞINDA UYGULAMASI GEREKEN POLİTİKA	78

3- TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN DİPLOMASİ, SOSYO-EKONOMİK YAPI, HUKUK VE KÜLTÜR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ	82
3.1-Diplomasi	82
3.2- Sosyo Ekonomik Yapı	84
3.3-Hukuki Boyut	85
3.4-Stratejik Boyutu	86
3.5-Kültür Boyutu	87
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	88
KAYNAKÇA	95
EKLER	
EK 1-AB KATILIM ORTAKLIĞI BELGESİ	97
EK 2-AB ULUSAL PROGRAMI	113
ÖZGEÇMİŞ	125

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu
AGİT	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	:Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AİHK	: Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMBS	: Avrupa Merkez Bankası Sistemi
AP	: Avrupa Parlamentosu
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GB	:Gümrük Birliği
GKRY	:Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	:Gayri Safi Milli Hâsıla
ICCPR	: Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
KEP	:Katılma Öncesi Ekonomik Programı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
MGK	:Milli Güvenlik Kurulu
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu
OECD	: Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı

GİRİŞ

Türkiye, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve en medeni ülkeler grubunda yer almak için “Avrupa ile Entegrasyonu” , 50 yılı aşkın bir süredir “Milli Hedef” olarak takip etmektedir.

Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna müracaat etmiş ve 1963 yılında AET ile ortaklık sözleşmesi imzalamıştır. Buna göre sekiz yıllık bir hazırlık dönemi sonucunda, adaptasyon sürecini içeren “Katma Protokol” ün imzalanması öngörülmüştür. Katma Protokol 1973 yılında imzalanmış ve sonunda Gümrük Birliği Anlaşması kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu haliyle Türkiye, AB’ne giren tek ülke olmuştur.

Türkiye’nin AB üyeliğinden en büyük beklentisi, Avrupa Standartlarını yakalamak ve toplum hayatında, ekonomide ve üretimde çağdaş değerleri yakalamaktır. Türkiye, benimsemiş olduğu dünya görüşü, siyasal kurumlar, Batı normlarına uygun demokratik devlet yapısı, laik devlet düzeni, serbest piyasa ekonomisi ve çağdaş kültür değerleri ile Avrupa’nın ayrılmaz bir parçasıdır. Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, mevcut konjonktürel sorunlara rağmen, Türkiye’nin dış politika öncelikleri arasındaki önemini ve belirleyici yerini sürdürmektedir.

AB, hali hazır konjonktür de Türkiye’yi AB’ne tam üye kabul etmek hususunda birçok engeller çıkarmasına rağmen, Türkiye, Ulu Önder Atatürk’ün ortaya koymuş olduğu “Çağdaş uygarlık düzeyi hedefi” doğrultusunda söz konusu engelleri aşarak güçlü siyasi irade yapısına sahip bir ülke olarak kısa süre zarfında, uygun teşkilat yapısını tesis ederek, medeni dünya içerisindeki yerini alacaktır.

Bu araştırmada; Türkiye’nin Avrupa Birliğine Üye Olmasını Engelleyen Faktörler sıralanmış ancak Hukuk engelini içinde yer alan İnsan Hakları konusu, kültürel başlık içinde yer alan Din ve Nüfus konuları AB üyeliği açısından önemli olması nedeniyle ayrı başlıklar altında incelenmiş, ayrıca 2000 yılında üyelik kriterleri olarak önümüze sunulan Katılım Ortaklığı Belgesi ve bu belgeye cevap olarak Türkiye’nin hazırladığı Ulusal Programda araştırma açısından önemli olduğundan ekler kısmına konulmak suretiyle Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Ortaya Çıkan Engelleri Aşmak İçin İzlenmesi Gereken Politikalar incelenmiştir.

Problemin Durumu : Cumhuriyetimizin kurulmasından bu yana, hatta daha öncesinden beri, batılılaşma ile modernleşmenin eş tutulması, özellikle ikinci Dünya Savaşından sonra Avrupa kıtasında veya onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenlik oluşumlarının tümüne katılmaya ülkemizi yöneltmiştir. Bu suretle Türkiye, Avrupa Konseyi, OECD ve NATO'ya girmiştir. Aynı neden, Türkiye'yi Avrupa'nın en iddialı entegrasyon hareketi olan AB'ne karşı kayıtsız kalmamaya sevk etmiştir. Dolayısıyla, Avrupa ile entegrasyonun başlangıçtan itibaren ülkemiz için ekonomikten ziyade politik amaç olduğu söylenebilir.

Bu açıdan Türkiye'nin 1959 yılından bu güne kadar AB içinde yer almak adına gerekenler yapmış ve önemli fedakârlıklara katlanmış olması, AB'ne tam üyeliği elde edebilecek mi sorularına, Türkiye'nin geleceğine ışık tutmak açısından cevap bulunmalıdır.

Araştırmanın Amacı : Bu araştırmanın amacı; Türkiye'nin dış politikasında ilk sıraya gelen AB, sürecinde 1959 yılında başlayıp hala süren ve önümüzdeki yıllarda da süreceğinden hiç kuşumuzun olmadığı Türkiye'nin AB'ye kırk sekiz seneden beri girememesinin açıkça söylenen ve açıkça söylenmeyen gerçek sebeplerini araştırarak, ileriye dönük nasıl bir politika izlenmesinin gerektiğini ortaya koymak.

Araştırmanın Önemi : Türkiye için, Avrupa ile bütünleşmek ve bu bütünleşmeyi AB süreci ile tamamlamak büyük bir idealdir. Türkiye'nin AB 'ne tam üyeliği ajandasının bakıldığı zaman bu yönde büyük çaba sarf etmektedir. Artık bu yolda geri dönüş en azından kısa ve orta vadede pek mümkün görülmemektedir. Bunun ne zaman gerçekleşebileceği uzun uzun tartışılabilir. Ancak burada önemli olan toplumun büyük kesimlerinin de desteğini almış görünen bu yöneliş aslında toplumda ekonomik fayda beklentisinin ötesinde pek bilinmemektedir. Ülkenin geleceğini sokaktaki adamın yaşamını yakından etkileyecek olan bu yöneliş ekonomik faydanın çok ötesinde gelişmeleri de beraberinde getireceğinden Türkiye'nin AB üyeliği hakkında birçok araştırma yapılmalı ve toplumun her kesiminin yeterli bilgi sahibi kılınması açısından oldukça önemlidir.

Araştırmanın Kapsamı : Yaklaşık elli yıllık bir süreçten geçerek bugüne gelen Türkiye-AB ilişkilerindeki mevcut problem sahaları siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve askeri yönlerden tarihi akışı içerisinde incelenerek ortaya konulmuştur. Bu tarihi geçmişin ışığında tez çalışmasının sürdürüldüğü dönemdeki güncel gelişmeler de takip edilmek suretiyle, Türkiye-AB ilişkileri konusunda önümüzdeki yıllarda meydana gelebilecek gelişmeler ışığında Türkiye'nin geliştirebileceği politikalar incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma Yöntemi: Araştırma literatür tarama yöntemi ile yapılan bir araştırmadır. Bu kapsamda Faydalanılan Kaynaklar Bölümü'nde sunulan dokümanlar incelenmiş ve konuyla ilgili düşünürlerin fikirlerinden yararlanılmıştır.

Verilerin Toplanması, Çözümlemesi ve Yorumlanması: Veriler konu ile ilgili kitap, makale ve tezler ile medya ve internet kaynaklarından elde edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede tezin birinci bölümünde; tezin mahiyeti gereği kavram ve kurumların daha iyi anlaşılabilmesi için önce Avrupa Birliği tarihçesi incelenmiştir. Daha sonra Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin nasıl geliştiği ve günümüze kadar olan sürece nasıl geldiğine çok kısa olarak değinilmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise; Tezin ana konusu olan ülkemizin AB ile ilişkilerindeki engeller geniş bir çerçevede incelenerek problem sahaları ortaya konmuştur. Bu engeller dikkatlice incelendiğinde bir kısmı AB ile üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi için ön koşul niteliğindeki Kopenhag kriterlerini de içeren Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa ve orta vadeli hedefler olarak resmen dile getirilen engellerdir. Diğer bir kısmı ise AB yetkili kişi ve kurumlarınca resmen dile getirilmese de varlığını her zaman hissettiren engellerdir. Üçüncü bölümde ise; Tezde ortaya konan engeller incelenerek yorumlanmış ve Türkiye'nin bu engelleri aşması İçin İzlenmesi Gereken Politikalar ortaya konmuştur. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler bir bütün halinde değerlendirilmiştir.

I.BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHSEL ALT YAPISI VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

1-AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHÇESİ:

1.1-Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇB)

Savaşlardan usanan insanlar Avrupa’da savaşlara sebep olan ve Avrupa’nın gelişmesi için çok önemli olan Kömür ve çeliğin meydana getirdiği sıkıntıları gidermek aynı zamanda bunu kontrol altına almak amacıyla topluluklar kurmak için projeler geliştirmişler.

“AKÇT’nun kurulması yönündeki ilk girişim, 9 Mayıs 1950’de Fransız Dışişleri Bakanı Robert SCHUMAN, iş adamı Jean Monnet ve Batı Almanya Şansolyesi Konrad Adanauer ile hazırladıkları bir projeyi, uluslararası basın toplantısında dünyaya duyurmuş ve bu yolla AKÇT’nun oluşturulma süreci başlamıştır.Proje Alman ve Fransız kömür-çelik üretiminin tek bir idari yapı altında toplanılması ve diğer Avrupa Devletlerinin kuruluşu katılabilecekleri öngörülmüştür.Savaş sonrası Avrupa’nın kalkınması için gerekli ilksel ürünlerden birisi durumundaki kömür-çeliğin üretim, işletim ve dağıtılmasında kurulacak işbirliği ile “geniş Pazar“ olanaklarına kavuşacağı savunulmuştur.”¹

Schuman Planı esas alınarak yapılan görüşmeler sonunda AKÇT’yi kuran ve aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği’nin temelini oluşturan Paris Antlaşması, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksembourg arasında 18 Nisan 1951 tarihinde Paris’te imzalanmış ve 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AKÇT’ye İngiltere, İrlanda ve Danimarka 1.1.1973, Yunanistan 1.1.1981, Portekiz ve İspanya 1.1.1986, Finlandiya, İsveç ve Avusturya ise 1.1.1995 tarihinde katılmışlardır. 'Montanunion' olarak da anılan bu anlaşma ile, üye ülkeler arasında bir ortak kömür ve çelik pazarı oluşturulması, ekonominin geliştirilmesi ve istihdam ile hayat seviyesinin yükselmesinin sağlanması hedeflenmiştir.

---

¹ Dedeoğlu, B.,Dünden Bugüne Avrupa Birliği, İstanbul, 2003, s.48.

1.2-Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

“Avrupa’nın bütünleşmesinin önce ekonomik birliktelikte aranmasının daha gerçekçi olacağı düşüncesi, çabaları ekonomik alanda yoğunlaşmış ve Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ülkeleri arasında, 25 Mart 1957’de Roma’da, Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kuran anlaşma imzalanmıştır. Aynı zamanda Roma Antlaşması ve bazen de Ortak Pazar Antlaşması diye de anılan bu antlaşma ile Avrupa’nın önemli ülkeleri arasında, bir taraftan Gümrük Birliği gerçekleştirilmiş, diğer taraftan da ekonomik bütünleşme sağlanmıştır. Antlaşma 1 Ocak 1958’de yürürlüğe girmiştir.”²

Çok yönlü ve kapsamlı olan Roma Antlaşması sadece ekonomik bütünleşmeye inhisar etmiyor, aynı zamanda para birliği ile siyasi işbirliğinin de dinamiklerini bünyesinde taşıyordu.

“AET ile üye ülkeler arasında malların, sermayenin ve emeğin serbestçe dolaştığı bir ortak Pazar ve gümrük birliği kurulması öngörülmüştür.”³ Bu görevleri yerine getirmek üzere AET’nin kuruluş antlaşmasında Komisyon, Bakanlar Kurulu, Genel Kurul ve Mahkeme olmak üzere dört organa yer verilmiştir.⁴

1.3-Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)

Paris Antlaşması’nı imzalayan altı ülke arasında AKÇT ile sınırlı bir alanda başlatılan bütünleşme çabalarını çeşitli alanlara yaygınlaştırma girişimleri kapsamında, öncelikle, Avrupa genelinde siyasi alanda bir bütünleşme gerçekleştirme yoluna gidilmiştir. Ancak, 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu ve 1953 yılında Avrupa Siyasal Topluluğu (European Political Economy) olarak somutlaşan dış politika ve savunma politikası alanlarındaki bütünleşme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde ekonomik entegrasyon gerçekleştirilmeksizin siyasi entegrasyona ulaşılamayacağı şeklindeki görüş ortaya çıkmış ve bu doğrultuda ekonomik entegrasyon çabaları yoğunluk kazanmıştır.

Bunun üzerine, Messina’da, 1-2 Haziran 1955 tarihinde düzenlenen konferansta iki yeni Avrupa Topluluğu’nun daha kurulması kararlaştırılmıştır. uzun süren görüşmeler ve teknik çalışmalardan sonra 25 Mart 1957’de, bu kez Roma’da imzalanan Antlaşmalar

---

² Karluk, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2007, s.11.

³ Tekinalp, Ü., Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, 1997, s.3.

⁴ Tekinalp, a.g.k., s.6.

ile AET ve EURATOM kurulmuştur. EURATOM'un amacı, atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanımını geliştirmektir. Antlaşmanın 1 inci maddesi çerçevesinde EURATOM'un temel hedefi, nükleer endüstrinin süratle kurulması ve gelişmesi için gerekli şartların gerçekleştirilmesi yolu ile üye ülkelerin hayat seviyelerinin yükseltilmesi ve diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi olarak özetlenmektedir.

AKÇT, AET ve EUROATOM 8 Nisan 1965'de kısaca "Birleşme Anlaşması" diye anılan "Avrupa Toplulukları için Müşterek Konsey ile Komisyon Oluşturulması" antlaşmasının imzalanması ile kısaca "Avrupa Topluluğu" (AT) diye anılmaya başlamışlardır.

Yukarıda açıklanan üç Avrupa Topluluğu yasal açıdan ayrı, siyasi açıdan ise tek bir kuruluştur. Avrupa Topluluklarının dünyadaki diğer ekonomik birleşme ve kuruluşlardan farkı, devletlere ait bazı egemenlik haklarının kullanılmasının uluslararası bir organa bırakılmasıdır. Bu niteliği ile AT'ye, yeni tanımlanması ile AB'ye benzer dünyada hiçbir örgüt yoktur.⁵

1.4-Genişlemenin Tarihçesi

Avrupa Birliği'nin kuruluşu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasına ilişkin Paris Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve EURATOM'un kurulmasına ilişkin Roma Antlaşması'nın altı kurucu ülke;

- Belçika
- Fransa
- Almanya (Batı)
- İtalya
- Lüksemburg
- Hollanda

tarafından imzalanmasıyla gerçekleşmiştir. 1951/1957 yıllarında toplulukta bu ülkeler vardır.

Bunu takip eden 6 genişleme süreci süreci olmuş ve sırasıyla; Birinci genişleme süreci 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımı ile, İkinci genişleme süreci 1981 yılında Yunanistan'nın katılımı ile, Üçüncü genişleme süreci 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in katılımı ile, Dördüncü genişleme süreci 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımı ile,

---

⁵ Karluk, R., agk, s.12.

Beşinci genişleme süreci 2004 yılında Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya ve Çek Cumhuriyeti'nin katılı ile, Altıncı genişleme süreci 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımı ile gerçekleşmiştir. Ayrıca 1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesi ile topluluğun de facto ile genişlemesi gerçekleşmiş olup; Bu süreçlerin sonunda Avrupa Birliği'nin üye sayısı 27'e yükselmiştir. 3 Ekim 2005 tarihi itibariyle Türkiye ile AB arasında müzakerelere başlanması kararı alındı ve süreç devam etmektedir.

2-TÜRKİYE – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1-Avrupa Ekonomik Topluluğuna Ortak Üyelik Başvurusu:

Adnan Menderes Hükümeti, Avrupa'da altı ülke tarafından (Almanya,Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) kurulan 01.01.1958'de yürürlüğe giren AET'na 31 Temmuz 1959 tarihinde üye olmak için başvurdu. Bu başvuru Türkiye'nin daha önce üye olduğu tüm uluslar arası anlaşmalarda olduğu gibi, yeterince araştırılmadan, bilgilendirilmeden, kapsam ve önemi kapsanmadan yapılan bir başvuruydu. Menderes'in davranışı bugünde geçerli olan, “Batıyla Bütünleşelim”, “Aman Dışında Kalmayalım” anlayışının doğal bir sonucuydu.⁶

Roma Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra 15 temmuz 1959'da Yunanistan, 31 temmuz 1959'da da Türkiye Topluluğa katılma için müracaat etti. Türkiye'nin amacı, uzun dönemde Batı Avrupa'da kurulabilecek siyasal bir birliğin dışında kalmamak ve Gümrük Birliği içinde Yunanistan'a verilecek ticari tavizlerden yoksun olmamaktı.⁷

Türkiye Cumhuriyet Roma Anlaşmasınının 238'inci maddesi uyarınca ortak üye (Associate Member) olmak amacıyla müracaat etmiştir. AET-Türkiye Anlaşması'nın Türkçe'ye “ortaklık antlaşması” olarak çevrilmesi sebebiyle AET'ye karşı Türkiye'nin durumunu “ortak üye” olarak nitelendirmek mümkündür. Türkiye, Yunanistan'dan sonra AET'ye ortak üye olmak için başvuran ikinci ülkedir.

“Dolayısıyla Türk yunan rekabeti daha o yıllarda etkili oluyordu ve bu etki, her iki ülkenin Batı Avrupa ilişkilerine de yansdı.”⁸

⁶ Aydoğan, M., Avrupa Birliğinin Neresindeyiz, İstanbul, 2002, s.112.

⁷ Somuncuoğlu, S., Avrupa Birliği Bitmeyen Yol, İstanbul, 2002, s.22.

⁸ Manisalı, E., Avrupa Çıkması, İstanbul, 2005, s.87.

2.2-Başvuru Sonrası Görüşmeler⁹:

Türkiye ile Topluluk arasında bir ortaklık yaratan Ankara Anlaşması'nın imzalanmasına kadar geçen görüşmeler üç dönemden oluşur. Birinci dönem görüşmeler, 28 Eylül 1959 – 21 Ekim 1960 tarihleri arasında yapılmıştır. 28 – 30 Eylül 1959'daki ilk görüşmelerde Türkiye, ortaklık ilişkisinin gümrük işbirliği üzerine kurulmasını, birliğin 12 – 24 yıl içinde gerçekleşmesini, AET organlarında temsil edilmesini, 200 milyon dolarlık bir yardım yapılmasını ve nihai amacının tam üyelik olduğu Topluluğa ilettiğiştir.

Yunanistan'la 1 – 2 Mart 1960 tarihlerinde ortaklık görüşmelerinin başlaması üzerine Konsey, 22 Mart ve 21 Nisan 1960'da Türk ve Yunan başvurularının aynı paralelde yürütülmesini kararlaştırmıştır. 27 Mayıs 1960 İhtilali üzerine kesilen görüşmeler, 14 Ekim 1960'da yeniden başlamıştır. 14- 21 Ekim 1960 tarihlerinde yapılan görüşmelerde Türkiye, Yunanistan'ın üstlendiği tüm yükümlülükleri alabileceğini açıklamıştır.

İkinci dönem görüşmeler kapsamında, 10-22 Nisan 1961 tarihleri arasında sadece bir görüşme yapılabilmıştır. Türkiye bu görüşmelerde gümrük birliğine dayanan bir ortaklık anlaşması üzerinde ısrar ederken, Topluluk ekonomik işbirliğini ön plana çıkarmıştır.

Üçüncü Dönem Görüşmeler, 18 – 22 Haziran 1963 tarihleri arasında altı defa yapılmıştır. AB ile ilişkiler tarihinde, Ankara'nın ne istediğinden emin, hızlı karar alan siyasi iradesi, 1963 Mayıs'ında hazırlıkları tamamlanan Ortaklık Anlaşması'nı parafe etmiştir.

2.3-Ankara Anlaşması :

12 Eylül 1963'te Türkiye- AET arasında "bir ortaklık" kuran Ankara Anlaşması imzalandı. Anlaşma 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğü girdi. Anlaşmanın amacı, Türkiye ekonomisinin kalkınmasını hızlandırma, Türk halkının istihdam seviyesi ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlamak için taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etme şeklinde ifade edilmişti. Türk ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olmak üzere topluluğun belli bir sürede Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunması da kararlaştırılmıştı. Anlaşma ile "Gümrük Birliğinin esasları,malların, kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, tarım, ulaştırma,

⁹

Karlık, a.g.k., ss.440-441.

rekabet mevzuat ile ekonomik ve ticari politikaların uyumlaştırılması, ortaklık organları, Türkiye'nin TAM ÜYELİK imkanları, ortaklık ilişkilerinde çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü" gibi konular hükme bağlanmıştı.¹⁰

Anlaşma, Türkiye ile AB arasında giderek gelişecek bir Gümrük Birliği esasına dayanan ve ileride "Tam Üyeliği" öngören bir ortaklığı öngörmektedir. Antlaşma, "Esas Anlaşma", Geçici Protokol", "Mali Protokol", "Son Senet" ve işgücü konusunda taraflar arasındaki görüş mektupları olmak üzere beş belgeden oluşmaktadır. Ortaklık Türkiye'nin anlaşmayı imzaladığı dönemdeki ekonomik durumunu göz önüne almış ve Gümrük Birliği'nin kurulması amacıyla üç dönemi içine alan bir takvim belirlenmiştir.¹¹

Ankara Anlaşması, Türkiye'nin topluluğa tam üyelik sıfatıyla katılabilmesi yolunu açık tutmakta ve yürürlük süresine ilişkin bir hüküm taşımamaktadır. Buna ilişkin 28. Madde, "Anlaşmanın işleyişi Topluluğu kuran anlaşmadan doğan yükümlülüklerinin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde akit taraflar, Türkiye'nin topluluğa katılma imkanını inceleyecektir"¹²denilmektedir.

Roma Antlaşması'nın 238'nci maddesine dayanan ve Türkiye-Topluluk ortaklığının temel ilkelerini belirleyen bir "çerçeve anlaşması" olarak hazırlık, geçiş ve son dönem şeklinde üç aşamada düzenlenmiştir. Bu anlaşmanın ikinci dönemi niteliğindeki geçiş döneminin uygulama koşullarını düzenleyen 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile hukuki çerçevesine oturtulmuştur.

2.3.1-Hazırlık Dönemi :

Ankara Antlaşması'nın 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmesi ile başlayan ve 1 Ocak 1973 tarihine kadar devam eden bu dönemde Türk ekonomisi ile Topluluk ekonomisi arasında farkı azaltmak üzere Türkiye'ye tek taraflı ödümler verilmiştir. Prensip olarak 5 yıl sürmesi öngörülmüş olmasına rağmen 9 yıla uzamıştır. Hazırlık döneminin en önemli tarafı Türkiye'ye tek taraflı "tarife kotaları" açılmasıdır. Tarife kotalarında kota miktarı limiti içinde tercihli bir tarife (Gümrük vergisi) uygulanmakta, kota miktarı aşılmıca normal tarifelere geçilmektedir.¹³

Bu dönemin amacı, Türkiye ekonomisini topluluk koşullarına uymaya imkan verecek bir duruma getirebilmektir. Bu dönemde yükümlülüğü olmayan Türkiye ekonomik

¹⁰ Somuncuoğlu, a.g.k., s.22.

¹¹ Bulaç, A., Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2001, s.41.

¹² Somuncuoğlu, a.g.k., ss.22-23.

¹³ Karluk, a.g.k., ss.276-277.

gelişmesini gerçekleştirmeye gayret edecek, topluluk ise Türkiye'nin bu çabalarına destek olabilmek için ticari ve mali alanda kolaylıklar sağlanacaktır. Ticari alandaki kolaylıklar, ortaklık anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, Türkiye'nin topluluğa ihraç ettiği dört temel ihraç ürününe (tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık) belirli kontenjanlar içinde veya kontenjan söz konusu olmaksızın gümrük indirimi uygulanması şeklinde olmuştur. Mali alanda ise topluluk, kalkınma planlamamızda yer alan ve anlaşma amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunacak nitelikteki yatırım projelerinin finansmanına, Avrupa Yatırım Bankası aracılığıyla 175 milyon dolarlık bir yardımla katkıda bulunmaya kararlaştırılmıştır.¹⁴

2.3.2-Geçiş Dönemi :

Hazırlık döneminin normal süresi sona ermeden önce, Türkiye'nin isteği üzerine bir sonraki dönemin, yani geçiş döneminin koşullarını, süre ve sıralarını belirlemek üzere toplulukta yeniden görüşmelere başlamış ve 23 Kasım 1970'de Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokolün üye ülkelerin parlamentolarınca onay işlemlerinin vakit alacağı düşüncesiyle, ticari hükümleri bir geçici anlaşma ile 1971 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu anlaşmayla hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi fiilen başlamıştır. Ancak geçiş döneminin hukuken başlaması, Katma protokolün 1 Ocak 1973'te başlayan bu dönemde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esaslı üzerinden, gittikçe gelişen bir şekilde sanayi ürünleri ticaretinde gümrük birliğinin yerleşmesini üstlenmişlerdir. Topluluk, Türk sanayi ürünlerinde (Pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç) gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırmış, bazı tarım ürünlerimize de kota dahilinde ithal kolaylıkları tanımıştır. Türkiye'ye AET menşeli sanayi ürünlerine gümrükleri kademeli şekilde 12 yılda kaldırmayı öngörmüştür. Ancak korunması gereken hassas sanayi ürünleri için bu süre 22 yıla uzatılmıştır.¹⁵

Bu dönemde Türkiye'nin toplulukla arasındaki gümrük birliğinin kurulması için Türkiye'nin ekonomik politikalarının topluluğunkilere yakınlaştırılması amaçlanmıştır. Protokole göre işgücü dolaşımı 1976-1986 döneminde tamamen serbest hale gelecekti. 1995 yılında gümrük engellerinin kaldırılması öngörülmüştür.

---

¹⁴ Manisalı, E., Türkiye Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, İstanbul, 2004, ss.79-80.

¹⁵ Manisalı, E., Türkiye Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, ss.79-80.

2.3.3-Son Dönem :

Katma Protokolle düzenlenen geçiş döneminin 22 yıl sonunda tamamlanmasını izleyen dönemde ise, son dönem başlamaktadır. Bu dönem Türkiye ile AET arasındaki ekonomik birliğe dayanacaktı. Bu dönemde tarafların ekonomi politikaları arasındaki eşgüdümün güçlendirilmesini sağlanacaktı. Ankara anlaşması, son dönem için bir süre saptamamış, bunu taraflara bırakmıştı.¹⁶

Bu dönemde taraflar arasında artık gümrük birliği kurulmuştur. Bundan sonra, gümrük birliğinin de ötesine geçilerek, tam üyelik için ekonomik politikaların uyumlaştırılması öngörülmüştür.

2.4-Katma Protokol :

Geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol metni, Ortaklık Konseyi'nin 19 Kasım 1970 tarihli toplantısında kabul edilmiş ve bu protokol, mali protokol (ikinci), AKÇT yetki alanına giren maddelerle ilgili anlaşma ile son senet, 23 Kasım 1970'de Brüksel'de imzalanmıştır.¹⁷

Katma Protokol, Türkiye AET ortaklığı geçiş döneminin gerçekleşme koşullarını, usullerini, sıra ve sürelerini belirleyen bir anlaşma niteliğindedir. Bu protokolda, Ankara Anlaşmasında da yer alan ilkelerden esinlenerek, taraflar arasında gümrük birliğinin kademeli bir biçimde gerçekleştirilmesi, faktör mobilitesi ve çeşitli politikaların yakınlaştırılması öngörülmüştür.

“Protokolda yer alan ilkeler şunlardı. Taraflar arasında karşılıklı ve dengeli yükümlülüklerin esas olması, Türkiye ile topluluk arasında malların endüstri içi serbestleştirilmesi, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımının serbestleştirilmesi.

Katma Protokolün Kapsamı, Gümrük Birliği esasına dayandırılmış bulunan 64 maddeden oluşuyordu ve malların serbest dolaşımını gerçekleştirecek usul, sıra ve süreler de dahil olmak üzere, kişilerin, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımı; ulaştırma, rekabet, vergileme ve mevzuatın yakınlaştırılması; ekonomi ve ticaret politikalarının uyumlu hale getirilmesi konularını hükme bağlar. Bu protokol ile, Türkiye'nin ekonomi politikasını topluluğunkine yakınlaştırılmasına ilişkin kriterlerde belirlenmiştir”.¹⁸

---

¹⁶ Manisalı, E., Türkiye Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, s.80.

¹⁷ Karluk, a.g.k., s.451.

¹⁸ Manisalı, E., Türkiye Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, ss.79-80.

2.5-Türkiye AB İlişkilerinde Problemlili Yıllar 1970 – 1980 :

“Türkiye, 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren çeşitli faktörlerin etkisiyle önemli dış ekonomik güçlükler ile karşılaşmıştır. Topluluk, 1973 yılında genişlemiş, Tamamlayıcı Protokol ile Topluluğa verilen ödümler yaygınlaşmıştır. Topluluğun EFTA ülkeleri (İngiltere, Danimarka, İrlanda, Norveç, Avusturya, Portekiz, İsviçre, İsveç ve Finlandiya) ile 1972 – 1973 yıllarında gerçekleştirdiği sınai serbest ticaret bölgesinden Türkiye zarar görmüştür. Topluluk ile olan dış ticaret açıkları büyümüş, Topluluğun dış ilişkilerinin yaygınlaşması (AKP ve Akdeniz ülkeleri) alınan ödümleri erozyona uğramıştır. Genel Tercihler Sistemi’nin 1971’de yürürlüğe konulması ve bundan Türkiye’nin yararlandırılmaması, ihracatı olumsuz yönde etkilemiştir. GATT(Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) çerçevesinde düzenlenen çok taraflı ticaret görüşmeleri sonucunda Topluluğun ortak gümrük tarifesinin %6 oranına kadar inmesi, Türkiye’nin yükümlülüklerini arttırmıştır.

Türkiye Katma Protokolün 60 ncı maddesi çerçevesinde, 25 Aralık 1976 tarihinde tek taraflı bir karar ile tüm yükümlülüklerini dondurmuştur. Böylece, 1 Ocak 1976 tarihinde kadar yerine getirdiği gümrük indirimlerini, 1977 ve 1978 yıllarında yapmayacağını ve ertelediğini açıklamıştır”.¹⁹

“Yetmişli yıllar boyunca iç politika, ekonomi ve dış politikada son derece ciddi sorunlarla karşılaşan Türkiye, Avrupa Topluluğuna(AT) karşı sorumluluklarını yerine getirememiştir. Bu dönemdeki Topluluğun kendi içindeki gelişmeler ve uyguladığı birtakım politikalar nedeniyle Türkiye sınai ürünlerindeki yükümlülüklerini artmasından ve tarım ürünlerindeki avantajlarının erozyona uğramasından şikayetçi olmuştur.1979 yılından itibaren, Türkiye’nin topluluğa karşı yükümlülüklerinin beş yıl süreyle askıya alınması kararlaştırılmıştır. Ancak Türkiye bir yıl sonra, hem ekonomik hem siyasal nedenlerle, Topluluk politikasında radikal bir değişiklik yaparak ilişkilerini canlandırma yoluna gitmiştir.

Topluluk ilişkilerinde oldukça zorlu bir dönem olan yetmişli yılların ardından, seksenlerde de durum değişmemiştir. Hatta 12 Eylül 1980’deki askeri müdahaleyi izleyen yıllarda, Topluluk Türkiye arasında siyasal açıdan çok önemli sorunlar yaşanmıştır. Türkiye’nin demokrasi ve insan hakları konusundaki yetersizlikleri, topluluk tarafından hep eleştiriye uğramıştır”.²⁰

¹⁹ Karluk, a.g.k., s. 441.

²⁰ Dedeoğlu, a.g.k., ss.478-479.

1979 yılı sonunda yeni Türk hükümeti Toplulukla ilişkilerin düzelmesini istediğini açıklamıştır. Böylece, Ortaklık Konseyi toplantısı yaklaşık dört yıllık aradan sonra 6 Şubat 1980’de yapılabilmektedir. Aynı yılın sonlarında Dışişleri Bakanı Ermen, Türkiye’nin tam üyelik için başvuracağını açıklamıştır.

Tam üyelik konusunda acele edilmesinde Yunanistan’ın tam üyelik hakkını elde etmek üzere oluşunun payı büyüktür. 20 Ekim 1980’de yapılması kararlaştırılan AET-Türkiye Karma Parlamento Toplantısı darbe nedeniyle iptal edilmiştir. 22 Ocak 1982’de ise Avrupa Parlamentosu hükümetin yurt içindeki bazı uygulamaları nedeniyle, Türkiye-AET ilişkilerinin askıya alınmasını Konsey ve Komisyondan istemiş ve ilişkiler fiilen dondurulmuştur.

2.6-Türkiye’nin Tam Üyelik Başvurusu²¹ :

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması’ndan bağımsız olarak bu anlaşmada öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden bir Avrupalı devlet olarak ,

- AKÇT’yi kuran Antlaşmanın 98 nci maddesine göre AKÇT’ye,
- AET’yi kuran Antlaşmanın 237 nci maddesine göre AET’ye
- EURATOM’u kuran Antlaşmanın 205 nci maddesine göre EURATOM’a

tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Böylece Türkiye, tam üyelik başvurusundan önce kendisine hissettirilen, Ankara Anlaşması’nın 28 nci maddesinde belirtilen duruma henüz ekonomik yönden ulaşmadığı savını ortadan kaldırmış ve Roma Antlaşması’nın “her Avrupalı Devlet Topluluklara katılmayı isteyebilir” hükmünden yararlanmıştı.

Komasyon, 18 Aralık 1989 tarihinde Türkiye’nin başvurusundan tam iki buçuk yıl sonra (diğer tam üyelik başvurusunda bulunan ülkeler arasında en uzun süre) Görüş Raporu’nu açıklamıştır. Rapor, 10 sayfalık bir “ana metin” (Görüş Bölümü) ile buna ekli 125 sayfalık bir “teknik rapor”dan (Türk Ekonomisinin Yapısı ve Gelişimi Hakkında Rapor) oluşmuştur. Görüş ekli Raporda, Türkiye’nin ekonomik ve sosyal yapısı, gelişimi, belli ölçüde Yunanistan, İspanya ve Portekiz ile de karşılaştırılarak incelenmiştir. Giriş Bölümü’nde, Ek’e atıfta bulunarak, Komasyonun başvurusu ile ilgili görüş ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

---

²¹ Karluk, a.g.k., ss.477-479.

Komasyon adına Raporu açıklayan Komiser Matutes (Matutes Paketi), 1993'e kadar Tek Senet hedeflerine ulaşmadan tam üyelik başvurularını işleme koyamayacaklarını, ancak 1992 yılından sonra Topluluğun 15 veya 18 üye ile işleyip işlemeyeceğinin değerlendirilebileceğini, dolayısıyla Türkiye'nin durumunun da bu tarihten sonra ele alınabileceğini belirtmiştir.

1989 yılının sonunda Doğu Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan liberal gelişmeler, iki Almanya'nın 3 Ekim 1990'da birleşerek tek bir devlete dönüşmesi Avusturya, Malta, Kıbrıs, İsveç, Finlandiya, İsviçre ve Norveç'in tam üyelik başvuruları, bunlardan Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın başvurularının kabul edilmesiyle Birlik üye sayısının 1995 yılında $12 + 3 = 15$ çıkması, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve dünya konjonktüründe meydana gelen hızlı gelişmeler, Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak katılmasını oldukça zorlaştırmıştır.

Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa topluluklarına tam üyelik başvurursu, 45 yıllık (1959-2004) Türkiye-AB ilişkilerinde en önemli olaydır. Topluluğa ve dolayısıyla Avrupa bütünleşmesine katılma konusunda Türkiye'de hemen hemen bütün ilgili tarafların uygun görüşü ile yapılan başvuru, Türkiye'nin Cumhuriyet tarihindeki en önemli kararlarından biridir. , Türkiye Cumhuriyeti eğer AB üyesi olabilirse, AB ülkeleri ile 'Ortak Üye' olarak onların yanında değil, onlarla aynı ve eşit haklara sahip olarak Birlik içinde yer alabilecektir.

2.7-Gümrük Birliği :

Türkiye'nin AB'ne alınmayacağı açıklanmasından sonra dönemin Başbakanı Turgut ÖZAL AB'ne alınmasak ta Gümrük Birliğine gireceğimizi açıklamıştır. "Türkiye ile AT arasında, Ankara Anlaşmasına dayanarak kurulan ortaklığın nihai amacı, Türkiye'nin AT'ye üye olmasıdır. Ankara Anlaşması, bu amaca ulaşmak için, taraflar arasında bir gümrük birliğinin kurulmasını, temel aşama olarak belirlemiştir. Buna göre, önce, sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliği kurulacak, daha sonra, Ankara Anlaşması'nda öngörülen diğer ilkeler uygulamaya konulacaktır. Bu kapsamda, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması ve Ankara Anlaşması'nın yanı sıra imzalanan Katma Protokol'ün belirlediği alanlarda, Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması sürecinin başlatılması öngörülmüştür. Bu çerçevede, AT, bir kısım tekstil ve petrol ürünleri dışındaki sanayi ürünlerinde, Türkiye'ye karşı, gümrük vergilerini ve eş etkili vergi ve resimleri, Katma Protokolün yürürlüğe girdiği tarihte kaldırmıştır. Türkiye

ise, Katma Protokol'de, 1985 ve 1995 olarak belirlenen takvimlere göre tespit edilen 12 ve 22 yıllık listelerde AT menşeli sınai ürünlere gümrük sıfırlamasını ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesine uyumu, Katma Protokol'de öngörülen takvime uygun olarak gerçekleştirilememiştir. Türkiye-AT ortaklık ilişkilerinin beklendiği şekilde gelişmemiş olması nedeniyle, Türkiye-AT Ortaklık Konseyinin, gümrük birliğinin en geç 1995'de tam olarak gerçekleşmesi amacıyla bir karar alması yönünde, gerekli çalışmalar başlatılmış; 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararıyla (OKK) da, Türkiye ile AT arasında, sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin, 31 Aralık 1995 tarihi itibarıyla tam olarak kurulması kararlaştırılmıştır.”²²

“1/95 sayılı OKK'nın kapsadığı başlıca alanlar şu şekilde özetlenebilir:

- Malların serbest dolaşımı – gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması, ve AB Gümrük Kodu'na uyum;
- Ortak Ticaret Politikası – Ortak Gümrük Tarifesi'ne (OGT) uyum, tercihli ticaret anlaşmaları, otonom rejimler;
- Ticarete teknik engellerin kaldırılması – teknik mevzuat uyumu;
- Yasal düzenlemeler – fikri ve sınai mülkiyet hakları, rekabet kuralları, kamu alımları;
- Kurumsal işbirliği – Gümrük Birliği Ortak Komitesi (GBOK), Gümrük İşbirliği Komitesi (GİK), teknik komiteler, danışma ve karar usulleri.”²³

“Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ne tam entegrasyonunda bir “kilometre taşıdır.” Esas hedef, AB'ne tam üyeliktir. Fakat Türkiye'yi 21.Yüzyıla taşıyacak olan 7 nci beş yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000) , Türkiye'nin AB'ne tam üyelik hedefini bu Plan döneminde öngörmemiş olacak ki, “ Dışa Açılma ve Dünyaya Entegrasyon (Avrupa Birliği'ne uyum) Projesi “ başlığında, Türkiye'nin tam üyelik hedefinden söz edilmemiştir. Sadece İslam Ülkeleri ile ilişkiler kısmında, “VII. Plan döneminde Türkiye'nin AB'ne tam üyelik hedefi ile, İSEDAK çerçevesinde üstlendiği rol bağdaştırılacak...” denilmiş ve Özel İhtisas Komisyonunun önerilerinden hiç biri, 7 nci Plana yansımamıştır.

Türkiye'nin geleceği, son 200 yıldır izlediği temel politikalara uygun olarak Batı Dünyası İle entegrasyonda yatmaktadır. Bu entegrasyon gerçekleştirilirken, ülkenin çıkarları korunmadan, gerekli mali yardım yeterince alınmadan, işçilerin serbest dolaşımı konusundaki haklara sahip çıkılmadan, Türk vatandaşlarına AB tarafından konan vizeler

²² [http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/gumruk.html\(06.06.2007\)](http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/gumruk.html(06.06.2007))

²³ [http://www.ikv.org.tr/gumrukbirligi.php\(06.06.2007\)](http://www.ikv.org.tr/gumrukbirligi.php(06.06.2007))

kaldırılmadan AB ile Gümrük Birliği bazında birleşmeye gitmek, Ankara Anlaşması ve Katma Protokolün ruhuna aykırıdır. Türkiye'nin AB'ne tam üye olmadan "ikinci sınıf" bir ülke statüsünde AB'ne entegre olması, Birliğin yapısal fonlarından Türkiye'nin yararlanmaması sonucunu doğurmuştur. Daha önemlisi, Türkiye AB'nin organlarından temsil edilip alınan kararlara katılamayacak, onların özellikle "Rekabet" ve "Dış Ticaret Politikaları" konusunda aldıkları kararları aynen uygulamak zorunda kalmıştır. Türkiye, AB ile Gümrük Birliğini 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Böylece Türkiye, AB müktesebatında şimdiye kadar denenmemiş bir hukuki yapı içinde önemli bir yük altına girmiştir.

Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün, Türkiye'nin Batı Dünyası ile ilişkilerini özetleyen tercihi açıktır: "Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz bütün çalışmalarımız Türkiye'de asri binaenaleyh batılı bir hükümet vücuda getirmektir. Medeniyete girmek arzu edipte batıya yönelmemiş millet hangisidir?" Bu, aslında tüm Cumhuriyet hükümetlerinin tercihidir. Bundan kimsenin kuşkusu yoktur. Ama bu tercih, Batının pazarı olma yolunu açacak GB ile sınırlı entegrasyon olmamak gerekir. Hedef, Batı ülkeleriyle, aynı seviyede ve onlarla eşit haklarla birlikte olmaktır. Bunun yolu da, Gümrük Birliğinin ötesinde GB ile beraber AB'ne tam üyeliktir."²⁴

Aslında Gümrük Birliği Anlaşması tarihi bir hatadır. AB'ne üye olmadan Gümrük Birliğine giren tek ülke Türkiye'dir. Bu AB'nin de işine gelmiştir. Hem Türkiye'yi AB'ne almamış Hem de Gümrük Birliği Anlaşması ile istediğini yaptırma yolunu elde etmiştir. Türkiye bu anlaşma ile tek taraflı olarak bağlanmıştır.

2.8-Lüksemburg Zirvesi Ve Türkiye :

"12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Zirvesinde kabul edilen Sonuç Bildirisinin en önemli bölümü genişleme konusuna ayrılmıştır. Bu bildiri, genelde Komisyonun Gündem 2000 raporunda yaptığı önerileri benimsemekle birlikte, ülkemiz için bunun ötesine giden bir içerik taşımıştır. Lüksemburg Zirvesi sonrasında varılmış bulunan noktaya bakıldığında Türkiye açısından şu unsurlar göze çarpmaktadır:

- Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti bir kez daha teyit edilmiştir.
- Avrupa Birliği, Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamak için bir strateji tespitini kararlaştırmıştır. Bu stratejide, Ankara Anlaşmasında öngörülmüş bulunan imkanların

²⁴

Karlık, a.g.k., s.468.

geliştirilmesi, Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi, mali işbirliği ve mevzuat uyumu gibi unsurlara yer verilmesi ve gelişmelerin düzenli olarak Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi Kopenhag kriterleri ve AB'nin 29 Nisan 1997 tarihli deklarasyonu çerçevesinde gözden geçirilmesi öngörülmüştür.

-Bunlara karşılık, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinin aynı zamanda ülkemizdeki siyasi ve ekonomik reformların sürmesine, Yunanistan ile iyi ve istikrarlı ilişkilere sahip olunmasına ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması amacıyla BM gözetimindeki müzakerelerin desteklenmesine bağlı olduğu vurgulanmıştır.

Hükümetimiz Lüksemburg Zirvesinin ertesi günü 14 Aralık 1997 tarihinde yaptığı açıklamada, AB'nin Türkiye yönelik yanlı ve ayrımcı tutumunu kınamış, bununla birlikte ülkemizin tam üyelik hedefini muhafaza ettiğini ve AB ile var olan ortaklık ilişkilerinin sürdürüleceğini, ancak bu ilişkilerin geliştirilmesinin AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olacağını, AB'nin mevcut zihniyet ve yaklaşımı değişmedikçe ilişkilerimizin ahdi çerçevesi dışındaki konuları AB ile ele almayacağımızı belirtmiştir. Müteakiben yapılan açıklamalarda, AB ile siyasi diyalogun, ilişkilerimizin gelişmesine engel oldukları iddia edilen, Kıbrıs sorunu, Türk-Yunan ilişkileri ve insan hakları dahil olmak üzere Türkiye'nin iç meselelerini bundan böyle kapsamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, ilk oturumunu 12 Mart 1998 tarihinde Londra'da yapan Avrupa Konferansı'na ülkemizin katılmayacağı, bu arada gümrük birliğinin Ortaklık Anlaşmalarımızda öngörüldüğü şekilde sürdürüleceği, AB tarafının Lüksemburg Zirvesinin sonuç bildirisinde yapmayı üstlendiği, gümrük birliğinin derinleştirilmesine ve Ankara Anlaşmasının sağladığı imkanların kullanılmasına yönelik tekliflerin beklendiği ifade edilmiştir. Bu suretle ilişkilerimizin içinde bulunduğu durumdan çıkış yolunun AB'nin göstereceği siyasi iradeye bağlı olduğu karşı tarafa ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği ile ilişkilerimiz Lüksemburg Zirvesinden sonraki dönemde yukarıda belirtilen Hükümet açıklaması çerçevesinde yürütülmüştür. Bu dönemde Komisyon Lüksemburg Zirvesinde kendisine verilen yönerge gereğince 4 Mart 1998 tarihinde Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesini konu alan bir strateji belgesini açıklamıştır. Söz konusu raporun giriş bölümünde, bu stratejinin uygulanmasıyla Türkiye'nin AB'nin genişleme sürecinde yer alacağı bildirilmiştir. Aynı bölümde, tarafımızdan eleştiri konusu yapılan, mali işbirliği alanındaki AB taahhütlerine de değinilmiş ve stratejide yer alan unsurların gerçekleşmesinin AB'nin Türkiye'ye taahhüt ettiği mali yardımların yürürlüğe konulması ile mümkün olabileceğine dikkat çekilerek, bu konuda yetkili bulunan Konseyin

söz konusu yardımları gecikmeksizin kullanılabilir hale getirecek düzenlemeyi yapması istenmiştir.²⁵

Lüksemburg Zirvesi sonrasında Türkiye her ne kadar AB'ne tam üye olmaya ehil bir ülke olarak değerlendirilmemiş ise de, yukarıda açıkladığımız gibi, Avrupa'nın genişleme süreci dışında bırakılmış ve AB'ye 21 nci yüzyılda katılması düşünülen ülkeler arasında yer almamıştır. Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Estonya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile katılma müzakereleri, 31 Mart 1998 tarihinde başlamıştır. İkinci grupta yer alan Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Letonya ve Litvanya'da AB'nin genişleme sürecine Lüksemburg Zirvesi Kararları ile dahil edilmiştir.

AB'ne tam üyelik için başvuruda bulunan 12 nci ülke Türkiye'ye uygun görülen ise, sadece Avrupa Konferansına çağrılmak olmuştur. Türkiye'ye önerilen "yakınlaştırma stratejisi" çerçevesinde Avrupa Konferansı'na katılmaktır. İçi boşaltılmış ve AB'nin genişleme sürecinin tartışılmayacağı bir Konferansa katılım da, bazı şartlara bağlanmıştır. Kıbrıs, Ege, Ege'deki bir kısım ada, adacık ve kayalıkların statüsü ve aidiyeti, demokrasi, insan hakları, Lahey Adalet Divanına gitme gibi şartlar arasında ilk defa azınlıklar konusunun gündeme getirilmesi çok ilginçtir. Lozan Antlaşması'nda azınlık olarak ifade edilen T.C. vatandaşları, İslam dininden olmayan Yahudiler, Rumlar ve Ermenilerdir. Bu üç dinsel ve etnik grubun dışında azınlık olarak bir tanımlamaya, Cumhuriyet Döneminde ilk defa Lüksemburg Zirvesi sonrasında rastlanılmaktadır. Bir NATO üyesi olan Türkiye'nin ileride toprak bütünlüğünü tehlikeye düşürebilecek bu tanımlamanın ne anlama geldiği belli değildir.

Türkiye'nin Avrupa Konferansı'na şartlı daveti ve bu şartların yerine getirileceğine ilişkin önceden kendisinden yazılı teminat istenmesinin Türkiye tarafından kabulü imkansızdır. Nitekim Hükümet, bu Konferansa katılmayı ret ederek, AB'ye tepkisini göstermiş ve AB ile siyasi diyalogu kesmiştir.

2.9-Helsinki Zirvesi Ve Türkiye :

Lüksemburg Zirvesinde Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Tepki olarak; Kıbrıs sorunu, Yunanistan ile ilişkiler ve insan hakları alanlarında AB ile siyasi ilişkileri donduran Ankara, Gümrük Birliği'nin gereklerini yerine getirmeye devam etmiştir.

²⁵

[http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm\(08.06.2007\)](http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm(08.06.2007))

Bu gelişmeler sonucunda AB Komisyonu Türkiye'nin adaylığının tescil edilmesi gerektiği kararına varmış ve 10 Aralık 1999 tarihinde yayınlanan Helsinki Zirvesinde, 36 yıllık uzun maratonda bir dönüm noktasına ulaşılarak, Türkiye'ye tam üyeliğe giden yolda diğer 12 aday ülke ile eşit koşullarda adaylık statüsü tanınmıştır.

“Helsinki Zirvesi sonuç raporunda Türkiye'yi ilgilendiren 4.-9.-12.ci maddeleri:

4 ncu maddesi:

AB, 13 aday devletin tek çatı altında ve eşit şartlarda bulunduğunu belirtir. Aday ülkeler, AB'nin antlaşmalarla belirlenmiş değer ve hedeflerini paylaşmak zorundadırlar. AB, sorunların BM (Birleşmiş Milletler) sözleşmesine uygun olarak barışçı bir biçimde çözümlenmesinin önemine değinir ve aday ülkelerden, sınır sorunları ve diğer ilgili sorunlarının çözümü için her türlü çabayı ortaya koymalarını ister. Bu konuda başarıya ulaşılamaması halinde makul bir zaman süresi içerisinde sorunları Lahey Adalet Divanına götürmelidirler. Avrupa Konseyi, bu sorunlara ilişkin durumu, özellikle katılım sürecine yansımaları bakımından ve bunların Uluslararası Adalet Divanı vasıtasıyla çözümünü teşvik için, en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçirecektir. İlave olarak AB Konseyi, Kopenhag Zirvesinde ortaya konulan siyasi kriterlere uygunluk sağlanmasını, üyelik görüşmelerinin başlatılması için bir ön şart ve AB'nin üyelik için ise Kopenhag kriterlerinin tümünün gereklerinin yerine getirilmesinin esas olduğunu hatırlatmaktadır.

9 ncu maddesi:

AB Konseyi 3 Aralık 1999'da New York'ta başlatılan Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümüne yönelik görüşmeleri memnuniyetle karşılamakta ve BM Genel Sekreterinin başarılı bir sonuç elde etmek için ortaya koyduğu çabaları kuvvetle desteklemektedir.

AB Konseyi siyasi bir çözümün, Kıbrıs'ın AB'ye girişini kolaylaştıracağına altını çizmektedir. Ancak, katılım müzakerelerinin tamamlanmasına kadar herhangi bir çözüme ulaşılamazsa, AB Konseyinin katılıma ilişkin kararı, yukarıda belirtilen hususlar herhangi bir ön şart teşkil etmeksizin verilecektir. Bu konuda konsey; ilgili bütün faktörleri dikkate alacaktır.

12 nci maddesi:

AB Konseyi, komisyonun ilerleme raporunda belirtildiği gibi, Türkiye'deki son gelişmeler ile Kopenhag kriterlerine uyum sağlamak için reformlara devam niyetlerini memnuniyetle karşılamaktadır. Türkiye, aynı zamanda AB'nin destekleme programlarında ve kuruluşlarında, aday ülkeler ile AB arasında üyelik süreci kapsamında yapılacak toplantılarda yer alma fırsatına sahiptir.

Üyelik ortaklığı düzenlemeleri için, AB Konseyi'nin daha önceki kararları esas alınacaktır. Bu, aynı zamanda üye ülke yükümlülükleri ile siyasi ve ekonomik kriterlerin ışığında giriş müzakerelerinin teksif edileceği öncelikleri de ihtiva edecektir. AB Konseyi, komisyonu üyelik öncesi mali yardımlar için tüm AB mali kaynaklarını tek bir çerçeve içinde koordine edecek şekilde, bir çalışma yapması için görevlendirmiştir.”²⁶

Helsinki AB Zirvesi, sadece ülkemiz açısından değil Avrupa açısından da tarihi önem taşımaktadır. Zira, Türkiye'ye diğer adaylarla eşit hak ve yükümlülükler sahip adaylık statüsünün resmen tanınmasıyla Avrupa Birliği kültürel farklılıkları zenginlik kaynağı olarak gören demokratik, bütünleşmiş Avrupa projesine bağlılığını ortaya koymuştur. Avrupa Birliği'nin din temelinde tarif edilmesi yönündeki eğilimlere dur diyen bu karar, dini, etnik, kültürel, ideolojik bölünmeler ve çatışmalarla dolu 20 nci yüzyıla da anlamlı bir nokta koymuştur. Avrupa'nın tarihinde yeni bir dönem başlamaktadır. Bu dönem eskisinden farklı olacaktır, olmalıdır. Aynı değer ve idealleri paylaşan anayasal demokrasilerin dayanışması üzerine bina edilmiş bir birleşmiş Avrupa ufukta gözükmektedir. Bu yeni Avrupa'yı hep birlikte inşa edeceğiz.”²⁷

2.10-Nice Zirvesi Ve Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) :

Türkiye-AB ilişkilerinde Helsinki Zirvesinde ülkemizin AB'ye adaylığının resmen ilan edilmesinin ardından yaşanan diğer önemli bir aşamayı, AB Komisyonu tarafından diğer aday ülkeler için yapıldığı şekilde, Türkiye için de “KOB” nin hazırlanması oluşturmuştur.

“Türkiye'nin, adaylık sürecinde AB müktesebatına uyum sağlamak amacıyla her alanda neler yapması gerektiğini kısa ve orta vadeli hedefler olarak belirleyen KOB, AB Komisyonu tarafından 8 Kasım 2000 tarihinde açıklamıştır.

KOB 'nde siyasi kriterler bölümünün “kısa vadeli öncelikler” kısmına “Kıbrıs” ile ilgili paragrafın, “orta vadeli öncelikler” kısmına ise “sınır ihtilaflarına” ilişkin bir paragrafın eklenmesi üzerine, bu konulardaki görüş ve hassasiyetimiz AB tarafına izah edilmiştir.

AB yetkilileri bu konularda hükümetimizdeki ve kamuoyumuzdaki hassasiyetleri dikkate almış ve neticede AB Genel İşler Konseyinin 4 Aralık 2000 tarihli toplantısında vardığı uzlaşma uyarınca, 8 Kasım tarihli KOB'nde yer alan ve kısa ve orta vadeli “siyasi

²⁶ Karluk, a.g.k., ss.109-110.

²⁷ www.belgenet.com/arsiv/ab/Helsinki Zirvesi.html, (10.03.2007)

kriterler” başlıkları, “güçlendirilmiş siyasi diyalog ve siyasi kriterler” olarak değiştirilmiş, böylece bu iki hususun belgede siyasi kriter olarak değil, Helsinki sonuçlarıyla tutarlı bir biçimde siyasi diyalogun birer unsuru olarak yer alması sağlanmıştır. Bu belge, değişikliklerle birlikte 7-11 Aralık 2000’de yapılan NİCE Zirvesinde uygun bulunmuştur.”²⁸

“AB Dönem Başkanı sıfatıyla 10 Aralık 2000 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyen Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Vedrine, Türkiye’ye belgede yer verilmemesini şöyle açıkladı: Türkiye’nin konumu diğer aday ülkelerden farklı. Çünkü diğer adaylarla üyelik müzakereleri başlamış bulunuyor. Türkiye farklı, özel ve ayrı bir duruma sahip. Helsinki’de Türkiye’ye adaylık statüsü tanındı ancak bildiğiniz gibi Türkiye ile üyelik müzakereleri henüz açılmadı.”²⁹ demiştir.

Helsinki Zirvesi sonrası dönemde, “2000 Yılı İlerleme Raporu” kapsamında “Üyelik Kriterleri”ne ilişkin değerlendirmeler ve AB Komisyonu tarafından hazırlanan KOB’de yer alan hususlar Türkiye-AB İlişkilerinin tam üyelik doğrultusundaki nihai perspektifini belirlemektedir. KOB’nde yer alan hususlar EK-A’de özetlenmiştir.

2.11-Türkiye’nin AB Ulusal Programı (UP) :

“Her aday ülke Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirtilen önceliklerin yerine getirilmesi ve AB müktesebatına uyumun sağlanması için detaylı bir Ulusal Program hazırlanmaktadır. Ulusal Program belirlenen önceliklerin gerçekleştirilmesi ve alınması gereken önlemlere yönelik belirli bir takvim ile bu amaçlar için gerekli insan ve mali kaynakları içermektedir. Adaylık sürecinde Ulusal Programlar gelinen aşamalar ve oluşan ihtiyaçlar kapsamında belirli dönemlerde gözden geçirilerek yenilenmektedir.

AB tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi’nin ve Türkiye’ye sağlanacak mali desteğin hukuki temelini oluşturan Tüzüğün onaylanmasının ardından “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” tamamlanmış ve Program 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır. 14 Nisan 2003 tarihinde Komisyon tarafından açıklanan Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi doğrultusunda Ulusal Program revize edilmesi öngörülmektedir.”³⁰

---

28 Karluk, a.g.k., s.468.

29 [http://www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html\(08.06.2007\)](http://www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html(08.06.2007))

30 [http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1067\(12.06.2007\)](http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1067(12.06.2007))

Helsinki Zirvesi sonrasında adaylık sürecinin hızlı ve kararlı bir biçimde yürütülmesi ve en kısa zamanda sonuçlandırılması için gerekli önlemler alınmaktadır. Katılım öncesi stratejisinin iki temel unsurunu oluşturan ve Avrupa Birliği'nin sorumluluğunda bulunan KOB ile mali işbirliğini içeren Çerçeve Yönetmelik 8 Mart 2001 tarihinde onaylanmıştır. Bu belgelere karşılık ve katılım öncesi stratejisini tamamlamak üzere geliştirilmiş olan UP'mız Türkiye'yi tam üyeliğe götüren yolun çerçevesini çizmektedir. UP'nin en önemli kısmını içeren Siyasi Kriterler bölümü EK-B'de sunulmuştur.

Bakanlar Kurulumuzca 19 Mart 2001 tarihinde kabul edilen UP Türkiye'nin esasen benimsemiş olduğu insan hakları ve hukukun üstünlüğüne dayalı çoğulcu ve katılımcı demokratik yapımızın daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, Kopenhag ekonomik kriterlerine biran önce uyumu sağlayacak nitelikteki ekonomik programımızın daha etkin bir biçimde uygulanması ve her alanda Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ulaştığı oldukları ölçütlere Türkiye'nin de süratle ayak uydurması hedeflerine yöneliktir. UP, Türkiye'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kurumsal yapısında reform niteliğinde değişiklikler öngörmektedir. Türkiye bu dönüşümü gerçekleştirerek, hem Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefine ulaşacak hem de uluslar arası planda daha güçlü ve etkin bir konuma gelecektir. UP siyasi nitelikleri kadar ekonomik, sosyal ve kurumsal içeriği ile de çok yoğun bir uyum çalışması ve yasama faaliyeti öngörmektedir. Bu süreç aynı zamanda yurttaşlarımızın daha sağlıklı, nitelikli ve yüksek bir yaşam düzeyine kavuşturulması ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesi hedeflerini de kapsamaktadır. Bu amaçlara en kısa sürede ulaşmak için gerekli önlemler alınarak Uyum Yasaları süratle yaşama geçirilmelidir.

UP'da AB tarafından eksik görülecek hususlar karşılıklı görüşmeler ile Türkiye'nin gerçekleri ve şartları da dikkate alınarak zaman içinde giderilebilir. Bu çalışmalarda dikkat edilecek en önemli husus Türkiye'nin AB'ye girmesini istemeyen dış ve iç çevrelerin planlı olarak yürüttükleri propaganda ve provokasyonlara kapılmadan Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinin kesintiye uğratılmaması, önlemlerin zamanında alınması ve Uyum Yasalarının süratle çıkarılmasıdır.

2.12-Laeken Zirvesi³¹ :

14-15 Aralık 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Laeken Zirvesi, Avrupa Birliği'nin tek para birimini kullanmaya başlayacağı, genişlemenin geri dönülemez bir sürece girdiği ve Birliğin geleceğine ilişkin tartışmaların yol aldığı bir zamanda gerçekleşerek entegrasyon sürecine yeni bir ivme kazandırmıştır.

Zirve'de Avrupa Birliğinin geleceği, Euro, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, genişleme süreci, terörle mücadele, ekonomik ve sosyal gelişme, adalet ve içişleri ve dış ilişkiler gibi konular tartışılarak bir dizi karar alınmıştır.

Birliğin Geleceği; Avrupa Konseyi Avrupa vatandaşları için birliğin işleyişinin daha basit hale getirilmesi ve temel amaçlarının gerçekleştirilmesi için daha güçlü bir yapıya kavuşması yönünde önemli bir adım olduğu kaydedilmiştir. Konsey, gelecek hükümetler arası konferansın hazırlıklarının mümkün olduğu kadar geniş tabanlı ve şeffaf olabilmesi için bir konvansiyonun oluşturulmasına karar verildiğini açıkladığı bildiriye Birliğe aday tüm ülkelerin de söz konusu konvansiyona katkıda bulunacağını vurgulamıştır.

Euro'ya Geçiş; Euro'nun kağıt ve madeni para olarak 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren kullanılmaya başlanacak olmasının Avrupa entegrasyonu açısından tarihi bir önem taşıdığının belirtildiği bildiriye, Euro'nun kullanımında bir sorun yaşanmaması için her türlü önlemin alındığı, bu kapsamda uluslararası mali piyasalarda Euro'nun herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmasının beklenmediği ifade edilmiştir.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) ; Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının operasyonel hale gelmesine ilişkin bildiriye Başkanlık Raporunda belirtildiği şekilde kabul ettiğini belirtmiştir. AGSP'nin geliştirilmeye devam edilmesi, sivil ve askeri yeteneklerin güçlendirilmesi ve 19 Kasım 2001 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen Askeri ve Polis Yetenekleri Geliştirme Konferansına göre kendi içinde uygun yapının oluşumunun sağlanması ile Birliğin kriz bölgelerine müdahale edebileceğinin öngörüldüğü ifade edilmiştir. Birlik, son düzenlemeleri NATO ile uyumlu bir şekilde tamamlama yönündeki kararlılığının altını çizmiştir. Bu sayede, Avrupa Birliği'nin Petersberg görevleriyle belirlenen alanlarda faaliyette bulunma yeteneğinin artacağı vurgulanmıştır.

Genişleme ; Zirve'de, komisyonun "Genişlemenin Başarıya Ulaşması" başlığı altında hazırladığı belgenin, ilerleme raporları ve gözden geçirilmiş katılım ortaklıklarının

31

<http://www.ikv.org.tr/Degerlendirme/Laeken-zirvesi.htm> (05.02.2007)

katılım sürecini başarıya ulaştırmak için oluşturulmuş somut bir çerçeve ve geri dönüşü olmayan bir süreç olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede Berlin Avrupa Konseyi genişlemenin gerçekleşmesini sağlayacak gerekli mali yapıyı oluşturmuştur.

Kısa süre içerisinde katılım müzakerelerinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Avrupa Birliği 2002 yılı sonuna kadar, hazır olan aday ülkelerin üye ülke olarak 2004 yılında gerçekleştirilecek Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılımını sağlayacak şekilde müzakerelerin sonuçlandırılması yönünde kararlılığını ifade etmiştir. Adaylar tek başlarına gösterdikleri performansa göre değerlendirilecek ve Avrupa Konseyi, Komisyonun raporuna göre hareket edecektir. Mevcut ilerleme raporuna göre GKRY, Estonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Polonya, Letonya, Litvanya ve Malta öngörülen tarihte hazırlıklarını tamamlayacaktır. Bulgaristan ve Romanya'nın çabaları memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca bu ülkelere destek verilmesi durumunda ve daha net bir yol haritası hazırlanması durumunda, 2002 yılında bu ülkelerle tüm konu başlıklarının müzakerelere açılabilceği belirtilmiştir.

Aday ülkelerin katılıma yönelik çabalarını sürdürmeleri ve özellikle idari ve yargı sistemlerini istenilen düzeye çıkarmaları gerekmektedir. Komisyon, 2002 Haziran ayında İspanya'nın Sevilla kentinde gerçekleşecek Avrupa Konseyi toplantısına kurumların güçlendirilmesi ile ilgili bir faaliyet planı sunacaktır.

Avrupa Konseyi, Rum ve Türk Toplum liderleri arasında gerçekleştirilen toplantıyı memnuniyetle karşılamakta ve Birleşmiş Milletler gözetimindeki görüşmelerin BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde kalıcı bir çözüme ulaşılıncaya kadar sürdürülmesini desteklemektedir.

2.13-Kopenhag Zirvesi:

Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde önemli bir dönüm noktası olan Kopenhag Zirvesi 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde yapılmıştır. Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, GKRY ve Malta ile yürütölen katılım müzakerelerinin sonuçlandırıldığı zirvede, Katılım Antlaşması'nın imzalanmasının ardından 10 aday ülkenin 1 Mayıs 2004 tarihi itibariyle Birlik üyesi olması kararlaştırılmıştır. Türkiye ile ilgili olarak ise Aralık 2004'de yapılacak Avrupa Konseyi Zirvesi'nde Komisyon'un raporu ve tavsiyesi üzerine Kopenhag siyasi kriterlerinin

karşılandığına karar verilirse, AB'nin Türkiye ile katılım müzakerelerine gecikmeksizin başlayacağı ifade edilmiştir.³²

Zirve'de, 1 Mayıs 2004'te üye olması öngörülen 10 ülkenin Katılım Antlaşmasına eklenecek Tek Avrupa Ortak Bildirisiyle, yeni üye ülkelerin kendilerinden sonra AB'ye üye olacak adayların üyeliklerini engellememeleri ve genişleme sürecini geri döndürmemelerinin taahhüt altına alınması öngörülmüştür.

2.14-Selanik Zirvesi³³:

Aralık 2003 Selanik Zirvesi'nde, Konsey, 13 Nisan 2003'te Katılım Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, "Malta, Slovenya, Macaristan, Litvanya, Slovakya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ndeki referandum sonuçlarının onaylama sürecine yeni bir ivme kattığı belirtilerek, bu onaylama sürecinin, 10 yeni üye ülkenin 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğe üye olmaları için istenen zamanda gerçekleşmesinin beklendiği belirtilmiştir. Türk hükümetinin 2003 yılından önce kalan yasama çalışmalarını tamamlamak istemesi ve reform sürecinin takip edilmesi yönündeki girişimlerinden memnuniyet duyulduğu ifade edilmiştir. Bulgaristan ve Romanya'nın kapsayıcı ve geri dönüşü olmayan AB genişleme sürecinin parçası olduğunun altı çizilirken, bu ülkelerin hedefinin kısa sürede müzakereleri tamamlayarak 2007 tarihinde tam üye olmak olduğu ve bunun için, müzakerelerin diğer 10 ülkeyle yapıldığı gibi, aynı temel ve ilkeler çerçevesinde hızla ilerlemesi sürdürülmesi gerektiği belirtilmiştir. AB Konseyi'nin Bulgaristan ve Romanya'nın üyelik müzakerelerinin 2004 sonunda tamamlanması çabalarını desteklediği belirtilmiştir.

1 Mayıs 2004 tarihinde 10 yeni üye ülkenin AB'ye resmen katılması ile AB, tarihinin en kapsamlı genişlemesini tamamlamıştır.

---

³² [http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1170\(11.06.2007\)](http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1170(11.06.2007))

³³ Karluk, a.g.k., s.138.

2.15-Brüksel Zirvesi:

“16-17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi’nde alınan kararlar, Türkiye-AB ilişkileri yeni bir aşamaya taşınmıştır. Türkiye’nin, 1999 Helsinki Zirvesi’nde adaylığın teyidinden itibaren başlattığı ve 2002 Kopenhag Zirvesi sonrasında hız verdiği siyasi kriterlere uyum yönünde gerçekleştirilen reformları ve uygulamanın güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sonucunda AB devlet ve hükümet başkanları, Türkiye’nin siyasi kriterleri karşıladığını tespit etmiş, katılım müzakerelerinin açılmasını öneren AB Komisyonu’nun 6 Ekim tarihli tavsiyesi ışığında Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasına karar vermişlerdir. Katılım müzakerelerinde müktesebat başlıkları Aralık 2004’te kapatılan Bulgaristan ve Romanya’nın üyeliğinin ise 2007 yılında gerçekleşmesi öngörüldüğü açıklanmış, Hırvatistan ile 2005 yılı içerisinde müzakerelere başlanması kararı alınmıştır. Ancak, 16 Mart 2005 tarihinde toplanan Genel İşler Konseyi Hırvatistan’ın Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi ile tam bir işbirliği içinde olduğu kanısına varmadığından, başlanması öngörülen müzakereler ertelenmiştir.

AB Konseyi, aday ülkelerin her biriyle yürütülecek katılım müzakerelerinin, bir müzakere çerçevesine dayalı olacağını kararlaştırmıştır. Tüm aday ülkelere uygulanacak olan müzakerelerin esas ve usullerine dair genel çerçeve ortaya koyulmuş, buna göre Türkiye ile müzakere sürecinin ayrıntılarının Komisyon tarafından hazırlanarak AB Konseyi’ne sunulması öngörülmüştür.

Zirve’de, AB’yle ilişkilerin genel çerçevesinin bir gereği olarak Türkiye’nin, 1963 Ankara Anlaşması’nı on yeni üyeye genişletecek Uyum Protokolü’nü imzalamayı öngörmesinden memnuniyet duyulduğu ifade edilmiştir. Bunun ışığında, Türkiye’nin, Ankara Anlaşması’nın uyarlanmasına ilişkin Protokol’ü katılım müzakerelerinin fiilen başlamasından önce ve AB üyeliğinin mevcut durumu çerçevesinde gerekli olan uyarlamaların üzerinde anlaşmaya varılması ve tamamlanması ertesinde imzalamaya hazır olduğu yönündeki deklarasyonunu memnuniyetle karşıladığını bildirmiştir.

2000 yılında açılan üyelik müzakereleri Aralık 2004’te tamamlanan Bulgaristan ve Romanya, AB Katılım Antlaşması’nı 25 Nisan 2005 tarihinde Lüksemburg’da imzalamıştır. İki ülkenin üyeliklerinin, Katılım Antlaşması’nda belirtildiği gibi, reform süreçlerini tamamlamaları halinde, 1 Ocak 2007 tarihinde gerçekleşmesi öngörülmüştür ve 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan, Romanya’da AB üyesi olmuştur.

29 Haziran 2005 tarihinde Avrupa Komisyonu, 2005 yılı içinde Türkiye’ye yönelik olarak hazırlanması öngörülen belgelerden, Türkiye İçin Katılım Müzakereleri Çerçevesi

Taslağını açıklamıştır. Taslak'ta, müzakereleri düzenleyen genel ilkeler, müzakerelerin içeriği, müzakere prosedürleri ve müzakere başlıklarına ilişkin liste yer almaktadır. Aynı tarihte Komisyon, Aday lkeler ile AB Arasında Sivil Toplumlar Arasındaki Diyaloga İlişkin Tebliği yayımlamıştır. AB ile aday ülkelerin toplumlarını birbirlerine daha fazla yakınlılaştırmayı hedefleyen Tebliğ'de Türkiye ve Hırvatistan sivil toplumlarının güçlendirilmesine ilişkin çeşitli öneriler de yer almaktadır.³⁴

3 Ekim 2005 tarihi itibariyle Türkiye ile AB arasında müzakerelere başlanması kararı alındı ve süreç devam etmektedir 20 Ekim 2005 tarihinde Avrupa Müktesebatı başlamadan önce Tarama süreci başladı.

34

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html(15.06.2007)

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE OLMASININ ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Cumhuriyet yönetiminin ülke içindeki köklü reformlarının doğal sonucu olarak, Türkiye II nci Dünya Savaşından sonraki hızlı uluslararası örgütlenme sürecinde yerini Batı Avrupa içinde almak istemiştir. Ancak bu örgütlere üyelik, bütün bu köklü değişikliklere rağmen çok kolay olmamıştır. Örneğin, Türkiye NATO’ya üye olabilmek için Kore’ye asker göndermek zorunda kalmış; Avrupa Konseyi’ne üye olmak istendiğinde, Avrupa kamuoyunda oldukça peşin fikirli reaksiyonlarla karşılaşmıştır.

Sonuç olarak; AB, 13 Aralık 1997 yılında yapılan Lüksemburg zirvesinde Türkiye’nin sorunlarını çözümlemesini bütünleşmeye ön şart olarak getirmiştir. Diğer bir deyişle AB tam üyelik kriterlerini, Türkiye için “aday ülke olma” kriterlerine dönüştürmüş ve ilişkilerin kopmasına neden olmuştur.

Avrupa Birliği Lüksemburg zirvesinde, Türkiye’nin dışlanmasında hata yaptığını anlamış ve Aralık 1999 yılındaki Helsinki zirvesinde Türkiye’nin AB tam üyeliğine adaylığının teyit edilmesiyle yeni bir dönem başlatılmıştır.

Helsinki zirvesiyle tam üyelik adaylığı kabul edilen Türkiye’ye Kopenhag kriterleri doğrultusunda AB’ye üye olması için gerçekleştirilmesi gereken çalışmaları tanımlamak amacıyla AB Komisyonu tarafından 8 Kasım 2000 tarihinde açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) oluşturulmuştur.

KOB ile AB resmi olarak Türkiye’nin AB’ye tam üye olması yolundaki engelleri açıklamış ve Türkiye’de AB müktesebatına uyum ve tam üyelik için yapması gerekenleri bir Ulusal Program dahilinde ortaya koymuştur.

AB, KOB ile her ne kadar resmi olarak Türkiye’nin AB’ye üye olması yolundaki engelleri açıklamış olsada, AB yetkili kişi ve kurumlarınca resmen dile getirilmeyen ama varlığını her zaman hissettiren engeller de mevcuttur.

Bir diğer ifade ile, Avrupa Birliğinin ülkemizin topluluğa katılımını engellediğini öne sürdüğü unsurlar, 1989 yılında tam üyelik müracaatımıza verdiği cevabın içeriği bugünde pek fazla değişmemiştir. Türkiye’nin AB üyeliği önündeki engellere şu şekilde özetlemek mümkündür.

1-YUNANİSTAN ENGELİ :

“Yunanistan, 19 yüzyılın başından beri, batıların Türkleri Avrupa’dan uzaklaştırma girişimlerinde kullandıkları bir araç olmuştur. Mora isyanıyla başlayan Girit, Batı Trakya, Selanik’le süren, Kıbrıs ve Ege’yle devam eden yüzyetmiş yıllık yakın tarih, Batının yön verdiği Türk-Yunan çatışmalarıyla doludur. 1919, Yunan hükümetinin istekle üstlendiği “Batı Maşalığının” en somut örneğidir. İngiltere başta olmak üzere galip devletler, Batı Anadolu’daki Türk varlığına son vermek amacıyla, Yunanistan’ı Türkiye’ye karşı işgal taşeronu olarak kullanmışlardır.

Yunanistan “Ulusal Savunma Stratejisi”nde Türkiye’yi birinci tehdit olarak ele almıştır. Türkiye ve Türkleri, yabancı ve düşman unsur olarak gören anlayış, AB’liğini oluşturan ülkelerin tümünde, kültürel ve tarihsel alanları da kapsayarak hala sürmektedir. Türkiye batı için doğrudan tehdit oluşturabilecek durumda değildir. Bu nedenle AB için “birincil tehdit unsuru” değildir ama, “denetim altında tutulacak” birinci ülkedir. Türkiye, ulusal bağımlılık eğilimleri içine girebilir ve bölgesinde güçlü bir devlet haline gelerek az gelişmiş ülkeler için yeniden güncel bir model oluşturabilir. AB için gerçek tehdit budur.

12 Aralık 1999 günü açıklanan “Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi”ne Türkiye ile Yunanistan arasında tartışma konusu olan, daha doğru bir söylemle Yunanistan’ın tartışılan bir sorun haline getirdiği, Ege ve Kıbrıs konuları eklenmiş ve bu iki konu, uluslararası bir boyut kazanarak AB’nin bir sorunu haline getirilmiştir.

AB’nin , 1997 Helsinki Zirvesinde, çözülmesi gereken bir sorun olarak ele alındığı Ege konusu üç ana başlık altında toplanabilir; “Altı Millik Kara Suları ve Hava Sahası(fır Hattı”, “Kıta Sahanlığı”, ve “Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması”. Yunanistan bu konuları, Türkiye karşıtlığı için kullanacak malzeme olarak ele aldı ve yapılmış anlaşmalara, evrensel hukuka ve komşuluk ilişkilerine aykırı savlarla, uluslar arası platformlara taşıdı.

Lozan’ın imzaladığı 1923 yılında, Türk Yunan kara suları(kara suları: Bir devletin sahip olduğu deniz kıyıları boyunca egemenliği altında tuttuğu belli genişlikte su şeridi) 3 mildi. Yunanistan kara sularını 1936 yılında kimseye sormadan ve görüşmeden 6 mile çıkardı. Parlamentoyu kapatarak faşist bir diktatörlük kuran Metaksas döneminde yapılan tek yanlı bu değişiklik, daha önce bu konuda alınan tüm kararları reddetmiş oluyordu. Türkiye Yunanistan’ın bu kararına, tam 38 yıl sonra 1964’te yanıt verebildi ve adaları bol Yunanistan kadar etkili olmasa da karasularını 6 mile çıkardı. Yunanistan’ın 12 mil laf

ettiği günümüze böyle gelindi. Şu anda Ege Denizi'nin %48,85'i açık deniz, %43,68'i Yunanistan karasuları ve %7,47'si ise Türk karasularından oluşmaktadır.

Yunanistan'ın hava sahası(fır hattı) konusundaki tutum ve davranışları, akıl ve hukuk dışı aykırılıklar içirmektedir. Uluslararası hukuk, her ulusun hava sahasını o ulusun kara suları ile sınırlamaktadır. Yunanistan bu kurala uymamakta ve kara suları 6 mil olmasına rağmen, hava sahasının 10mil olduğunu iddia etmektedir.

Türkiye kıta sahanlığı konusunun gündeme getirildiği ilk günden beri uluslararası hukukun geçerli kurallarına uygun olarak davranmış ve Yunan adalarının varlığını da dikkate alarak soruna eşitlik ilkesi çerçevesinde çözüm getirilmesini savunmuştur. Ancak Yunanistan, Türkiye'nin bu olumlu yaklaşımına karşın akıl ve hukuk dışı bir yaklaşımla, Anadolu'ya yakın Yunan adalarına da kıta sahanlığı tanınması gerektiğini ileri sürmüş ve bu yolla Türkiye'nin Kıta sahanlığının 6 millik dar bir kıyı şeridiyle sınırlandırılmasını istemiştir. Yunanistan bu garip isteğini, sesini gittikçe yükselterek sürdürmektedir. 1978 yılında konuyu, kendi isteklerini yansıtan biçimiyle Uluslararası Adalet Divanına götürmüş ancak Divan, Türkiye'nin o günlerdeki kararlı tavrının etkisiyle; savaşa neden olabileceği gerekçesiyle yetersizlik kararı vermişti.”³⁵

Türkiye ile Yunanistan aynı ittifak (NATO) içinde olmasına rağmen Yunanistan'ın tarihten gelen ve fırsat bulduğunda uyguladığı Megali idea denilen büyük Yunanistan hayalinden vazgeçmesinin söz konusu olmadığını yaşanan olaylar göstermektedir. Yunanistan ile aramızda Kıbrıs, Ege adalarının silahsızlandırılması, aidiyeti belli olmayan adacık ve kayacıklar, karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası, Fır Hattı ve azınlıklar sorunu bulunmaktadır. Bunların hiç biri bugüne kadar çözülmemiş, Yunanistan tarafından birtakım oldu bittiler yaratılmaya tevessül edilmişse de Türkiye'nin kararlı tutumu ve gücü nedeniyle başarıya ulaşamamışlardır.³⁶ Yunanistan, megalı idea'ya bağlı olarak topraklarını, 1830 yılında bağımsızlığının ilanından, 1947 yılına kadar üç kat genişletmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlara bir çözüm bulunmasını, hatta sorunların ikili müzakereler yoluyla ele alınmasını engelleyen etkenlerin başında, bugünkü Yunan toprağının hemen her tarafının en azından 400 yıl Türk yönetimi altında kalması ile yaşanan bir tarihin yarattığı güvensizlikten öte milli çıkarların çatışması ve Ege'de yaratılan dengesizlik gelmektedir.

³⁵ Aydoğan, a.g.k., ss.266-281.

³⁶ Kasım, K.,-Bakan, Z.A., Uluslararası Güvenlik Sorunları, Ankara, 2004, s.48.

Yunanistan ve Türkiye arasındaki sorun ve problemler, Avrupa Birliği ve Ankara arasındaki ilişkilerin gelişmesini önemli ölçüde etkilemektedir. Yunanistan ile Türkiye topluluğa yaklaşık aynı zamanda müracaat etmesine rağmen, Yunanistan topluluğa 1981’de dahil olması Yunanistan’a açıkça bir avantaj sağlamaktadır. AB üyesi olarak Yunanistan Türkiye ile ilgili konularda sürekli veto hakkını kullanmıştır. Güney Kıbrıs Rum Kesimini’nde üye olmasıyla bu avantajı ikiye katlanmıştır. Bu avantajları sayesinde Türkiye’yi, hem iki taraflı olarak sorunlarını çözmede, hem de Avrupa Birliği üyeliğinde zor durumda bırakmaktadır.

Avrupa Birliği Yunanistan ile sorunlarımızın AB’ne üyelikten önce giderilmesini istemektedir. Bu arada da, AB dayanışması çerçevesinde özellikle son yıllarda bu sorunlarla ilgili olarak, giderek artan bir şekilde Yunanistan yanlısı tutumlar benimsemeye başlamış bulunmaktadır. Yunanistan’ın üyeliğın kendisine tanıdığı tüm imkanları bu amaçla kullanmasının bu tür bir neticeye varılmasında önemli bir etken olduğuna şüphe yoktur. Ancak, Avrupa Birliğinin karar alma mekanizmalarında köklü bir değişikliğe gidilmediğı sürece ki bu tür bir değişiklik ihtimali zayıf görülmektedir. Bu durumun değişmesi beklenmemelidir.

2-KIBRIS ENGELİ :

Kıbrıs’ta 1960’dan beri ağır aksak yürüyen yapının tamamen çökmesi üzerine Türkiye 1960 Garanti Anlaşmasına dayanarak adaya müdahale etmiştir. Ardından Nufus Mübadelesi anlaşması yapıldı. Türk tarafı görüşmeler boyunca iki kesimli ve iki bölgele federal bir yapıyı savunurken, Rum tarafı özellikle iki bölgeliliğe karşı çıkıyordu. Sonuçta 15 Kasım 1983’te Kıbrıs Türk Federe Meclisi oy birliğiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) kuruluşu ilan edildi.³⁷

KKTC’nin 15 Kasım 1983’de ilan edilmesi, bir taraftan Türkiye ve Yunanistan arasında bir gerginliğe sebep olurken, diğer taraftan konunun AT gündemine gelmesine sebep olmuştur. Nitekim Şubat 1984’de AET-Kıbrıs İkinci Mali Protokolünün Avrupa Parlamentosu’nda görüşülmesi sırasında, özellikle komünist üyeler KKTC’nin ilanını “teessürle karşıladıklarını” ifade etmişler ve bu mali protokolden adanın kuzeyinin faydalanmamasını istemişlerdir. Ancak Kıbrıs AET ortaklık anlaşmasının 5 nci maddesi sebebiyle bu teklif kabul görmemiştir. Bu tarihten sonra Kıbrıs konusunun AP gündemine iyice yerleştiğini görüyoruz

³⁷ Kasım, K.,Bakan, Z.A., a.g.k., s.128.

3 Temmuz 1990 tarihinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) AB'ye tam üyelik başvurusu ile başlayan süreç ile birlikte, AB Kıbrıs sorununda aktif rol oynamaya başlamıştır. Türkiye'nin başvuruyu hukuki temelden yoksun ve geçersiz olarak değerlendirilmesine ve Rauf Denktaş'ın da GKRY'nin tüm adayı temsil etme yetkisi bulunmadığını ve bunu BM Güvenlik Konseyinin 649 Sayılı kararına aykırı olduğunu açıklamasına rağmen, AB Bakanlar Konseyi 17 Eylül 1990 tarihli toplantısında başvuruyu değerlendirme kararı almış ve Komisyondan görüş istemiştir. Komisyon 30 Haziran 1993'te konuya ilişkin olumlu görüş açıklamıştır.³⁸

“Rum yönetiminin AB'ne tam üyelik müracaatının amacı, ekonomik olmaktan çok, siyasidir.

Amaçları ise şöyle özetlenebilir :

-Türkiye'yi, AB Üyesi bir ülke toprağını “işgal” eden Ülke durumuna düşürerek, AB ile karşı karşıya getirmek, hatta çatıştırmak. Rum tarafı bu nedenle “Almanya örneğine” sarılmakta ve Batı Almanya gibi önce Güney Kıbrıs'ın tam üyeliğe alınmasını, sonra AB'nin, Türkiye'ye baskısı ile Kuzeyin de Güneye iltihakını sağlamak istemektedir.

-AB'ne tam üye olarak, Yunanistan' la birlikte Türkiye' ye karşı iki oya sahip olmak ve AB'ni kendi çıkarları doğrultusunda daha fazla etkileme imkânı elde etmek.

- Gayri meşru statüsünü meşru bir zeminde pekiştirmek, işgalinde tuttuğu “Kıbrıs hükümeti ve devleti” etiketini güçlendirmek.

- Ortaya attıkları “AB ilkeleri temelinde bir çözüm” söylemini ileri götürerek, üç özgürlük konusunda AB desteğini elde etmek ve iki kesimlilik ilkesini ortadan kaldırarak, 1974 öncesine dönüşü sağlamak.

- AB'ne, “tüm Kıbrıs'ın meşru hükümeti” sıfatı ile tam üye olacaklarından, Türk Halkını otomatik olarak “Kıbrıs devletinin içinde bir Azınlık” statüsüne düşürmek ve eşitlik ilkesini yok etmek. (Batı Trakya örneği)

- AB'den alacağı yardımlarla ekonomisini daha da güçlendirerek, ambargoların da yardımıyla KKTC ekonomisini daha ağır bir baskı altına almak ve Güney Kıbrıs'ı bir çekim ve cazibe merkezi haline getirerek iç cephemizi çökertmek. (Doğu Almanya örneği)

³⁸

Kasım, K.,Bakan, Z,A., a.g.k., ss.128-129.

- **Kırmızı pasaport vaadiyle, kafa bulandırmak ve birlik beraberliğimizi parçalamak.**

- **En önemlisi, garanti ve ittifak antlaşmalarını fiilen geçersiz hale getirerek, Lozan'da Türkiye ye Yunanistan arasında kurulan ye 1960 Anlaşmaları ile Kıbrıs'a da yansıtılan dengeleri Yunanistan lehine bozmak, Türk Halkını korumasız bırakmak. Türkiye'ye karşı stratejik üstünlük elde etmek.**

- **Yunanistan'da dolaylı enosisi gerçekleştirerek, 1791 yılında çizilen ilk "Megali İdea" haritasında gösterilen hedefler çerçevesinde, 200 yıldır sürdürdükleri Enosis mücadelesini zaferle sonuçlandırmak.**

- **Yunanistan'ı Doğu Akdeniz'e kadar getirerek. Türkiye'nin Güney sahillerini kuşatmak, ve Ülkeyi bir Orta Doğu Ülkesi haline getirerek, petrol bölgelerinde etkili bir güç yapmak.**

Nitekim Rum yönetimi başkanı Klerides, özellikle Garanti antlaşması konusunda gerçek niyetlerini ortaya koymuştur. Kıbrıs'ın AB'ne girmesi, Türkiye'nin Garanti Antlaşmasından kalan tek yanlı müdahale hakkını ortadan kaldıracaktır..."³⁹

"Aralık 1995'te gerçekleştirilen Madrid Zirvesinde genişleme süreci ile Birlik Antlaşması olarak da anılan Amsterdam Antlaşması'nın şekillenmesine olanak tanıyan "Hükümetlerarası Konferans" ın Mart 1996'da başlatılması kararlaştırılmıştır. Bir yılı aşkın bir süre devam eden Hükümetlerarası Konferans süreci sonunda hazırlanan ve Amsterdam Zirvesinde sunulan GÜNDEM-2000 başlıklı AB Komisyon Raporu ile AB'nin 21. yüzyılda uygulamayı öngördüğü politikalar belirlenmiş ve genişleme sürecinde Türkiye dışarıda bırakılmasına rağmen Güney Kıbrıs'a Birliğe katılma yönünde kapılar açılmıştır. Lüksemburg Zirvesinde de bu süreç ilan edilmiş ve Güney Kıbrıs aday ülke olmuştur. Kıbrıs'ın bölünmüşlüğü Türkiye için Güney Kıbrıs'ın tek taraflı olarak AB'ye alınmasının önündeki bir engel olarak kabul edilmesine ve sorunların çözümlenmesinden önce Rum tarafının tam üyeliğe kabulünün mümkün olmadığı şeklindeki görüşlerine rağmen AB tarafı Helsinki Zirvesinde almış olduğu karar doğrultusunda ağır ve emin adımlar ile Güney Kıbrıs'ı tam üyeliğe hazırlamıştır. Güney Kıbrıs'ın adaylık süreci hızla ilerlemiş ve 4 Eylül 2001 tarihinde AP'nda görüşülen İlerleme Raporunda Güney Kıbrıs'ın siyasi ve ekonomik kriterler açısından üyeliğe hazır olduğu açıklanmıştır. AP'nun Sosyalist Grup üyesi Lüksemburg parlamenterisi Jacques Poos tarafından hazırlanan ve Poos Raporu olarak

³⁹ Karluk, a.g.e., ss.717-735.

bilinen Rapora göre Rum Kesimi'nin adaylığı adadaki sorunun çözümüne bağlı olmayacaktır. AB'nin önünde adanın mevcut haliyle bile olsa Rum Kesimini üye yapmasını engelleyen bir sorun kalmamıştır.

Poos Raporunda⁴⁰ Türk dışişlerinin yoğun tepkisini çeken üç yeni unsur yer almaktadır: Bunlardan birincisi, Rum tarafının tam üyeliği üzerine adanın kuzeyinin ilhak edilmesi durumunda Türkiye'nin AB üyeliğinin söz konusu olamayacağı, Ulusal Programda Kıbrıs ile ilgili olarak belirtilen ifadelerin kabul edilemez olduğunun belirtilmesi ve AİHM'nin adadaki tek meşru hükümetin Rum tarafı olduğunu belirten 10 Mayıs 2001 tarihli Kararı'nın Ankara'nın önüne konulmuş olmasıdır.

Poos Raporunun açıklandığı günlerde BM özel temsilcisi Alvaro De Soto'nun 12 Eylül de New York'ta görüşmeleri yeniden başlatma daveti Rauf Denктаş tarafından kabul edilmedi. Böylece Kıbrıs sorununa çözüm aramaya yönelik esas "müzakere süreci"nin başlama olasılığı o tarihte yitirilmiş oldu.

Ancak Türkiye'deki iktidarın baskıları ve KKTC'deki yeni Talat hükümetinin yoğun girişimleri sonucunda 5. Annan Planı adadaki halkların referandumuna sunulmuş ve Güney Kıbrıs'ın özellikle tam üyeliğin 1 Mayıs'ta her halükarda garanti edilmesi nedeniyle büyük randa hayır çıkması adanın bir bütün olarak AB'ye dahil olmasını engellemiştir. Ancak Türk tarafının %65 oranında evet çıkması, Türk hükümetinin müzakereler sürecinde takındığı pozitif tutum, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin önünde Kopenhag Kriterlerine ek psikolojik bir engel olmasını ortadan kaldırmıştır.”⁴¹

“Lüksemburg'ta toplanan AB Dışişleri Bakanları, Ankara Anlaşmasını Güney Kıbrıs'ı da kapsayacak şekilde genişleten ek protokolü(Uyum Protokolü) 13 Haziran 2005 tarihinde onaylamış ve imza için Ankara'ya gönderilmesini kararlaştırmıştır. Protokolün imzalanması, 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlanması için ön şart olarak öne sürülmüştü. Türkiye Protokolü imzalarken yaptığı ve Dönem Başkanlığına Protokol ile gönderdiği Kıbrıs Bildirisinde, GKRY'nin “Türk hava ve deniz limanlarını kullanamayacağı” çekincesine yer verilmiştir. Ek Protokolü imzalamasının Kıbrıs Cumhuriyetini tanıma anlamına gelmediği, güçlü ifadelerle vurgulanmıştır.”⁴²

Referandumdan çıkan neticeye rağmen Türkiye AB'ye alınmamış ama GKRY 2004 yılında AB'ne üye olmuştur. AB Türkiye için ancak 2005 yılında Ankara Anlaşmasını Güney Kıbrıs'ı da kapsayacak şekilde genişleten ek protokolü imzalaması şartıyla

40 http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/belgeler.htm(15.06.2007)

41 [http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19\(01.07.2007\)](http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19(01.07.2007))

42 Karluk, a.g.e., ss.716-717.

müzakerelerin başlanmasına karar vermiştir. Türkiye Kıbrıs konusunda sürekli olumlu tavrını sürdürmüştür. Sürdürmeye de devam etmektedir. Ancak Yunanistan Kıbrıs'ında AB üyesi olmasının da avantajını kullanarak AP'na baskılar yapmakta ve sinsi planlarını Türkiye'nin AB yolunda üye olmasının önündeki engeller gibi yaparak kabul ettirmeye çalışmaktadır.

3-DEMOKRASİ ENGELİ :

Demokrasinin Dayanakları :Üzerinde en çok tartışılan ve kafa yorulan terimlerden birisi olarak demokrasi Yunanca iki kelimenin bileşiminden oluşmaktadır: Demos ve karatos... Demos bir bütün olarak vatandaşlar topluluğuna işaret ederken, kratos ise iktidar güç ve yönetim kavramlarına karşılık gelmektedir. Bundan dolayı Demokrasi, "Halk yada çoğunluk tarafından yönetim anlamına gelmektedir."⁴³

Bugün batı tipi demokrasi olarak da nitelenen çağdaş demokrasi kavramı varlığını onun özünü besleyen bir çok dayanaktan almaktadır. Buna göre çağdaş demokrasinin dayanaklarını şu şekilde belirtebiliriz ;

"Halk egemenliği, Hükümetin yönetilenlerin rızasına dayanması, çoğunluğun yönetimi, azınlık hakları, temel insan haklarının güvence altında olması, özgür ve adil seçimler, kanun önünde eşitlik, davaların hukuki usullere göre görülmesi, hükümetin anayasa ile sınırlandırılması, toplumsal, ekonomik ve siyasal çoğulculuk, hoşgörü, pragmatizm, işbirliği ve uzlaşma değerlerinin benimsenmesi."⁴⁴

*Avrupa Birliğinde Demokrasi*⁴⁵: Avrupa Birliği herhangi bir uluslararası örgüt olmaktan birkaç açıdan farklılaşır. Birliğin en çarpıcı özelliği, kurumların yada kurumları ile üye devletleri arasında kurduğu ilişkiden ibaret olmayıp vatandaşlarıyla hukukun üstünlüğü prensibi üzerinden kurduğu bağları ve ilişkiler yumağını merkeze taşıyabilmesidir.sektörel nitelikli ve hükümetler arası bir anlaşmadan hareketle siyasi bir birliğe dönüşen yapı, bir devletin taşıdığı temel karakteristliği de bünyesinde barındırmaktadır. AB kendine özgü toprağı, bayrağı, para birimi, merkez bankası, yasama,yürütme ve yargı kurumları, kendine ait marşı ve çok yakında gerçekleşeceği

43 CINGI, M.C., Avrupa Birliğinin Demokratik Eksiklikleri, (Çev. H. İnanc) İstanbul, 2007, s.10.

44 [http://www.barobirlik.org.tr/yayinlar/kitaplar/eksiksiz_demokrasi.aspx\(01.07.2007\)](http://www.barobirlik.org.tr/yayinlar/kitaplar/eksiksiz_demokrasi.aspx(01.07.2007))

45 CINGI, M.C., a.g.k., s.10.

tasarlanan anayasası ve ordusu bulunan ve kendine ulus-inşa stratejilerini esas alan bir yapıdadır.

AB'nin çok katmanlı sistemi diğer uluslar arası kurumlardan ayıran iki farklı özelliğe sahiptir. Birincisi AB, Örneğin Dünya Ticaret Örgütü(WTO) gibi sektörel yada spesifik bir probleme odaklı bir uluslar arası kurum değildir. Bilakis AB hemen hemen tüm sektörlerle ilgili yönetmelikler yayınlar ve bu yönetmelikler o kadar birbirleriyle ilişkilidir ki pek çok politika alanında bir ağ (network) olarak etkiler. İkinci olarak, pasif bazı uluslar arası örgütlerin aksine bazı AB kurumları ulus-üstü nitelik taşımaktadır. Adalet Divanı yada Komisyon gibi ulus-üstü nitelik taşıyan AB kurumları, tüm üyelik için geçerlilik arz eden bağlayıcı kararlar alabilmektedir ve bu kararlar doğrudan uygulanabilir nitelik taşıyan ve ulusal hukukun üstünde bulunan hükümlerdir.

AB'nin çok katmanlı yönetim biçimi tek katmanlı hükümetlerarası etkileşim etkileşim modeli içinde kavramlaştırılabilecektir. Zaten hükümetlerarası yapısının bir gereği olarak, AB anlaşmalarında her üye devlet herhangi bir değişim söz konusu olduğunda kendi demokratik mekanizmalarına göre ya kararları referanduma taşıyarak yada ulusal parlamentolarda oya sunarak benimsemektedir. Bunun ötesinde, Konsey AB'nin en üst karar organı, üye ülke hükümet temsilcilerinden oluşmakta ve en hayati kararlar, ele alınan konuya bağlı olarak, .bu temsilcilerin oy birliği ile yada oy çokluğu kabulüyle alınmaktadır.

AB demokrasisine yöneltmiş olan en önemli ve birinci demokrasi eksikliği argümanı, Birliğin birleşik bir toplum olmaması ve toplum ve kültür çeşnisinden oluşmasıdır. Lisanda bu tartışmada belirleyici bir faktördür, zira pek çok resmi AB dili yanı sıra önemli azınlıklar tarafından konuşulan ama az da olsa kullanılan düzinelerce dil mevcuttur.AB bünyesinde Portekiz'de mirandiz(Mirandese), İngiltere'de Galler(Welsh) ve Galik(Gaelic), Fransa ve İspanya'da Occitan ve Bask ve İtalya'da Franco Provençal ve Friulian dilleri gibi bir çok sayıda dil bulunmaktadır.

Bazı çevreler tarafından yöneltilen çok çarpıcı bir kritik ise, AB demokrasisini gerçekleştirebilecek kapasite ve yetkinliğe sahip olmadığını iddia eder. Bunlara göre, demokrasi iletişim, tecrübe, tarih, ortak kimlik ve hatıra toplumuna ihtiyaç duyar. Nitekim Roma Anlaşması "Avrupa hakları arasında daima yakınlaşan temeller üzerine kurulmuştur. Antlaşma ABD hakları gibi bir halka değil , bilakis çok halkın birliğine hitap etmiştir. Avrupa demos(halk) yerine demoi'den (halklar) ibarettir ve demos yoksa demokrasi de mevcut değildir.

AB kurumlarını hedef alan en önemli eleştirilerden birisi de, Avrupa Parlamentosu'nun, Avrupa seçmenlerin oyuyla, doğrudan seçimle oluşturulan yegane AB kurumu olmasına rağmen karar alma mekanizmasında Avrupa halklarını temsil edemeyecek kadar zayıf yetkilere sahip olmasıdır. Avrupa yasama sürecinde Parlamentosun etkisi oldukça sınırlıdır ve ulusal parlamentolara nazaran gücü çok çok zayıftır. Daha da önemlisi, Parlamentosun yasamaya yönelik hiçbir inisiyatifi yoktur ve sadece Komisyon bu güce sahiptir.

AB karar alma sürecinin demokratik niteliğine eleştiri babında bir diğer eksiklik argümanı AB politik süreçlerinin şeffaflıktan uzaklığına vurgu yapmaktadır. Birliğin kurumsal yapısının en etkin ve en yüksek organı olarak kapalı kapıların arasına gizlenen Konsey'in Bakanları, AB politikalarını kendi ülkelerinin çıkarlarını pazarlık mevzu yaparak şekillendirmektedirler. Folestalında isabetli olarak ortaya koyduğu gibi, Konseyin gizemli karakteri ve AB kurumları arasındaki karmaşık oylama sistemi hesap sorulabilirliği imkansız hale getirmektedir. Karar alma prosedürleri ve Konsey'de şeffaflığın olmayışı, yönetenin yönetilene hesap verme zorunluluğunu şart koşan en önemli demokrasi prensibinin ihlali olarak su yüzüne çıkmaktadır.

Türkiye'de Durum : Ülkemiz, kuruluş tarihinden bu yana eksiksiz bir demokrasiyi kurumlaştırmak, çağdaş ve demokratik bir toplum olmak ideal ve hedefine sahip olmuştur. Nitekim bu amaçla daha Cumhuriyet kurulduktan sonra bir yıl geçmeden 1924 yılında Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yılında Serbest Fırka denemeleriyle bu iradesini somutlaştırmaya çalışmış, ancak bu atılımlar henüz feodal bir toplum yapısını aşamamış bir ülkenin geleceğe yönelik tasarladığı toplum yapısının ve iyi niyetinin bir göstergesi olarak tarihteki yerlerini almışlardır.

Türkiye 1946'da geçtiği çok partili rejimi, bir çok sallantılar gelgitler ve bunalımlar içerisinde bugünlere kadar getirmiştir. Ülkemiz bu süre içerisinde üç kez askerî müdahaleye maruz kalmış ve demokrasimiz adeta kendisini, kendi küllerinden yeniden yaratan eski Yunan mitoloji kahramanı gibi bir çok eksikliklerine rağmen kendi kendini yenilemiştir.

Bugün Türkiye'nin girmeye çalıştığı Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin hemen tamamına yakınında var olan çoğulcu ve katılımcı çağdaş demokrasi anlayışına ulaşması yolunda birçok engeller bulunmaktadır. Her ne kadar Türkiye'nin belirtilen düzeyde bir gerçek demokrasiye varmasının ekonomik, politik, sosyal, kurumsal birçok nedenleri olmakla birlikte en büyük engel bu engelleri de zaman içerisinde bertaraf edebilecek özgürlükçü ortamın oluşmasına fırsat vermeyen anayasal ve yasal düzenlemelerdir.

Türkiye demokrasi konusunda AB üyeliğinden bu zamana kadar oldukça yol kat etmiş darbeler olmasına rağmen kendini yenilemiş ve demokrasi konusunda AB tarafından belirtilen eksiklikleri yerine getirmek amacıyla tüm kurumları gerekli çalışmaları yapmaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinde Demokrasi Konusu : Türkiye'nin AB tam üyeliğine adaylığının resmen ilan edildiği Helsinki Zirvesi kararları çerçevesinde hazırlanan Türkiye'nin KOB, Türkiye'nin AB üyeliğine kadar gerçekleştirmesi gereken çalışmaları kısa ve orta vadeli önceliklerine göre bir takvim çerçevesinde sıralamıştır.

Avrupa Birliği Türkiye'nin demokrasi sahasındaki problemlerini, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirterek Ulusal Programda düzenlenmesi zorunlu kabul edilen kriterler olarak, "kısa vadeli siyasal kriterler (2001) ve orta vadeli siyasal kriterler (2004)" bölümlerinde şu başlıklar altında sıralamıştır.

"Kısa vadeli siyasal kriterler (2001): Düşünce özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, işkence uygulamaları ile mücadele, yargı öncesi gözaltı prosedürü, insan hakları ihlallerine karşı düzenlemeler, insan hakları eğitimleri, DGM 'lerin uluslararası standartlara çıkarılması, yargının işlerliğinin ve işleyişinin geliştirilmesi, ölüm cezasının fiilen askıya alınması, anadilde TV-Radyo yayın yasağı.

Orta vadeli siyasal kriterler (2004): Temel hak ve özgürlüklerden yararlanmada kanun önünde eşitlik ilkesinin uygulanması, Türkiye Anayasasının ve ilgili yasaların hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesi yönünde gözden geçirilmesi, ölüm cezasının kaldırılması, Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmelerinin yürürlüğe konulması, cezaevlerinde gözaltı koşullarının düzeltilmesi , MGK'nın Anayasal statüsünün ve rolünün değiştirilmesi, Güneydoğuda olağanüstü halin kaldırılması"⁴⁶

Türkiye'de bu gelişmeler karşısındaki yükümlülüğünü 2001 yılında Ulusal Programı hazırlayarak AB'ye taahhüdünü sunmuştur. Türkiye Yukarıda belirtilen yükümlülüklerini yerine getirmiş ve 2003 yılında yine KOB çerçevesinde yeniden ulusal program açıklamıştır.

Bu kapsamda Avrupa Birliği Komisyonu, Kopenhag kriterleri çerçevesinde AB'ye uyum yönünde kaydedilen ilerlemeleri düzenli olarak izlemek amacıyla 1998 yılından bu yana her yıl, bütün aday ülkeler için bir ilerleme raporu hazırlamaktadır.

46

www.dpt.gov.tr/abigm/ (12.01.2007)

AB Komisyonun en son hazırladığı 2006 Türkiye İlerleme Raporunu incelediğimizde;⁴⁷

Altı partinin temsil edildiği Türkiye Büyük Millet Meclisi Ekim 2005'den önce sunulan 429 kanun taslağından 148'ini kabul etmiştir. Bir sonraki seçimler Kasım 2007 olarak programlanmıştır.

Yıl süresince, AB Uyum Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kopenhag siyasi kriterlerine uyum bağlamındaki konuların ele alınmasında önemli rol oynamışlardır. (*Bakınız İnsan Hakları Komitesi, İnsan Hakları Kısmı*)

Siyasi partilerin Meclis'te temsilileri için ulusal düzeyde % 10'luk baraja ulaşmalarını gerekli kılan seçim sisteminin değişmesi ihtiyacı kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır.

Hükümet, Kopenhag siyasi kriterlerine ilişkin olarak bazı alanları kapsayan yeni reform paketini Haziran ayında sunmuştur. Siyasi kriterler alanında Parlamento bazı kanunları kabul etmiştir.

Ancak, reform paketinde yer alan bazı yasa tasarıları rapor döneminin bitiminden önce kabul edilmemiştir.

Terörizmdeki tırmanışa yanıt olarak Terörle Mücadele Kanununda yapılan değişiklikler Haziran 2006'da kabul edilmiştir. Bu Kanunla, terör suçları listesi genişletilmiş ve terörizmin geniş tanımı korunmuştur. Kanun, ifade, basın ve medya özgürlüğüne(22) yasal kısıtlamalar getirmektedir. Ağustos ayında, Cumhurbaşkanı Sezer bu tür kısıtlamaları içeren 5. ve 6. maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Yeni Terörle Mücadele Kanunu terör suçu şüphelileri için muhakeme güvencelerini azaltmaktadır. Avukatla görüşmeye 24 saatlik bir süre için izin verilmeyebilir ve bazı koşullar altında şüpheliler ile avukatı arasındaki görüşmelere güvenlik görevlileri katılabilir. Savunma haklarına ilişkin olarak, resmi yetkililer açısından görevde olanlar ve olmayanlar arasında ayırım yapılmaktadır. Ayrıca, ateşli silah kullanma yetkileri genişletilmektedir. Yeni Kanun terörizmin propagandasına ve övülmesine ağırlaştırılmış cezalar getirmektedir. Ancak, bu suçların tanımları Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesine (CET 196) uymamaktadır. Süreli yayınların durdurulması, sorumlu yazı işleri müdürlerine ve basın ve medya sahiplerine terörizmin

⁴⁷

www.ikv.org.tr/pdfs/ilerlemeraporu-2006.pdf (10.06.2007)

propagandasının yapılmasının ve övülmesinde sorumluluk getiren hükümler içermesi nedeniyle basın ve medya özgürlüğünü kısıtlayabilir.

4-İNSAN HAKLARI ENGELİ :

“İnsan hakları, bütün insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan oluşlarından dolayı, insanlık onurunun gereği olarak sahip olmaları gerekli sayılan hak ve özgürlüklerdir. İnsan hakları konusu İkinci Dünya Savaşına kadar devletlerin iç işi sayılmış ve devletlerin vatandaşlarına nasıl muamele ettiği diğer devletleri pek ilgilendirmemiştir. Bu anlayış İkinci Dünya Savaşından hemen sonra Birleşmiş Milletler Evrensel Beyanamesi ile temelden değişmiştir. Bu gelişme neticesinde insan hakları bireysel olarak devletleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış ve bireysel hakların ihlali devletler hukukunun da ihlali sayılarak diğer devletler ve uluslar arası kuruluşların müdahalelerine yol açmıştır.”⁴⁸

İnsan hakları konusundaki tüm uluslararası belgeler devletlerin vatandaşlarıyla ilişkilerinde bazı standartlara saygı gösterilmesini talep etmektedir. Bu nedendir ki başta Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Birliği olmak üzere gereken çeşitli uluslararası örgütlenmeler oluşturulmuş ve bu örgütler nezdinde denetim mekanizmaları kurulmuştur. Türkiye de bu kurum ve mekanizmalar içinde yerini almıştır.

İnsan haklarını konusu AB içerisinde en önemli konulardan birisidir. Doğrusu AB bile bu konuya yeterli önemi vermekte gecikmiştir. Bu konu önemli olduğu için herkesi bağlayıcı nitelikte olmalıdır. Buda ancak ülkelerin Anayasalarında ve kanunlarında yapılacak düzenlemelerle olabilir. Ülkemizde, 1961 Anayasası'nın başlangıç bölümünde insan hak ve özgürlüklerini, milli dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak, demokratik hukuk devletini, bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurmak ve sağlamak amaçlanmıştır. Oysa, 1982 Anayasası bu konuda daha ileride olması gerekirken maalesef daha geridedir. Çünkü 1982 Anayasasının başlangıç bölümünde insan hakları ibaresi yer almamaktadır. Ancak 1982 Anayasası'nın ikinci bölümünde, Cumhuriyetin niteliklerinin başına, insan haklarına salt saygılı olma özelliği konulmuştur. Bunun bence temel nedeni Anayasamızın 1982 ihtilalinden sonra yapılmasıdır.

---

⁴⁸ Batum, S., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Anayasal Sistemine Etkileri, İstanbul, 1993, s.25.

İnsan hakları ve kamu özgürlükleri, devletin hiç kuşkusuz temel yapısını belirleyen önemli öğelerdir. Devlet ancak bu temel öğelerin varlığı ve işlerliği ile çağdaş olabilir. Medeni olmanın bir göstergesidir İnsan Hakları.1982 Anayasasının değişmesi gündemde bu bir fırsat olmalı ve yeni Anayasada insan Hakları konusuna yeterince değer verilmeli ve Anayasanın olmazsa olmazı haline gelmeli. İnsan hak ve hürriyetlerinin sınırları kanunda belirtilmeli ve ancak kanunla sınırlanmalıdır. Özgürlükçü olunmalı ancak özgürlükler bir başkasının hak ve özgürlüklerini ihlal edici nitelikte olmamalı.

İnsan hakları konusu uzun zamandır ülkemizin gündeminde olan bir konudur. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu etnik terör göz önüne alındığında konunun ağırlığı daha bir önem kazanmaktadır. Öte yandan insan hakları üzerine yapılan son Toplantılarına bakıldığında gelişmekte olan ülkeler demokratikleşmenin ekonomik kalkınma ile gelişeceğini haklı olarak ileri sürmekte, batılı gelişmiş ülkeler ise öncelikle demokratikleşme konusunda ısrarlı olmaktadır. Günümüz örneklerine bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin tezinin ağır bastığı görülmektedir.

Ne yazık ki Doğu Bloğu Ülkeleri, Afrika, Ortadoğu ve Asya ülkelerine göre daha uzun ve köklü bir demokrasi deneyimi olan Türkiye, Etnik terör nedeniyle demokrasi ve insan haklarının henüz gelişmekte olan ülkeler sınıfına sokulmaktadır. Zaten insan hakları konusunu gelişmekte olan ülkelere bir baskı aracı olarak kullanmak isteyen ve kullanan batılı ülkeler Türkiye üzerindeki baskıların artırmışlardır. Özellikle Helsinki Gözetleme Komitesi ve Avrupa'da etkin bir kurum olan Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye ile ilgili raporları vardır. Uluslararası İşkenceyi Önleme Sözleşmesi'ne taraf olan Türkiye bu sözleşmeye uygun olarak yapılan denetimlerde olumsuz puanlar almıştır. Ancak son zamanlarda ülkemiz İnsan hakları konusuna önem vermiş ve geçmiş yıllara nazaran daha iyi olduğumuz raporlara da yansımıştır. TBMM bünyesinde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kurulmuş ve bu konudaki ihlalleri inceleyerek meclis gündemine taşıyarak çözüm bulmaktadır.

Avrupa Birliği ve İnsan Hakları: “Avrupa Birliği İnsan Hakları konusunda gelişimini halen sürdürmektedir. Siyasal bütünleşme ve özellikle de genişleme süreciyle yeni bir ivme kazanan bu evrim, çok eskilere dayanmaktadır. Önceliğin ekonomik bütünleşmeye verildiği kuruluş yıllarda, İnsan Haklarının korunmasına dair hükümler ilk anlaşma metinlerinde yer almamıştır. 1951 Paris ve 1957 Roma antlaşmalarının giriş bölümlerinde ancak haklar arasında daha geniş ve köklü bir topluluğun temellerini oluşturma ve Avrupa hakları arasında gittikçe daha sıkı bir birlikten söz edilmekte, insan

haklarının ana birimi olan yurttaş veya birey kavramlarına yer verilmemektedir. Kolektif bir kavram olan halkın dışında ancak işçilerin sosyal hakları oda ekonomik bütünleşmeye katkılarından dolayı gümrük birliği ve ortak Pazar hükümlerinden sonra üçüncü sırayı işgal etmektedir.

Kurucu anlaşmalardan kırk yıl kadar sonra, 7 Şubat 1992’de Maastricht’te imzalanan Avrupa Birliği antlaşmasıyla siyasi birliğe doğru ilk adımlar atılmış ve aynı anlaşma çerçevesinde insan haklarının yasalaşma süreci başlamıştır. Bunu, sırayla Kopenhag Kriterleri(1993), Amsterdam da imzalanan Bütünleşmiş haliyle Avrupa topluluğunu kuran anlaşma(1997) ve en son olarak ta Avrupa Temel Haklar Şartı(2000) izlemiştir.”⁴⁹

Türkiye’nin Avrupa Birliği İle İlişkilerinde İnsan Hakları Ve Yükümlülükleri:Türkiye son yıllarda özellikle terör olaylarının başladığı 1984 yılından itibaren demokrasi ve insan hakları konularında uluslararası zeminlerde haksız ağır eleştirilere maruz kalmış ve halen de kalmaya devam etmektedir. Bu durum Türkiye’nin uluslar arası ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen esas konuların başında gelmektedir.

“AB’nin Türkiye’deki İnsan Hakları ihlallerine karşı tepki göstermesini Haziran 1980’e kadar yani 12 Eylül darbesinden üç ay öncesine kadar geciktirmiştir. Uluslararası Af Örgütünün (UAÖ) 9 Haziran 1980’de yayınlanan bir raporuna atıf yapan AP sosyalist grubu, üyelerinin 20 Ekim 1980’de yapılması planlanan Karma parlamento Komisyonu(KPK) toplantısında insan hakları konusunu gündeme getireceğini belirtti. Söz konusu toplantı araya giren askeri darbe nedeniyle gerçekleşmemiştir. Ancak toplantıya hazırlık sürecinde, AP deklarasyonu başkanı Fellermeier Türk yetkilileriyle ilişkiye girmiş ve UAÖ raporunda yer alan iddiaların araştırılmasını talep etmiştir. Bu girişim, AB’nin 1979’daki dolaysız seçimlerden sonra insan hakları alanında aktif bir tutum izleyeceğinin ilk işaretlerinden biriydi.”⁵⁰

Demokrasi ve insan hakları uygulamalarını gerekçe gösteren Balfe Raporu⁵¹ nedeyle1983-1985 döneminde AET ile ilişkilerin askıda kalmasına neden olmuştur. Söz konusu raporda, AET ilişkilerin yeniden normale dönmesi için insan hakları konusunda da Türkiye’deki gerçekleri tam olarak aksettirmeyen bazı taleplere yer veriyordu.

49 Dedeoğlu, a.g.k., s.133.

50 Uğur, M.,Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2000, s.268.

51 [http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/belgeler.htm\(15.06.2007\)](http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/belgeler.htm(15.06.2007))

Balfe Raporu ve AT üyesi ülkelerden Fransa, Hollanda ve Danimarka ile İsveç ve Norveç'in Türkiye'de insan haklarının ihlal edilmekte olduğu iddiası ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda (AİHK) Türkiye aleyhinde açtıkları dava neticesinde 1985-1988 döneminde Türkiye-Batı Avrupa ilişkilerinde en çok işlenen konulardan birisi insan hakları konusu olmuştur. AT içinde İnsan Hakları konusuna en çok ağırlık veren organ ise, AP olmuştur. Balfe Raporu'ndan sonra AP'nun Türkiye aleyhindeki bu faaliyetlerinde de artış görülmüştür. Bu dönem boyunca Türkiye ise AP'den gelen bu eleştirileri gidermeye çalışmıştır.

Türkiye'nin tam üyelik başvurusundan önce 22 Ocak 1987'de kabul edip 28 Ocak 1987'de Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tevdi ettiği Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na Kişisel Başvuru Hakkı üzerinde de durmakta fayda var. Zira bu tarihten önce batılı çevrelerin Türkiye aleyhinde üzerinde durdukları konulardan birisi de buydu. Türkiye, bu hakkı tanımakla AT çevrelerinden bu konu ile ilgili olarak gelen eleştirileri önemli ölçüde engellemiştir.

Tam üyelik başvurusundan sonra Türkiye aleyhtarı çevrelerin AT nezdindeki faaliyetleri de yoğunluk kazanmıştır. Bu faaliyetlerin odak noktasını yine AP oluşturmuştur. AP özellikle Türkiye'de yaşayan Ermeni azınlığı ile Kürt kökenli Türk vatandaşlarına ilişkin hususları ele almıştır.

AT'deki Türkiye aleyhtarı çevrelerce insan hakları ile ilgili olarak gündeme getirilen bir başka konu da, Kürt meselesidir. AP'de özellikle 1984-1985 döneminden itibaren ön plana çıkmaya başlayan Kürt Meselesi iddiasına başlangıçta Komünist ve Yunanlı parlamenterler sahip çıkarken, daha sonra bir kısım sosyalist, sosyal demokrat ve liberal parlamenterler de sempati beslemeye başlamış ve bu konu ile ilgili karar tasarılarında olumlu oy vermişlerdir. AP'deki bu çevrelere göre Türkiye'de yaşayan ve Kürt oldukları iddia edilen Türk vatandaşları ayrı bir millettir ve ayrı bir dile ve kültüre sahiptirler. Bu bakımdan insanların kendi dil ve kültürlerini yaşatabilmeleri için özel bir statüye kavuşmaları gereklidir. Söz konusu çevreler, bu iddialarına bir meşruiyet temeli kurabilmek için de özellikle AP'den bunu destekleyen karar çıkartarak bunları Türkiye'ye kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu planın ilk aşamasında başarılı olduklarını söylenebilir. Nitekim bu iddialar önce Ermeni Raporu'nda, daha sonra da Walter Raporu'nda yer almıştır. Walter Raporu'na⁵² göre Kürt halkı azınlık haklarından bütünüyle istifade edebilmelidir.

---

⁵² [http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/belgeler.htm\(15.06.2007\)](http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/belgeler.htm(15.06.2007))

Özellikle Son yıllarda yaşanan gelişmeler ve Helsinki’de alınan kararlar Türkiye’yi AB’ye daha fazla yakınlaştırmış, Türkiye’nin Birliğe üyelik amacına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde AB Komisyonu Türkiye hakkındaki ilk İlerleme Raporunu, diğer aday ülkelerin İlerleme Raporlarıyla birlikte, 1998 yılı Ekim ayında sunmuştur. İkinci rapor ise 1999 yılı Ekim ayında onaylanmıştır.

“En son yayınlanan Türkiye’nin 2006 Yılı İlerleme Raporunda, İnsan Haklarına ilişkin olumsuzlukları AB Komisyonu şu şekilde açıklamıştır;

İnsan haklarına ilişkin belgelerin onaylanması bağlamında, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (ICCPR) İkinci İhtiyari Protokolü Mart 2006’da onaylanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) her koşulda ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin 13. Ek Protokolü Şubat 2006’da onaylanmıştır. AİHS’nin, Sözleşme’nin denetim sistemini değiştiren 14. Ek Protokolü Mayıs 2006’da yürürlüğe girmiştir. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi Haziran 2006’da yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nı 27 Eylül 2006 tarihinde onaylamıştır. Avrupa Sosyal Şartı, 5. maddesi (örgütlenme hakkı) ve 6. maddesi (toplu sözleşme hakkı) ile 2. maddesinin 3. paragrafı (yıllık asgari izin) ve 4. maddesinin 1. paragrafı (ücret ve yeterli yaşam düzeyi) üzerinde çekincelerle kabul edilmiştir. Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı’nın çocukların ve gençlerin korunma hakkı ve özürülülerin haklarıyla ilgili hükümlerine daha önce koyduğu çekinceleri kaldırmıştır.

2001 yılında imzalanan kamu makamlarınca ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasına ilişkin 12. Ek Protokol de dahil olmak üzere AİHS’ye Ek dört Protokol onay beklemektedir. 2004’te imzalanan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin Birinci İhtiyari Protokolü ile Eylül 2005’te imzalanan BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesinin İhtiyari Protokolü (OPCAT) de onay beklemektedir. Bu protokollerin onaylanması Katılım Ortaklığı Belgesinin öncelikleri arasındadır.

2006 yılının ilk 8 ayında, AİHM, Türkiye’nin AİHS’nin en azından bir maddesini ihlal ettiği sonucuna vardığı 196 nihai karar vermiştir. 5 davada Türkiye’nin AİHS’yi ihlal etmediği belirlenmiştir. Bu kararların çoğu 1999’dan önce açılmış davalara ilişkindir.

1 Eylül 2005’ten 31 Ağustos 2006 tarihine kadar, AİHM’ye Türkiye ile ilgili 2100 yeni başvuru yapılmıştır. Başvuruların üçte ikisinden fazlası adil yargılama (Madde 6) ve mülkiyet haklarının korunması (Protokol 1, Madde 6) haklarına ilişkindir. 78 dava yaşam hakkı (Madde 2), 142 dava işkence yasağıyla (Madde 3) ilgilidir.

Güneydoğu'daki duruma ilişkin olarak AİHM, Türkiye'ye karşı İçyer (18888/02 sayılı başvuru davasında Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun'un, tartışmasız şekilde başvuru sahibinin özgürce köyüne dönebilmesini sağlayacak şekilde tazminat sağladığını belirlemiştir (Güneydoğu ile ilgili bölüme bakınız.) Bu kararın ardından, köye dönüşle ilgili yaklaşık 1500 dava Mahkeme tarafından kabul edilemez ilan edilmiştir.

2004 ve 2005 yıllarında Türkiye tarafından gerçekleştirilen reformların, AİHM kararlarının uygulanması konusunda olumlu etkileri olmuştur. Bununla birlikte, Bakanlar Komitesi'nde uygulamanın denetimi için bekleyen davaların %14,4'ü halen Türkiye ile ilgilidir.

Türk mevzuatındaki mevcut kısıtlamalar, belirli şartlar altında AİHM tarafından ihlal kararı verilen davaların tekrar görülmesini önlemektedir. Bu, Türkiye'ye karşı Hulki Güneş (28490/95sayılıbaşvuru) davası ile ilgili AİHM kararının ve eski devlet güvenlik mahkemelerinde yargılamanın adilliğine ilişkin 113 dava hakkındaki AİHM hükümlerinin uygulanmasını engellemektedir.

Öcalan davasına ilişkin olarak, AİHM yeniden yargılama konusunu büyük ölçüde Bakanlar Komitesi'nin gözetiminde ulusal makamların kararına bırakmıştır.

Bakanlar Komitesi'nde gerekli uygulama önlemlerinin alınmasını bekleyen diğer davalar, güvenlik güçlerinin eylemleri hakkında ve görevi kötüye kullanmaya karşı etkili çözümlere ilişkindir (bekleyen 93 dava). Bu davalar büyük ölçüde 1990'ların ilk yarısında gerçekleştirilen terörle mücadele sırasında meydana gelen olayları ilgilendirmekle beraber, bazıları normal polis faaliyetlerine ilişkindir. Davalar sonuçlandırıldığından bu yana bir dizi olumlu yasal reform gerçekleştirilmiştir. Komite söz konusu reformların uygulanmasını yakından izlemektedir.

Bunların yanı sıra, ifade özgürlüğüne ilişkin 115 dava uygulamanın denetimi için Bakanlar Komitesi'nde beklemektedir. Bu davalar büyük ölçüde 2004 yılında değiştirilen eski Türk Ceza Kanunu'nun, bazıları ise Terörle Mücadele Kanunu'nun maddeleriyle ilgilidir. Bu hükümlerin uygulanması, Bakanlar Komitesi tarafından Türk mahkemelerinin içtihat hukukunun yanı sıra kovuşturma uygulamaları ışığında değerlendirilecektir.

Kıbrıs davasında, Bakanlar Komitesi eğitim ve din özgürlüğüne ilişkin önlemleri, bu konuları Aralık 2006'daki toplantısında kapatmaya yönelik olarak incelemeye karar vermiştir. Kayıp Şahıslar Komitesi 2004 yılında tekrar faaliyete geçirilmiştir. Bununla beraber, Bakanlar Komitesi kayıp şahısların akıbetinin belirlenebilmesi için ek önlemlerin alınması gerektiği düşüncesindedir.

Son olarak, mülkiyet hakları konusunda AİHM, Türkiye'ye karşı Xenides-Arestis davasında, başvuru sahipleri ve Mahkemede bekleyen ilgili tüm diğer başvurular bağlamında, ihlallerin tazminine yönelik etkili bir yol sağlanması gerektiğine hükmetmiştir. Geçen süre zarfında etkili bir tazmin yolu sağlanıp sağlanmadığı konusunda AİHM henüz bir karara varmamıştır.

İnsan haklarının geliştirilmesi ve gözetilmesi konusunda, İnsan Hakları Başkanlığı ve 931 İlçe İnsan Hakları Kurulu insan hakları alanında eğitim vermeye ve insan hakları ihlal iddialarını incelemeye devam etmiştir. Ocak ve Haziran 2006 arasında 778 başvuru alınmıştır. Bu başvuruların büyük çoğunluğu, sağlık ve hasta hakları, ayrımcılığın önlenmesi, mülkiyet hakkı ve sosyal güvenlik haklarına ilişkindir.

Bununla beraber, İnsan Hakları Başkanlığı'nın Hükümetten bağımsız olması sağlanamamış olup, personeli yetersiz ve bütçesi sınırlıdır. Eylül 2005'te istifa eden Başkanın yerine henüz bir atama yapılmamıştır. Başbakanlığa bağlı çalışan İnsan Hakları Danışma Kurulu, Ekim 2004'te Türkiye'de azınlık hakları konusunda bir rapor yayımlamasından sonra bir faaliyette bulunmamıştır. Bu Kurul, STK'lar, uzmanlar ve Bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir yapıdır.

TBMM İnsan Hakları Komisyonu, insan hakları ihlallerine ilişkin şikayetleri kabul ederek ve bölgelerde araştırma-inceleme ziyaretlerinde bulunarak aktif bir rol oynamaya devam etmiştir. Komisyon, Ekim 2005 ile Haziran 2006 arasında 864 başvuru almıştır. Ocak 2006'dan beri birçok araştırma yapmış ve üç raporu nihalaştirmiştir. Komisyona, yasama rolü olmamasından dolayı, insan haklarını etkileyen yasa tasarıları hakkında danışılmamaktadır.

Genel olarak, Türkiye uluslararası insan hakları sözleşmelerinin onaylanması ve AİHM kararlarının uygulanması konularında ilerleme kaydetmiştir. Bununla beraber, insan haklarına ilişkin kurumsal çerçevenin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.”⁵³

Sonuç olarak, AB'nin Türkiye hakkındaki ilerleme raporunda belirttiği olumsuz durumlar karşısında, Ülkemizin demokratik toplum olma yolunda çok önemli adımlar atmasının gerekeceğidir. Aksi halde bu sorunlar AB'ye tam üyelik yolunda karşımıza hep bir engel olarak çıkacaktır.

53

<http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/default.htm> (10.06.2007)

5-HUKUKİ ENGELLER :

AB sürecinde Türkiye'nin en zayıf kalan alanlardan birisi de hukuk alanındaki ilişkiler olmuştur. Bunun temel nedeni daha çok ekonomik karakterin ağır basmasının rolü büyük olmuştur. Ancak Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile Türk Hukukunun AT Hukukuna Uyumu konusu da gündeme gelmiş ve bu alanda ilk gelişmeler görünmeye başlanmıştır.

1.5.1-Egemen Yetkilerin Devri Ve AB Hukukunun Önceliği⁵⁴ :

Türkiye'nin AB'ye katılımının gerçekleşmesi ile Türkiye uluslararası (supranational) yetkiyle donatılmış olan bir örgüte tam üye olacaktır. Böylece topluluğun kurucu anlaşmaları ile AB organlarının aldıkları kararlar, diğer üye ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de doğrudan uygulanacak ve topluluk hukuku ile ulusal hukuk çatıştığı zaman Topluluk hukukunun üstünlüğü kabul edilecektir. Diğer bir deyişle Türkiye, topluluk müktesabatını (acquis communautaire) oluşturan konsey kararları, tüzükleri, diğer ülkeler ile yapılan anlaşmaları aynen kabul edecektir.

AB'ye üyelik, uluslararası değil, uluslar üstü bir üyektir. AB üye devletlerin egemen eşitliği üzerine değil, ulusal egemenlik yetkilerinin bir bölümünün AB karar organlarına devri ve bunun sonucunda AB'de egemenlik yetkilerinin belli alanlarda ortaklaşa kullanımı üzerine kuruludur. AB üyelerinden devraldığı yetkileri kullanarak tüm üye devletleri, doğrudan yada dolaylı olarak bağlayıcı hukuk normları koymaktadır. Bakanlar Konseyi genelde hukuk normlarını oybirliği ile değil oy çokluğu ile belirlemektedir. Dolayısıyla bir üye devlet belirlenecek hukuk normlarına, ulusal çıkarları sebebiyle karşı oy kullansa bile, oyçokluğu ile belirlenecek hukuk normları kendini bağlamaktadır.

AB kurucu anlaşmalarında, AB'nin uluslar üstü nitelikte olduğu yazılı değildir. Fakat Adalet Divanı'nın aldığı birçok kararda AB'nin bu özelliğine değinilmiştir. Costa-Enel, Nold, Handelsgesellschaft, Simmenthal, Leonesio. Walt Wilhelm, Politi, Marimex ve Van Gend et Loos davalarında Divanın verdiği kararlarda AB'nin üye devletlerden devraldığı egemen yetkiler üzerine kurulduğu ve uluslar üstü nitelik taşıdığına Günöğür dikkat çekmektedir. Handelsgesellschaft, Simmenthal, Leonesio, Walt Wilhelm davalarında ise divan AT tüzüklerinin üye devletlerin anayasalarının bile üstünde hukuksal

⁵⁴

Karluk, a.g.e., ss.542-543.

değer taşıdığına hükmetmiştir. AB’de hukuk düzenlemeleri kabul edildiğinde oylama aşamasında karşı oy kullanan devletler tarafından da zorunlu olarak uygulamak durumundadır.

AB hukukunun sonucu olan sisteme uyum sağlamak için üye devletlerin tamamı, adaylık başvurusu öncesinde ya da sonrasında, egemenlik yetkilerinin devrini öngörmeyen hükümleri anayasalarından çıkarmışlardır. AB’nin derinleşme sürecindeki, temel anlaşmalar olan Tek Avrupa Senedi, Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarına uyum için anayasalarında yeterli egemenlik devri bulunmayan ülkeler anayasalarını değiştirmişlerdir. Eğer ulusal hukuk, topluluk hukuku çatışması söz konusu olursa, bu durumda uluslararası hukuka üstünlük sağlayan düzenlemeleri, AB üyesi ülkeler gerçekleştirmişlerdir. Egemenliğin devri kapsamında AB üyesi ülkelerin anayasalarında yapılan değişiklikler şöyledir.

FRANSA: Öncelik (Md. 55); Uluslararası anlaşmalar yayımlanmalarıyla birlikte ulusal yasalardan önce uygulanır. Egemenlik yetkilerinin kullanımı (Md, 88/1 ve 88/2): 5. Cumhuriyet, AB’ye üye devletlerle birlikte kimi yetkileri ortaklaşa kullanır. Fransa, Avrupa ekonomik ve parasal birliği ve dış sınırlardan girişle ilgili kuralların belirlenmesi için gerekli yetki devrine rıza gösterir.

İTALYA: Öncelik (Md. 10); İtalya hukuk düzeni uluslararası hukukun genel kurallarına öncelikle uyar. Egemenlik kısıtlamaları, (Md.11): İtalya, devletler arasında barış ve adaleti sağlayan bir düzen için karşılıklılık şartı ile ulusal egemenlik kısıtlamalarını kabul eder.

ALMANYA: Öncelik (Md. 25); Uluslararası hukuk kuralları yasaların önünde yer alır ve ulusal topraklar üzerinde yaşayanlar bakımından doğrudan hak ve yükümlülükler doğurur. Egemenlik haklarının devri, (Md. 24) Federasyon, yasa yoluyla uluslararası kuruluşlara egemenlik haklarını devreder.

YUNANİSTAN: Öncelik (Md.28/1); Uluslararası hukuk kuralları kendine aykırılık taşıyan her ulusal yasa hükmünün üstünde yer alır. Egemen yetkilerin devri, (Md. 28/1-2) Yunanistan’ın taraf olduğu uluslararası sözleşmeler iç hukuktan üstündür. Önemli bir ulusal çıkara hizmet etmek amacıyla ve öteki devletlerle işbirliğini geliştirmek bakımından, bir anlaşma yoluyla anayasada belirlenen yetkilerin uluslararası kuruluşların karar organlarına devri mümkündür.

İSPANYA: Egemen yetkilerin devri (Md.93) Anayasadan kaynaklanan yetkilerin bir uluslararası kuruluşa devri yasa ile yapılır. Uluslar üstü kuruluşların kararlarının yürürlüğe konulması için gerekli güvence verilir.

PORTEKİZ: Öncelik (Md. 83); Portekiz'in taraf olduğu uluslararası örgütlerin yetkili organları tarafından kabul edilen normlar, iç hukuk düzeninde doğrudan doğruya yürürlüğe girer ve öncelikle uygulanır.

İNGİLTERE: Yetki devri ve doğrudan uygulanma (Md.2/1); İngiltere'de yazılı anayasa olmadığı için egemen yetkilerinin devri Avrupa Toplulukları Senedi (European Communities Act) ile düzenlenmiştir. Bu Senedin 2/1. maddesine göre; Antlaşmalardan ya da antlaşmaların uygulanmasından doğan haklar, yetkiler, sorumluluklar, yükümlülükler ve kısıtlamalarla, yine antlaşmaların uygulanması sonucunda doğan davalar ve yargı süreci, herhangi bir iç hukuk belgesine gerek olmaksızın, bu Sened hükümlerine göre İngiltere tarafından tanınır ve uygulanır.

1.5.2-Türk Hukukunun AB Hukukuna Uyumu :

“T.C. Anayasasının 6'ncı maddesinde şu hüküm yer almaktadır; Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz.

Anayasamız sonraki maddelerinde egemenliği kullanacak organları ve yetkilerini sıralamaktadır.

Bu maddelere göre Yasama yetkisi, Türk Milleti adına TBMM'nindir. Bu yetki devredilemez (madde 7).

Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir (madde 8).

Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır (madde9).

Açıkça görüleceği gibi anayasamız, egemenlik yetkilerinin kısmen de olsa devri konusunda en ufak bir hükmü dahi kapsamamakta, herhangi bir kısıtlamayı da kabul etmemektedir. Yukarıda ayrıntılı biçimde belirtildiği gibi, bu nitelikte katı bir anayasa, tam üye olacağımız Avrupa Birliği'ne üye devletlerin hiçbirinde yoktur. Anayasamızın bu yapısı ile AB'ye tam üye olması halinde hukuksal kaos yaşanması kaçınılmazdır. Gerçekten, AB'ye tam üye olduğunda yasama, yürütme ve yargı yetkileri bir ölçüde kısıtlanacaktır. Bu duruma örnekler bulmak hiç de zor değildir.

Yasama yetkisi açısından bakıldığında, AB'ye tam üye bir Türkiye'nin parlamentosu tarafından kabul edilen bir yasa hükmü AB Bakanlar Konseyi'nin. üstelik oyçokluğu ile çıkardığı bir tüzüğe aykırı olursa, ulusal yasa yerine AB tüzüğü uygulanacaktır. Amsterdam Antlaşması ile değişik Roma Antlaşması'nın 189. maddesine göre

tüzükler, kendine aykırı olan tüm ulusal mevzuatı yürürlükten kaldırır ve bu mevzuatın yerini alır. Bu durumda egemenlik yetkisini kullanan Türk Parlamentosunun yasa çıkarma yetkisi, ancak AB Bakanlar Konseyi'nin çıkardığı tüzüklere aykırılık taşımadığı sürece geçerli olacaktır. Buradaki yetki devri kesindir. Oysa anayasamızda yasama yetkisinin devredilemeyeceği açıkça vurgulanmaktadır.

Yürütme yetkisi ve görevi açısından bakıldığında da aynı tablo ile karşılaşılacaktır. Gerçekten, AB'nde ortak piyasa organizasyonuna dahil ürünlerde (örneğin şeker) taban fiyatları AB Tarım Bakanları Konseyi tarafından yine oyçokluğu ile belirlenmektedir. Oysa ülkemizde bu yetki Bakanlar Kuruluna aittir, Tam üye olduğunda Bakanlar Kurulunun bu yetkisi elinden alınacak ve AB Konseyine geçecektir. Bu durumda anayasamızın 8. maddesinde öngörülen yürütme görev ve yetkisi ile ilgili hüküm geçerliliğini yitirecek ve bu yetki, AB Bakanlar Kurulunun yetkileri saklı kalmak üzere T.C. Hükümetine ait olacaktır şekline dönüşecektir. Burada da yetki devri kaçınılmazdır.

Yargı yetkisi açısından da durum farklı değildir. AB'ye tam üye olduğunda, Lüksemburg'da bulunan AB Adalet Divanı'nın vermiş olduğu ve temyiz yolu kapalı olan yargısal kararlar, gerek Türkiye Cumhuriyetini, gerekse onun uyuğunda bulunan gerçek ve tüzel kişileri tüm yönleriyle bağlayacaktır. Bu yargı yetkisi zorunlu yetki niteliğinde olup, gerçek ve tüzel kişiler bakımından cebri icra konusu olurlar. Tam üyelik sonrasında Türk icra makamları, Türk mahkemelerinde verilmeyen ve temyizi olanaksız olan bu kararları icra etmek zorunda kalacaktır. Öte yandan, tam üye olunmasından önce Divan tarafından verilmiş olan eski kararlarla oluşan içtihatlar dahi AB müktesebatının 15 parçası olmaları nedeniyle, sonradan üye olacak Türkiye hakkında ya da bir T.C. vatandaşı ile ilgili olarak alınacak yargısal kararlarda da kaynak oluşturacak ve bağlayıcı olacaktır. Bu bağlayıcılık geçmişi kapsar niteliktedir. Dolayısıyla, Anayasamızın 9'ncü maddesinde öngörülen yargı yetkisi, AB Adalet Divanının sahip olacağı yargı yetkisinin alanı kadar daralacaktır.”⁵⁵

Sonuç olarak, Anayasamız bu hali ile egemenliğin bir parçası olan yasama, yürütme ve yargı yetkileri açısından AB hukukunun temel kuralları ile taban tabana zıt bir görüntü sergilemektedir. Bu yapıya sahip bir anayasa ile AB'ye tam üye olunması son derece güçtür. Gerekli değişiklikler yapılmadan tam üye olunması halinde, AB'nin uluslar üstü dokusuna uyum sağlanabilmesi olanaksızdır.

55

Karluk, a.g.e., ss.544-546.

Öte yandan, ulusal hukuk-uluslararası hukuk çatışması halinde öncelikle uygulanacak hukuk sorunu da anayasamızda açıkça belirtilmemiştir.

Anayasamızın 90/5. maddesine göre; Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

AB ülkelerinin yukarıda ayrıntılı biçimde incelediğimiz anayasaları da dahil tüm çağdaş anayasalar, ulusal hukuk-uluslararası hukuk çatışması halinde uluslararası hukuka öncelik tanımaktadır. T.C. Anayasası, henüz bu çizgiye gelememiş dünyadaki nadir anayasalardan biridir. Dolayısıyla anayasamız, sadece AB'nin uluslar üstü nitelikteki hukuk sistemi ile çatışmakla kalmamakta, aynı zamanda uluslararası hukukun çağdaş düzenlemeleriyle de ters düşmektedir.

Avrupa Birliği'ne tam üye olunmasa dahi, uluslararası hukuka iç hukukun önünde yer vermek, Türkiye'nin uluslararası bağitları nedeniyle günümüzde zorunlu hale gelmiştir. Gerçekten Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargı yetkisi ve bu mahkemeye vatandaşlarının bireysel başvuru haklarını tanıyan Türkiye, bu mahkemenin yargısal kararlarının iç hukuk ile çatışması halinde, hangi anayasal hukuk kuralı nedeniyle söz konusu kararları öncelikle uygulamak zorunda kalacaktır, sorusunun Türk hukukunda yanıtı yoktur. Burada son derece ciddi bir hukuksal boşluk vardır. Bu boşluğun anayasa değişikliği ile giderilmesi gerekir.

6-KÜLTÜREL FARKLILIK :

Genel Olarak :

“Kültür, Topluluğa tam üyelikte bir başka engel olarak gösterilmektedir. Özellikle Almanya'da ve diğer Avrupa üyeleri ülkelerinde yaşayan Türklerin içinde yaşadıkları topluma karşı uyumsuzluklarına işaret etmektedirler.

Bugünlerde de bazı Batılı düşünür ve yöneticiler, Avrupa Birliğini bugün teşkil etmeye başlasaydık Kültürden başlardık diyorlar ve uluslar arası katılım ile oluşturulacak birliklerin başarılı sonuca ulaşmasının vazgeçilmez iki şartının coğrafi bütünlük ve ortak kültür unsurlarına sahip olunmasıyla mümkün olabileceğini belirtmektedirler⁵⁶.

Çok geniş olan kültür kavramı içerisine giren bir kısım olgular (demokratikleşme, din vs..gibi) önemlerine binaen kendi bölümlerinde ayrıca incelendikleri için bu olgulara

---

⁵⁶ İlhan, S., Avrupa Birliğine Neden Hayır, İstanbul, 2001, s.65.

ilişkin fazla ayrıntıya girmeksizin, kültür kavramının anlamı da çok daraltılmadan incelenmeye çalışılmıştır.

*Tarihi Gelişim İçinde Türk ve Avrupa Kültürleri ve İlişkileri*⁵⁷ : Türklerin Tarihte Üç kıtaya hakim olması dünyanın tarihi üzerinde etkisi büyüktür. Orta Asya'daki bu toplumunun sürekli daha iyiyi arayış halindeki dinamizmi ve gezginci süreci, Türkleri Doğu ile Batı arasında bir kültür taşıyıcısı durumuna getirmiş, hükmetme yetenekleri ile yüzyıllar boyu egemenlikleri altında olan veya olmayan topraklarda yaşayan toplumlara dolaylı yada dolaysız yoldan büyük etkiler yapmışlardır. X ncu yy'da İslamiyet'i kabul edişlerinden sonra misyonlarına bir yenisi daha eklenmiş, İslam dininin korunması ve yayılması da işlevleri arasına girmiştir.

Türklerin bu yüzyıldan itibaren sürekli olarak Avrupa kültürü ile etkileşim halinde bulunmaları, zaman içinde Doğu-Batı sentezini çok daha yüksek düzeyde geliştirmelerini sağlayabilirdi diye düşünülebilir. Bunun olamamasının birkaç nedeni bulunabilir.

Türkler geleneksel arayışlarını o zamana kadar üzerinden geçtikleri toprakların kapısından daha verimli, zengin ve güzel olduğunu gördükleri Avrupa'ya doğru yönlendirmişler, sürekli batıya doğru olan hareketlerinde nihai hedef olarak Avrupa'yı seçmişlerdir. Bu durum, esasen kendi aralarında mücadele halinde bulunan Avrupalıları yeni bir tehdit unsuru olarak fazlasıyla tedirgin etmiştir.

Türklerin İslam dininin taşıyıcıları olarak kendi kapılarına dayanması XIII ncu yy'dan beri varlığını Uzakdoğu zenginliklerine açılan Ortadoğu kapısında sürdürmekte olan anlayışı Avrupa'ya taşımış, ekonomik çıkarların ve Hıristiyanlığın korunması amacı, birbiriyle savaşan Avrupalı kavimleri Türklere karşı birlik olmaya, ittifaklar kurmaya yöneltmiştir. Tabii bu, kavga eden kavimlerden bazılarının güç durumda kalınca Türklerden yardım istemelerini engellememiştir. Ancak, genelde Türklerin zaman içinde Avrupa'da birliğin kurulmasına dolaylı yoldan katkıda buldukları bir gerçektir. Kendi aralarında bir türlü sağlayamadıkları birleştirici motifi Avrupalılara ortak bir hedef olarak Türkler vermişlerdir. Avrupa'da milliyetçi fikir akımlarının ortaya çıkışında Türklerin rolü inkar edilemez.

Görüldüğü gibi, Türklerin Avrupalılarla ilişkileri genelde, iki taraftan da kaynaklanan sebeplerle olumsuz bir biçimde gelişmiştir. Bu olumsuzluğun ekonomik, sosyal ve psikolojik etkileri her iki tarafın da birbirine yaklaşmasını, birbirini anlamaya

---

57

Yücel, a.g.k., s.6-8.

çalışmasını ve yapıcı bir kültür etkileşimini büyük ölçüde engellemiştir. Buna İslamiyet'in Osmanlı imparatorluğu içindeki tutucu güçlerinin ekonomik çıkar hesaplarıyla din adına yeniliklere karşı direnişlerinin, Avrupa'da ise yine dini güçlerin Hıristiyanlıkta İslamiyet'in bir din olarak kabul edilmemesinden kaynaklanan tutucu direnişlerinin katkılarını eklemek gerekir. Ancak konu temelde yine iktisadidir. Dünyanın bu köşesinde pazar paylaşımının, gelir ve servetten pay kapmanın Avrupalıların galibiyeti ile sonuçlanan uzun ve büyük mücadelesidir. Eğer Osmanlı imparatorluğu büyük toprak varlığını merkantilist (kıymetli maden mevcudiyeti) zenginliklerini ve sağlam idari yapısını teknolojik yeniliklere açık olma yoluyla destekleyebilseydi bu mücadelenin sonucunun çok farklı olabileceğini görmek zor olmaz. Ama bu yapılamamış, daha doğrusu XV ve XVI ncı yy'larda Avrupa'ya görece üstünlük durumu, Avrupa'nın atak yaptığı XVII, XVIII ve XIX ncü yy'larda sürdürülemediği ve imparatorluk giderek kendi içine kapanmıştır. XIX ncü yy'ın sonlarındaki açılma çabaları ise, Avrupa'nın ulaşılmış olduğu ezici üstünlük dolayısıyla, bir varlık gösterebilme yerine, daha fazla Avrupa nüfuzu altına girme şeklinde sonuçlanmıştır.

Avrupa ile Türk Toplumunun ilişkileri ve kültür etkileşimi genel hatları ile yukarıda açıklandığı şekilde olumsuz şartlar altında gelişme gösterdiğinden en az 600 yıldan beri birbiri ile sürekli temas halinde bulunan bu kültürler arasında bir sentez kurulması mümkün olamamış, fakat yüzyıllarca ne Avrupa Türk-Osmanlı etkisini inkar edebilmiş, ne de çok uluslu Osmanlı Devleti devraldığı Bizans mirası ve Avrupa topraklarında uzun yıllar kalmanın etkilerinden uzak kalabilmiştir. Türklerin rahatça başarabilecekleri Doğu-Batı sentezi, kendini tam doğulu saymama ve batıya geleneksel yöneliş psikolojileri ile eklenerek Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Laisizm de sentezin kolaylaştırılması araçlarından biridir. Türklerin yüzyıllar boyunca geliştirdikleri çok geniş kapsamlı karmaşık kültür öğelerinin daha batıda geliştirilen dış dünyaya açık teknoloji, yoğun kültür öğeleri ile birleştirilmesi için çok gayretler sarf edilmiştir. Bunun gerçekleştirilmesi için gereken yasal ve siyasi çerçeve kurulabildiği halde eğitim ve ekonomide istenen düzeye ulaşmanın zaman alması, geleneksel direnişlerin kısmen devam etmesine, sosyal yapının yeni oluşumlara kolayca uydurulamamasına neden olmuştur. Dolayısıyla Cumhuriyet tarihinde çok mesafe alınmış olmasına rağmen pek çok sancılar çekildiği ve ulaşılabildiği mümkün olan mesafeye erişilmediği açıktır.

Türkiye-AB İlişkilerinde Kültür Sorunu :Türkiye'nin Avrupa Birliğine girişinde bir başka engelde yukarıda belirttiğimiz hususlar çerçevesinde, kültür olarak görülmektedir. Bu konuda Topluluk üyeleri görüşlerini desteklemek için, Avrupa'da

(özellikle de Almanya’da) yaşayan Türklerin içinde yaşadıkları topluma karşı uyumsuzluklarına işaret etmektedirler.

Topluluk üyelerinin kültür konusunda söylediklerinin bazıları haklı olmakla birlikte unutulmaması gereken başka gerçekler de var, şöyle ki; Türklerin yoğun bulunduğu Almanya ve Belçika gibi ülkelerde Türk Kültürü adeta köylülükle özdeşleşmiştir. Türkiye’de daha karasabanı bırakmadan dünyanın ileri sanayi kentlerinde kendisini bulan, dil bilmeyen, eğitim ve gelir düzeyi düşük, içinde yaşadıkları toplumda en pis işleri yapan, mümkün olduğu kadar kısa süre içinde azami tasarruf yapmak isteyen bu insanlar doğal olarak içinde yaşadıkları refah toplumuna uyum sağlayamamışlardır. Öte yandan 1970’li yıllarda artmaya başlayan yabancı düşmanlığının da etkisiyle bu insanlar büyük ölçüde kendi aralarında daha yakın ilişkilere dayanan cemaatler oluşturmaya yönelmişlerdir. Dolayısıyla içinde yaşadığı topluma uyum sağlayamayan bir kitle ortaya çıkmıştır. Nitekim benzer uyumsuzluk sorunları büyük şehirlerde, Türkiye’de de karşımıza çıkmaktadır.

“AB kendi içerisinde yaşadığı çok kültürlülüğü dilde büyük ölçüde, diğer kültür unsurlarında daha ehven olarak yaşamaya devam ediyor. AB genişleme sürecinin her aşamasında, katılan ülkeler yeni sorunlar getiriyor; çok kültürlülük zaafı artıyor. Çünkü AB’ndeki egemen düşünce çok kültürlülüğü yaşamak değil ortak değerleri ve ortak unsurları artırarak, güçlendirerek bütünleşmeye ulaşmaktır. Bu sebeple kültür konusunda en büyük ve entegrasyona olanak vermeyen farklara sahip olduğu değerlendirilen Türkiye’nin üye adaylığı tartışma başlatmıştır. Bu durum Türkiye’nin üyeliğini önleyecek veya çok geciktirecektir”⁵⁸.

Avrupa’nın önde gelen liderlerinin Kültür konusundaki Fikirleri :

Avrupa’nın önde gelen liderlerinin önemli bir bölümü hiçbir zaman AB’nin temelde Hıristiyan bir kimliğe sahip olduğunu gizlemediler. Zaman zaman bunu uygun bir dille, üstü kapalı veya daha açık dile getirdiler.

“Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkan eski komisyon başkanı Fransız Sosyalist Jacques Delorsun “AB üç kültür üzerinde yükseliyor. Grek-Antik,Roma, Hristiyan-Yahudi” söylemi, Türkiye’nin bu kültürden gelmemesi açısından bir sıkıntı yaratmaktadır. Almanya’nın eski Şansölyesi H. Kohl’de Türkiye’nin tam üyeliğine karşı çıkarken, “AB, bir Hıristiyan Kulübüdür” demiştir.”⁵⁹

58 İlhan, a.g.k., s.76.

59 Karluk, a.g.k., s.235.

“4 Mart 1997’de Brüksel’de bir araya gelen altı ülkenin Hıristiyan Demokrat Parti başkanının (bunlar aynı zamanda devlet veya hükümet başkanıydı) “Türkiye AB’nin tam üyesi olamaz; çünkü AB bir medeniyet projesidir” şeklinde bir açıklama yapmıştı ve bu Türkiye’de büyük bir tepkiyle karşılanmıştı. Kimsenin o zamana kadar AB’nin bir “medeniyet projesi” olduğu fikrine itirazı yoktu tabii, itiraz Türkiye’nin niçin bu projede yer almadığı konusu etrafında yoğunlaşıyordu. Daha sonraları bunca tepkiye rağmen Alman Başbakanı Helmut Kohl, bu yöndeki fikirlerini açıklamaya devam etti ve açık bir dille “Türkiye’nin yakın zamanda AB’ye girmesinin söz konusu olmadığını” söyledi. Doğal olarak bu demeçler ve öne çıkan argümanlar geniş bir tartışmaya yol açtı.”⁶⁰

Avrupa’nın kendine özgü bir “medeniyet projesi” inşa etmek üzere AB’ni oluşturması ve Hıristiyan Demokrat Parti başkanları aracılığıyla bu projede Türkiye’ye yer olmadığını açıklaması dolayısıyla başlayan tartışma ilerledikçe, bir bakıma Avrupa’nın bilinç altında dışarıya vurmuş oldu. Slovakya gibi yakın bir zaman öncesine kadar Batı Dünyasına düşman, demokrasinin olmadığı, seçilmiş bir parlamentonun bile bulunmadığı bir ülkenin genişleme sürecine dahil edilmesini Türkiye kabul edemez.

7-DİN FARKLİLİĞİ :

Türkiye nüfusunun %95’inin Müslüman olması AB’yi düşündürmektedir. Şimdiye kadar üyeleri arasında Müslüman bir devletin olmaması ayrıca Türkiye AB’ye üye olursa Cezair ve Fas gibi ülkelerde AB üyesi olmak isteyecek. Asıl AB için bu sorun olmaktadır. Ayrıca Türkiye AB’ye üye olursa Türk vatandaşlarının ezici çoğunluğunun dini olan İslamın bu konuyla nasıl uyuşacağı sorunudur.

“Avrupa’nın önde gelen liderlerinin önemli bir bölümü hiçbir zaman AB’nin temelde “Hristiyan bir kimliğe sahip olduğunu” gizlemediler. Zaman zaman bunu uygun bir dille, üstü kapalı veya daha açık dile getirdiler. Her fırsatta AB’nin Hristiyan karakterini vurgulamaktan hiç çekimeyen zamanın Alman Başbakanı Helmut Kohl, 1989 yılında 41 nci Frankfurt Kitap Fuarı’nın açılışında bir kere daha AB’nin “her şeyden önce ortak değerler, özellikle Hristiyanlık ve Aydınlanma Çağının düşünceleri tarafından belirlenen bir kültürel birlik” olduğunu söyledi ve “Hristiyanlık” özelliğini paylaşmayan, ancak AB kapısında bekleyen ülkelere yani Türkiye’ye göndermelerde bulundu.”⁶¹

60 Karluk, a.g.k., ss.555-556.

61 Bulaç, a.g.k., ss.102-103.

Nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu ve İslam alemi içerisinde tek laik ve (birçok eksikliklerine rağmen) demokratik bir ülke olarak Türkiye bu özellikleriyle farklı bir yerde bulunmaktadır.

“Türkiye ile Batı dünyası arasındaki aykırılık, dini farklılıkla birlikte, tarihteki “Haçlı Seferlerine” kadar gerilere gitmektedir. Avrupa ve Avrupalı zaman zaman İslamı, sadece “farklı bir inanç” olarak değil, “tarihi düşman” ve “medeniyet tahripçisi” olarak da görmüştür. Benzer yaklaşım Türkiye ve Türkler için de geçerlidir.

Türkiye'nin AB'ye alınmaması ne yazık ki Avrupa için İslam sorununu çözmiyor, Türkiyesiz de AB sınırları içinde yaşayan çok ciddi bir Müslüman azınlık mevcut ve Avrupalılar kendi aralarında bütünleşirken aynı sürece, sınırları içinde yaşayan bu insanları dahil edemiyorlar. Zira Avrupa entegrasyonu İslam'ı da kapsayabilen bir çok kültürlülük projesi değil, devletler bazında tek-kültürlü bir çıkar birliği halinde geliyor. Açıklıkla belirtmek gerekiyor ki Avrupalıların hem kendi sınırları içinde yaşayan Müslümanlarla hem de Türkiye'deki Müslüman halklarla kalıcı bir entegrasyon sağlayabilmeleri ancak İslam konusundaki kültürel "bagaj"larından kurtulmalarına bağlıdır.

Öte yandan Müslümanların "Avrupalılaşmaktan" vazgeçmeleri en çok Avrupa-merkeziyetçilerin işine gelir. Bugün Avrupa için bir İslam problemi varsa bu, Müslümanların güçleriyle ciddi bir tehdit oluşturmasından değil, kendi kimliklerini muhafaza ederek Avrupalılaşmak istemelerinden kaynaklanıyor. Bu istek tek-kültürlü ve dışlayıcı Avrupa entegrasyonu projesini sarsıyor. Örneğin, Bosnalıların Müslüman-Avrupalı kimlikleri Avrupa-merkeziyetçileri oldukça rahatsız etmiştir. Halen Balkanlardaki İslam varlığı tek-kültürlü Avrupa genişlemesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Zira Avrupa-merkeziyetçi anlayış için İslam her zaman bir "öteki" olarak kalmaya mahkumdur ve bu şekilde kullanışlıdır. "Öteki" olarak kaldığı sürece bu anlayışın İslam'la bir problemi olmaz. Türkiye'deki İslami kesimlerin ve Avrupalı Müslümanların Avrupalılarla entegrasyon arayışları Müslümanlar açısından bu sürecinin monolitik yapısını sarstığı sürece yararlıdır. İlkesizlik ve tutarsızlık suçlamalarını sahiplerine iade ederek, neticesi ne olursa olsun İslami kesimler Avrupalı kurumlara dahil olmaya, örneğin, AİHM'ne müracaat etmeye devam etmelidirler. Bu süreçten İslami kesimin herhangi bir kaybı zaten olamaz, ancak asıl kayıp ve ayıp çok-kültürlü yaşama alışincaya kadar onları dışlayanların olacaktır.

AB üyesi ülkelerin anayasalarının en belirgin biçimde farklılaştıkları nokta, din-devlet ilişkilerinin düzenleniş biçimidir. Avrupa anayasalarının bir kısmı "hakim din" veya "tanınmış (resmi) din" modelini benimsemişlerdir. Bu modelin tam anlamıyla laik bir

model olduğunu söylemek zordur. Din-devlet ayrılığını öngören yani, "laik" anayasalar çoğunlukta olmakla beraber, bunlar da kendi aralarında dine (belirli bir dine [İspanya: Katolik Kilisesi] veya genel olarak dinlere [Almanya]) sempatiklik ve dini çoğulculuğa yatkınlık dereceleri bakımından farklılıklar göstermektedirler. Yine de bütün bu farklılıklara rağmen, Avrupa anayasalarının hepsi devletin dini denetlemesini laikliğin veya "demokratik cumhuriyet" in bir gereği saymamakta müşterektirler. Tam aksine, din-devlet ilişkileri bağlamında daha ziyade vurgulanan dinin devlete değil de devletin dine karışmaması hususudur”⁶².

“Brüksel, ayrıca, Türkiye’nin İslami yapısını da, laik rejimine karşın, dikkate almakta ve bir zamanlar defalarca bunun bir ret sebebi olmadığını tekrarlamasına rağmen bir ayırım sebebi saymaktadır. 21 nci yüzyıl şüphesiz çok kültürlülüğün doğal olacağı bir zaman olmasına rağmen, konu Türkiye’nin entegrasyonuna veya reddinde karar vermeye geldiğinde bu konu belirsizliğini korumaktadır. Bununla beraber, kimsenin sosyal çevremizin, düşüncelerimizin derinlerinde yatan önyargıların yarattığı etkilerin her seviyede etkileşimler ve karşılıklı anlayışla ortadan kaldırılabileceğini görmezden gelmesi mümkün değildir.

Avrupa’da İslam’la ilgili tarihsel önyargılarını üzerlerinden atamayanlar, “öteki” olarak kabul ettikleri Türkiye’nin Birlik içinde diğerleriyle eşit statü ve şartlarda üye olmasını içlerine sindiremiyorlar. Açıkça dile getirmeseler de, onların perspektifinden AB, temelde “bir Hıristiyan birlik”tir. İslam ile Hıristiyanlığın bir arada olabileceğini, yeni ve küresel bir medeniyetin inşasında birlikte rol alabileceğini kabullenemiyorlar.

Türkiye’nin kalabalık ve genç bir nüfusa sahip olması tabii ki bazılarını tedirgin ediyor ama herkes biliyor ki, Avrupa’nın önümüzdeki 20 ila 50 yıl arasında muazzam oranlarda genç bir nüfusa ihtiyacı var. Bazı ülkelerde nüfusun yüzde 65’i kırk yaşın üstünde. Bazı ülkeler neredeyse doğurmayı unutmak üzereler. Bu demektir ki otuz-kırk sene sonra hem bugünkü mevcut nüfus azalacak hem de kendi kendini beslemekten aciz olacaktır. Bugünün ve yarının yaşlılarını besleyecek beşeri kaynaklar artık Avrupa içinde değil, dışındadır. Sıkı vizelere rağmen, her sene bazı Avrupa ülkeleri dışarıdan göçmen almak durumundadırlar. Türkiye, nüfus dengesini düzenleyebilecek en elverişli ülkelerden biri. Tek dezavantajı Müslüman kimliğidir. Uzun vadede hesap yapabilenler, Avrupa’da beşeri kaynağın niteliğinde ve kimliğinde meydana gelebilecek bir değişikliğin diğer alanlara nasıl yansıtacağını da çok iyi hesap edebiliyorlar.

62

[http://www.liberal-dt.org.tr/index.htm\(12.02.2007\)](http://www.liberal-dt.org.tr/index.htm(12.02.2007))

Avrupalı düşünürlerin bir bölümü, örneğin, S. Eliot, dini kültürün asıl unsuru sayıyor. Gerçekte bu görüş Orta Çağ ve izleyen yıllarda çok doğrudu. Bugüne kadar Secularizmi de içeren laik düşünce; küreselleşme, evrenselleşme yönünde bir engeli aşmış olmalıydı. Fakat günümüzde “Uygarlıklar Çatışması mı? adlı makalenin yazarı S. P. Huntington ve onu izleyen David Morley, Kevin Robins, Pascal Boniface gibi yazarların birçoğu din farkını ana ayırım sebebi sayıyorlar ve evrensel düzeyde tarafların Batı-İslam şeklinde teşekkül edeceğini söyleyebiliyorlar. Şu anlaşılıyor ki Batılılar din farkı saplantısından henüz kurtulmuş değillerdir”⁶³.

Avrupa'nın önde gelen liderlerinin Din konusundaki Fikirleri : “2 Mart 2004 tarihinde Türkiye’yi ziyaret eden İlk Avrupa Parlamentosu Başkanı İrlandalı Pat Cox, İnsan Haklarına, açık bir piyasa ekonomisine, azınlık haklarına, demokrasiye inanan ve bu temel değerleri kabul edip uygulayan tüm Avrupalı ülkelerin AB’ye girebileceklerini altını çizmiştir.AP Başkanı’nın, AB hakları çoğunluğunun Hıristiyan olması gerçeğine karşılık, “AB bayrağı ortasına haç koymadık” söylemini vurgulaması, anlamlıdır. AB bayrağının Hıristiyanlık simgesi olmadığına AP başkanı tarafından Müslüman bir ülkede söylenmesi Türkiye-AB ilişkileri açısından çok önemlidir.

Avrupa Konvansiyonu Başkanı Valery Giscard d’Estaing, her ne kadar Türkiye’nin AB’ye girmesini istemese de Avrupa Konvansiyonu’nda AB’nin Anayasa taslağına konmaya çalışılan AB’nin bir Hıristiyan Topluluğu olduğuna ve Hıristiyanlığın AB’nin temelini oluşturduğuna ilişkin hükümlere de karşı çıkmıştır. Avrupa Anayasası na “AB’nin dini Hıristiyandır” diye bir madde eklenmesini en çok Vatikan istemiştir. Vatikan sözcüsü Navarro Valls, bu konuda aynen şöyle demiştir: “Türkiye’nin AB adaylığı coğrafi konumdan dolayı sorunludur. Kaldı ki AB ülkeleri Hıristiyan dinini ve onun değerlerini paylaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Ortadoks- Hıristiyan iki ülke, Moldovya ve Ukrayna, AB için daha uygun olabilir”

Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkan eski komisyon başkanı Fransız Sosyalist Jacques Delorsun “AB üç kültür üzerinde yükseliyor.Grek-Antik,Roma, Hıristiyan-Yahudi” söylemi, Türkiye’nin bu kültürden gelmemesi açısından bir sıkıntı yaratmaktadır. Almanya’nın eski Şansölyesi H. Kohl’de Türkiye’nin tam üyeliğine karşı çıkarken, “AB, bir Hıristiyan Kulübüdür” demiştir.”⁶⁴

---

63 İlhan, a.g.k., s.76.

64 Karluk, a.g.k., s.235.

Yukarıda belirttiğimiz yaklaşımı ve tutumu tüm Avrupa'ya mal etmesek de şunu kabul etmeliyiz ki; Avrupa'nın genelinde, Türkiye'nin tarihten gelen ve onun Müslüman kimliği ile de örtünen bir olumsuzluk havası vardır. Hatta daha ileri giderek ifade edersek bir "Avrupalı" kimliğinin ortaya çıkışında Türk ve Müslüman kimliğinin "yada tehdidinin" rol oynadığını da söyleyebiliriz. Dolayısıyla Türk kimliği Avrupalı için tarihte hep kendini tanımlarken kullandığı negatif unsurları temsil etmiştir. Bu durumun batılılaşma hareketlerinin başlangıcına kadar Türkler için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

8-NÜFUS ENGELİ :

"Türkiye, AB'ye muhtemel katılım tarihi olan 2015 yılında Almanya ile neredeyse aynı nüfusa sahip olacaktır. On yıl sonra ise 89 milyon nüfusu ile AB'nin en büyük nüfusa sahip ülkesi durumuna gelecektir. 2025 yılında AB nüfusunun %15.5'i Türklerden oluşacak, Almanların toplam içindeki payı %14.3'de kalacaktır. Şüphesiz bu büyük ve genç nüfus, AB'yi ürkütmektedir. Türkiye, nüfusunun büyüklüğünün aksine, ekonomik yönden AB'nin küçük bir ülkesi olacaktır. 25 üyeli AB GSMH'nin içinde Almanya'da kişi başına düşen pay %21.91 iken, Türkiye'de bu oran ancak %1.99'dur.

AB İstatistik Bürosu Eurostat 2004 yılına göre⁶⁵, Avrupa Toplumlarının en belirgin özelliklerinden biri yaşlanan nüfus yapısıdır. Her altı AB vatandaşından biri 65 yaşın üzerindedir. Türkiye'nin büyük fakat fakir bir nüfusa sahip olması, AB üyelerinde önemli bir Türk nüfusunun yaşaması, özellikle başta Almanya olmak üzere bazı AB üyesi ülkeleri endişelendirmektedir.

70 milyona geçen nüfusuyla Türkiye, AB coğrafyası içinde en fazla nüfusa sahip ikinci ülke konumundadır. Türkiye'deki nüfus artış hızı AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında önümüzdeki 50 yıl içinde Türkiye'nin AB'nin (eğer üye olursa) en fazla nüfusa sahip ülkesi olacağı kesindir. LSE tarafından yapılan bir araştırmaya göre 2050 yılında Türkiye'nin nüfusu 98 milyon, Almanya'nın 79 milyon, İngiltere'nin 66 milyon, Fransa'nın 64 milyon ve İtalya'nın 44 milyon olacağı öngörülmektedir.

2050 yılında Avrupa'da 2003 yılı nüfuslarına göre nüfusu artan dört-beş ülke olacaktır. Bunlardan en önemli artış Türkiye'nin nüfusunda olacaktır. Aynı zamanda 2050

65

[http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=32587&l=1\(15.03.2007\)](http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=32587&l=1(15.03.2007))

yılında Türkiye AB içinde en büyük nüfusa sahip ülke olacaktır. Nüfusu en fazla ülke olmasının yanında en genç nüfusa sahip olacaktır. Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda AB Parlamentosunda Almanya ile eşit sayıda üye ile temsil edilecek ve Almanya başta olmak üzere birçok ülkenin üye sayısı azalacak olma olasılığı resmi olarak söylenmesi bile AB içinde bazı çevreleri rahatsız ettiği bilinmektedir. Yine Konsey'de oy katsayıları açısından Türkiye en çok oya sahip üye ülkelerden birisi olacaktır. Konuya bir de yeni getirilen çifte çoğunluk sistemi içinde ele alacak olursak, Türkiye'nin nüfusu itibarıyla karar almada hem Nice Antlaşmasında hem de Anayasa Taslağında yer alan nitelikli çoğunluk ile karar alınacak durumlarda aranacak olan Birlik nüfusunun 3/5 gibi ya da %62 gibi oranların bulunmasında Türkiye kilit rol oynayacak ülke haline gelebilecektir.”⁶⁶

Türkiye şu anda üye olsa AB nüfusunun içinde Almanya'nın ardından ikinci büyük nüfusa sahip ülkesi konumuna gelecektir. AB Karar mekanizmalarında söz sahibi olacaktır. Bu varyasyonlar içinde ortaya çıkabilecek olan bu durum Türkiye'nin karar alma mekanizmalarına yapacağı etkinin önemi ortaya çıkmaktadır. AB karar alma mekanizmalarında büyük etkileri olacak bir ülkeyi içine alırken bir daha düşünmek durumundadır.

Türkiye tam üye yapılırsa Avrupa Devletleri içerisinde bir kaç büyük ülke arasında yer alacak ve Avrupa'nın yönetiminde ön plana çıkacaktır. Avrupa Birliği sistemi içerisinde, temsilin nüfusa göre olduğunu göz önüne alırsak tam üye olmuş bir Türkiye'nin 20 yıl sonra Avrupa Parlamentosu'nda en fazla milletvekiline sahip olan, ekonomik ve sosyal yönetim birimlerinde en fazla üst düzey yöneticisi bulunan bir ülke durumuna gelecektir. Bu ise AB için hayal dahi edilemeyecek bir durumdur.

Ayrıca; Tam üyeler için işgücü dolaşımı serbest olacaktır. Türk nüfusunun bir bölümünün AB içinde serbest dolaşımı gibi bir durumun ortaya çıkması AB'nin Türkiye tarafından işgali olarak tanımlanmaktadır. Bu soruna çözüm olarak tam üyelik gerçekleşse bile işçilerin serbest dolaşımı konusunda uzunca bir sürenin geçiş süresi olarak belirtilmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Nitekim yeni üyelerin birçoğuna 7 yıllık geçiş süreci uygulanmaya başlanmıştır.

9-SOSYAL GÜVENLİK ALANINDAKİ OLUMSUZLUKLARDAN KAYNAKLANAN ENGELLER VE TÜRKİYE’NİN AB KARŞISINDAKİ DURUMU:

9.1-Sosyal Güvenlik Alanındaki Olumsuzluklardan Kaynaklanan Engeller :

Sosyal Politika ve Kapsamı : “Avrupa Topluluğu, sosyal güvenlik sistemleri açısından oldukça gelişmiş ülkelerden oluşmaktadır. Bununla beraber üye ülkeler arasında da oldukça farklılıklar vardır. Yunanistan ile Almanya’nın aynı düzeyde vatandaşlarına sosyal güvence verdiklerini söylemek doğru değildir. Bununla beraber tüm üye ülkeler de sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanına devletin katkıda bulunması gibi bazı ortak paydalarda vardır. Topluluğun sosyal politikası istihdam, işçi sağlığı ve güvenliği, sanayide sosyal maliyetler , işgücü mobilitesi ve sosyal harcamalarla ilgilidir.

AT sosyal alanda , üye devletlere belirli bir model uygulama zorunluluğu getirmemektedir. Her üye devlet kendi sosyo-ekonomik yapısına uygun sistemi uygulamakta serbesttir. Fakat milli sistemler içinde yer alması gereken bazı sosyal standartlar vardır. Topluluğun kuruluşundan bu yana, sosyal politika alanında geliştirilen 200 kadar mevzuatla bu standartların uyumlaştırılmasına, yaşama ve çalışma koşullarının geliştirilerek ana kuralları ‘‘Çalışanların Temel Sosyal Haklarına İlişkin Topluluk Şartı’’ ile belirlenen Avrupa Sosyal Alanının gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır.”⁶⁷

“Sosyal şartın yasal açıdan bağlayıcılığı yoktur. Ancak, gelecekte AT sosyal Politikasının büyük ölçüde Sosyal şarta uygun olarak oluşturulan Sosyal Hareket Programı doğrultusunda geliştirilmesi öngörülmektedir. AT’da Sosyal Politika alanında şimdiye kadar alınan önlemler kapsamlı ve tutarlı bir AT Sosyal Politikası oluşturamamıştır. Bunun sebepleri arasında, ülkelerin milli ekonomi açısından önem taşıyan çalışma hayatı ve sanayi ilişkileri konusunda milli egemenlik haklarını paylaşmak konusunda gönülsüz olmaları yer almaktadır. Ancak AT’nin kuruluşundan bu yana sosyal alanda ulaştığı düzeye bakıldığında, bu konuda önemli başarılar elde ettiği görülmektedir.

AT’de sosyal politika düzenlemelerinin yasal dayanağını; ortak pazarın işleyişi ve kurumlar üzerinde etkili olabilecek üye devletler yasal ve idari hükümlerinin tüzükler yoluyla uyumlaştırılmasını öngören 100’ncü madde ile ortak pazarın amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik konseyin uygun tüm önlemleri alacağını öngören 235’nci maddesi oluşturmaktadır. 1987 tarihli Tek Avrupa senedi ile AET anlaşmasına eklenen 118A 118B maddeleri konseye, topluluk organlarına sosyal politika alanını düzenleme

67

Karluk, a.g.e., s.375.

konusunda çok önemli ek yetkiler vermiştir. 118A maddesi nitelikli çoğunlukla, özellikle işçilerin sağlık ve güvenliklerinin korunması için çalışma ortamının geliştirilmesi ve bu alandaki önlemlerin uyumlaştırılmasını amaçlayan yönetmelikler kabul etme yetkisi vermiştir. Tek senet ile anlaşmaya, ekonomik ve sosyal uyumla ilgili 130A,130B,130C,130D ve 130E maddeleri eklenmiştir.

1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile de sosyal taraflar olan işçi ve işveren kesimlerinin arasındaki diyalogun sosyal alanda yaşamaya temel oluşturması yolu açılmıştır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği yanında , çalışma şartları, işçilerin bilgilendirilmesi ve danışma, iş piyasasıyla ilgili fırsatlar, iş hayatında muamele konusunda kadın ve erkek arasında eşitlik, işgücü piyasası dışında kalmış kişilerin entegrasyonu konularında, mevzuatın onaylanmasında oy birliği zorunluluğu kaldırılarak onun yerine nitelikli oy çokluğu sistemi getirilmiştir.

AT'de sosyal politika alanında bazı önemli gelişmelere ilişkin tarihler aşağıya verilmiştir. 1 Ocak 1953'de, AET Anlaşmasının 8'nci maddesinde öngörülen göçmen işçilerin sosyal güvenliğinin korunmasına ilişkin tüzük yürürlüğe girmiştir. Konsey, 1 ve 2 Nisan 1953 tarihlerinde sınır işçileri için benzer hükümler kapsayan bir diğer tüzüğü kabul etmiştir. 11 Temmuz 1963'de ise mevsimlik işçilerin sosyal güvenliğini sağlayan tüzüğü onaylamış, 18 Aralık 1963'de bu tüzüğe yeni maddeler eklenmiştir.1 ve 2 Nisan 1963 tarihlirende mesleki eğitim konusundaki ortak politikanın ilkeleri belirlenmiş 1977 yılında Berlin'de Avrupa Eğitim kalkınma Merkezi açılmıştır. 10 Ekim 1972'de, AET içinde aileleri ile birlikte hareket eden işçilere milli sosyal güvenlik önlemlerinin uygulanmasını garanti eden tüzük yürürlüğe girmiştir. Bu tüzük, daha önce ülkeler arasında imzalanmış olan karşılıklı ve çok taraflı anlaşmaların yerini almıştır. 1981 yılında tüzüğün kapsamı genişletilerek, kendi kendine çalışanlar ile onların aileleri de sosyal güvenlik garantisi altına alınmıştır. 1975 yılında Dublin'de kurulan hayat ve Çalışma Şartlarının Düzeltmesi için Avrupa vakfı, topluluğa, bu konudaki çalışmalarında ve politika belirlenmesinde yardımcı olunmuştur.

Konsey 30 Aralık 1961 tarihinde çalışan kadın ve erkeklere eşit ücret verilmesi konusunda bir takvimi belirleyerek 30 Haziran 1962'ye kadar bu farkın %15 oranında, 30 Haziran 1963'te %10 ve geriye kalan farkın da 31 Aralık 1964'de tamamen ortadan kaldırılmasını kabul etmiştir. Fakat aradan geçen uzun süreye rağmen bu ilke bütün üye devletlerde tam olarak yerine getirilememiştir. Bu sebeple komisyon üyelere, birçok defa yükümlülüklerini hatırlatmak ihtiyacını hissetmiştir.

Sosyal Politika kapsamında AB’de “sosyal diyalog” konusu önem taşır. AB’de tüm işçilerin ilgilendiren konular, Val Duchesse Sosyal Diyalogu diye bilinen bağımsız ve gönüllü bir süreç çerçevesinde 1985’ten bu yana Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği(UNICE), Avrupa Kamu teşekkülleri Birliği(CEEP), Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu(ETUC) tarafından görüşülmektedir. 1997 yılına kadar 21 ortak görüş ve 3 anlaşma üretilmiştir. Sosyal Politika Protokolünün 3 ve 4’ncü maddeleri çerçevesinde iki anlaşma müzakere edilmiştir. Bunlardan ilkini analık/babalık izniyle, ikincisini ise yarım gün çalışmayla ilgilidir. Bu anlaşmalar bir tüzük şeklinde uygulanmak üzere konsey’e sunulmuştur. Yirmi kadar farklı sektörle, mesleklere özgü görüşmeler yapılmış, sosyal partnerler 140’dan fazla ortak bildiri yayınlamışlardır. Son döneme ait en önemli girişimler arasında, tarım hakkında bir çerçeve anlaşma, ticaret, ayakkabı, tekstil ve giyim eşyası sektörlerinde çocuk emeği konusunda çeşitli bildirgeler ile temizlik sektöründe ve dağıtım işlerinde istihdamın genişletilmesi hakkında muhtıralar yer almıştır.

AB, Maastricht Anlaşması ile başlangıçtaki hedefi olan ekonomik bütünleşmenin yanı sıra, topluluğun sosyal boyutlarında derinleşmeye ve siyasi birliğe yönelmiştir. Anlaşmanın sosyal ve ekonomik ilerlemeyi hızlandıran ve güçleştiren üç temel ilkesi vardır.

Rekabet ilkesine dayanan serbest piyasa ekonomisi,

Kamu maliyesinin sağlıklı şekilde yürütülmesi,

İkame etme(subsidiarite) ilkesi. Bu ilke, genelde topluluğun müdahalesinin sınırlandırılmasını ve bu alandaki yetki ve sorumluluklarının üye ülkelere bırakılmasını ifade etmektedir. Maastricht anlaşması, AB’nin sosyal politika ile ilgili düzenleme ve faaliyetlerinde bir dönüm noktası oluşturmuştur.”⁶⁸

Sosyal Güvenlik Politikası⁶⁹ :AB’de ülkeler için geçerli tek bir sosyal güvenlik sistemi bulunmamaktadır. Ancak AB ülkelerinde çalışan nüfusun hemen hemen tümü sigorta kapsamındadır ve sağlık hizmetleri devletçe sağlanmaktadır. Üye ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemleri, temel felsefeleri, kapsamaları, yapıları ve işleyiş şekilleri bakımından birbirinden oldukça farklıdır. Toplulukta iki ana sistem vardır. Birinci sigorta modellerinde kazanımlar gelire endekslidir. Katılım daha çok gönüllü temele dayanmaktadır. Bu sistemin örneği Almanya’dır. Diğer model ise milli yardım modelidir. Bu modelin örneği İngiltere’dir. Bu modelde sosyal güvenlik aylıkları sabit oranlıdır. Katılım zorunlu ve

⁶⁸ Karluk, a.g.k., ss,375-392.

⁶⁹ Karluk, a.g.k., ss.388-389.

evrenseldir. Temel felsefe, herkes için askeri bir gelir düzeyini sağlamaktır. Üye ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemleri, bu iki model arasında yer almaktadır.

AET'yi kuran Roma Anlaşması, Topluluk içinde serbest dolaşan işçilerin sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla topluluk genelinde gerekli önlemlerin alınmasını öngörmüştür. Anlaşma'nın 51'nci maddesine göre konsey, Komisyonun teklifi üzerine oybirliği ile sosyal güvenlik alanında işçilerin serbest dolaşımının sağlanması amacıyla gerekli önlemleri almak, özellikle göçmen işçilere ve onların bakmakla yükümlü oldukları akrabalarına yardım için bir sistemi geliştirmekle görevlendirilmiştir. Yardımlar onlara hak kazanılmasında iç mevzuatlara göre dikkate alınması gereken bütün sürelerin birlikte hesaplanması ile üye devletlerin topraklarında oturan kişilere ödeneklerin ödenmesini kapsamaktadır. Roma Anlaşmasınının 188'nci maddesinde, üye devletlerin sosyal güvenlik konusunda sıkı bir işbirliği yapmakla görevli oldukları belirtilmiştir.

Komisyon üyelerin sosyal güvenlik sistemlerine karışmamaya büyük önem vermiş, sadece serbest dolaşım ilkesi kapsamında doğabilecek sosyal güvenliğe ilişkin sorunları çözümlenmeye çalışmıştır. Konsey 1958 yılında çıkarttığı bir tüzük ile (daha sonra birçok defa değiştirilmiştir) hastalık, doğum, sakatlık, yaşlılık, iş kazaları, işsizlik, aile yardımları, eğitim ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Topluluğun sosyal güvenlik konusunda milli uygulamalar ile sosyal güvenlik sistemlerindeki işbirliğinin geliştirilmesini teşvik etmekten başka yetkisi olmamasına rağmen konsey, kadın ve erkekler arasında kaza, işsizlik, hastalık gibi farklı sosyal hakları eşitlemeyi öngören 79/7 sayılı tüzüğü kabul etmiştir. Ayrıca 140/71 ve 574/72 sayılı tüzükleri de, 51'nci maddeye uygun olarak onaylamıştır. Her üç tüzükte üç temel ilkeye yer verilmiştir. Bunlar;

1-Ayırım Yapılmaması İlkesi: Bu ilke ile, yabancı işçilerle Topluluk işçilerinin sosyal güvenlik haklarını eşit bir şekilde elde etmeleri garanti altına alınmıştır.

2-Sürelerin Birleştirilmesi İlkesi: Topluluk içinde çalışanların sosyal güvenlik haklarının kazanılması için gereken süre ve primlerinin birleştirilmesi kabul edilmiştir.

3-Sigorta Ödeneklerinin Serbestçe transferi İlkesi: Topluluk içinde kazanılan sigorta ödenekleri, serbest bir şekilde üye devletler arasında transfer edilebilmektedir.

AT organları Toplulukta, sosyal güvenlik alanında düzenleme yapma yetkisine sahip olmadıkları için, üyeler sosyal güvenlik sistemlerinde 7 ayrı sigorta dalı kurmuşlar ve bu dallarda kendilerine özgü düzenlemelere gitmişlerdir. Bu dallar aşağıda belirtilmiştir.

Hastalık ve Sağlık Sigortası,

Analık Sigortası,

Malullük Sigortası,

Yaşlılık Sigortası,
Meslek Hastalıkları ve iş kazaları sigortası,
Aile yardımları sigortası,
İşsizlik Sigortasıdır.

9-2-Sosyal Açıdan Türkiye'nin AT Karşısındaki Durumu :

Çalışma Koşulları : Toplulukta çalışma koşullarının iyileştirilmesi temel bir hedef olarak saptanmıştır. Kısaca AT'nin sosyal alandaki amacı, çalışma ve yaşama koşullarının geliştirilmesi ve sosyal politikaların uyumlaştırılması sonucu sosyal maliyetlerin az çok eşitlenmesi yoluyla haksız rekabetin önlenmesidir.

Türkiye'de sosyal politikaların amaçları ve öncelikleriyle Topluluk arasında benzerlikler ve paralellikler bulunmaktadır. Ancak bu Topluluğa uyum açısından yeterli değildir. Sorun Türkiye ile Topluluk arasındaki sosyal gelişmişlik farkını azaltma noktasında yoğunlaşmıştır. Bu farkın azaltılması amacıyla, mevzuatımızdaki eksikliklerin giderilmesi kadar uygun ekonomik tedbirlerin alınması, uygulamada etkinliğin sağlanması, uygulamayı yönlendirecek kadroların eğitilmesi, mekanizmaların kurulup işletilmesi hayati önem taşımaktadır.

Uluslararası Çalışma Standartlarına Uyum : Toplulukta endüstri ilişkilerinin arz ettiği dinamik ve kompleks yapı üye ülkeler arasındaki önemli farklılıklar yüzünden, çalışma hayatını Topluluk mevzuatı ile düzenlemek yerine Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Konseyi Sözleşmeleriyle tespit edilen normların esas alınması tercih edilmiştir. Bu meyanda Avrupa Konseyi Sosyal Şartı Lüksemburg hariç diğer üye devletler tarafından onaylanmıştır. Toplam sayısı 175 olan (Temmuz 94 itibariyle) ILO Sözleşmelerinin⁷⁰ birçoğu Topluluğa üye devletlerce onaylanmış, çalışma şartları bakımından yüksek bir düzeye ulaşılmıştır. Üye devletlerce onaylanan ortalama sözleşme sayısı 78'dir.

Ülkemizde bu konudaki durum incelendiğinde, çalışma standartlarının dikkate değer bir gelişme gösterdiğine şüphe yoktur. Nitekim Türkiye çeşitli tarihlerde çalışma hayatı ve sosyal politikada önemli bir yer işgal eden, işsizlikle mücadele ve istihdam, sosyal güvenlik, işçi sağlığı ve iş güvenliği, işe girmede asgari yaş, asgari ücret ve ücretin korunması, hafta tatili, işyerlerinin denetimi, teşkilatlanma, çalışma yaşı, insan kaynaklarının geliştirilmesi. Üçlü danışma gibi konularda 35 (Temmuz 94 itibariyle) ILO sözleşmesini onaylamıştır. Ayrıca Sosyal Politika alanında çok taraflı birçok uluslararası

⁷⁰

<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/ilo.html>(15.04.2007)

sözleşmeye taraftır. Son olarak Avrupa Konseyi Sosyal Şartı⁷¹ 10 Ekim1991 tarihinde onaylanmıştır.

Bütün bu uluslararası sözleşmeler, mevcut mevzuatımızla birlikte geniş bir hukuki çerçeve oluşturmakta ise de kapsam ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar açısından Topluluk ile farklılıklar bulunmaktadır.

Topluluğa üyelik söz konusu olsun veya olmasın, ILO Sözleşmeleri ve mevcut mevzuatımız gözden geçirilerek yasal ve kurumsal tedbirleri aldıktan sonra, ekonomik gereklere ters düşmeyen diğer bazı ILO Sözleşmelerinin de onaylanması ve etkin bir denetimle uygulamanın kontrol edilmesi ayrıca bazı sözleşmelere ve Avrupa Konseyi Sosyal Şartı'na konan çekincelerin tedricen kaldırılması, çalışma ve yaşama standartlarının geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

93 sayılı ILO Sözleşmesinin ülkemizdeki uygulamasıyla ilgili olarak ILO denetim mekanizması ile mevcut sorunlar bir yana bırakılsa dahi, Anayasada yer alan sendikal hak ve özgürlüklerle, toplu iş sözleşmesi ve grev hakkına ilişkin hükümlerin olası AT Üyeliğinin zorunlu kılacağı yasal düzenlemelere imkan vermesi için esnek bir şekilde ve ana hedefler itibarıyla formüle edilmesi gereklidir.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği : İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında pek çok AT yönergesi çıkarılmış, işçilerin sağlık ve güvenliklerinin korunmasına yönelik tedbirler, çok ayrıntılı bir şekilde bağlayıcı nitelikte Topluluk mevzuatıyla düzenlenmiştir. Burada öncelikle belirtilmesi gereken temel kural. Topluluk hukukuyla üye devletlerin işçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatında yukarı doğru bir uyumlaştırmanın hedeflendirilmiş olduğudur. Dolayısıyla, bu alanda Topluluk düzeyinde geliştirilen ve yüksek bir koruma düzeyi içeren standartların üye ülkelerde uygulanmasının, iç hukuk düzenlemelerinde ve uygulamada radikal değişiklikleri gerekli kıldığı anlaşılmaktadır.

Söz konusu değişiklikler, üye devletlerin ulusal mevzuat kapsamının genişletilmesi ve işçi ve işverenlerin sağlık ve güvenlik konularına daha aktif bir şekilde yaklaşmalarını gerektirecek niteliktedir. Bu durumun işyeri ve sağlık ve güvenlik sisteminin organizasyonunu önemli ölçüde etkileyeceği ifade edilmektedir.

71

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/391-410.pdf>(15.04.2007)

10-JEOPOLİTİK ENGELLER :

10-1-Coğrafi Konum :

Türkiye coğrafi konumu üç kıtanın merkezinde bulunan sınırlar ülkesidir. Anadolu Asya'nın Avrupa sınırı, Trakya ise Avrupa'nın Asya sınırını oluşturur. Sınırlar ülkesi olmak birçok sorunun doğuracağından güçlü ekonomik, siyasi, sosyal ve askeri yapı ister. Dolayısıyla bu kadar sorunlu bir coğrafyada yaşamak zayıf bir devletin hakkı değildir. Bu coğrafi alan değişen dünya dengeleri yüzünden Türkiye'yi çok duyarlı hale getirmiştir. Soğuk savaşın ona ermesiyle birlikte Türkiye bir anda kendisini; Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya olaylarının içersinde bulmuştur. Durum bu olunca Türkiye'nin çok yönlü, çok seçenekli olarak uzun süreli stratejileri bağımsız olarak yapmak zorundadır⁷²

Avrupa Birliği'nin kendi coğrafyasının dışına taşması; örnek olarak Anadolu'nun eklenmesi, farklı bir coğrafi yapı meydana getirir. Türkiye'nin AB'ye katılması, AB coğrafyasının hudutlarını Asya'ya ve Orta Doğuya doğru uzatacak; Orta Doğu, Kafkasya güneyi ve Doğu Akdeniz AB'nin hudutlarını ve doğrudan ilgi alanlarını teşkil edecektir.

AB siyasi coğrafyasına Türkiye coğrafyasının eklenmesi, Avrupa Birliği'nin bugünkü coğrafyasının bütünlüğüne nazaran daha az bütünlüğü olan bir coğrafi görünüm vermektedir. Buna karşılık Doğu Avrupa ülkeleri, Türkiye coğrafyasına nazaran AB coğrafi bütünlüğünü daha fazla tamamlar niteliktedir.

10-2-Jeopolitik Konum :

“AB, bir jeopolitik realiteye sahip olmakla birlikte günümüzdeki genişleme dalgaları ile jeopolitiğini oluşturmaktadır. AB'nin genişlemesi, ekonomik olmaktan çok, jeopolitik gerçeklere dayanmaktadır. Doğu Avrupa'dan bir süper gücün çekilmesinden sonra, bu bölgede oluşacak istikrarsızlık ve bu alandan birliğe gelebilecek tehditler, birlik içine alınarak engellenmek istenmiştir.”⁷³

Türkiye'nin katılması sonucu AB coğrafyasının alacağı yeni coğrafi yapı ve coğrafi konum, AB'nin dış politikasına, ekonomi politikasına yeni ve değişik unsurlar katılmasına, AB politikalarının büyük ölçüde farklılaşmasına sebep olacaktır.

⁷² [http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3\(20.05.2007\)](http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3(20.05.2007))

⁷³ [http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3\(20.05.2007\)](http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3(20.05.2007))

AB; Kafkaslarda, Orta Doğuda, İranlılarla, Araplarla kısaca İslam dünyası ile karşı karşıya gelmiş olacak; anılan bölgedeki bütün sorunlarla, sorunların Türkiye'ye yansıyan şekilleri ile ilgili önlemler ve politikalar üretmek zorunda kalacaktır.

Türkiye'nin belli bölgelerin sınırları içinde sıkışmış görüldüğü söylenebilir. Aynı oranda, Türkiye bir şekilde farklılıklarla çevrilidir. Türkiye'nin etrafı, her biri farklı bir tarihi geçmişe ve gayeye, peşinde koşan, on farklı dilleri konuşan ve altı ayrı dinlere mensup, on bir değişik etnik milliyete, kökene sahip on üç ülkeyle çevrilidir. Aynı zamanda, kronik zorluk anları, istikrarsızlıklar, zayıf demokrasiler ve totaliter rejimler Türkiye'nin çevresini sarmıştır.

AB Türkiye'yi, Avrupa savunmasına katkıda bulunacak bir ülke olarak değil, tam tersine Avrupa'yı ciddi savunma riskleriyle karşı karşıya bırakacak bir ülke olarak görmektedir. Çünkü AB'nin savunacağı sınırlar daha da genişleyecek ve bu genişlemeyle birlikte birçok bölgedeki etnik sorunların (Kürt-Ermeni) tüm boyutlarıyla Avrupa içine taşınması korkusu, AB'nin, Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkmasına yol açmasına sebep olmaktadır.

Türkiye ile Rusya arasındaki yüzyıllık husumet, orta Asya'daki bir dizi ülkenin bağımsızlıklarına kavuşmalarından sonra yeniden canlanabilir. Orta Asya'daki cumhuriyetlerde Türkçe'ye yakın diller konuşuluyor. Bu dil akrabalığı batıdaki Uygurlardan Çin'de Sinkiang'a kadar uzanmakta ve çoğu zaman mütercimleri gereksiz kılmakta. Ayrıca, petrol ve boru hatları yüzünden çıkar çatışmaları olabilir. Rusya, beş merkezi Asya cumhuriyetinin kaybını halen atlatabilmiştir.

NATO üyesi Türkiye'nin, gelecekte kendisini doğu ve batı arasındaki soğuk savaş dönemine oranla daha zor bir konumda bulması olası. Türkiye, Amerikalı politikacıların gözünde, Rusya ve AB karşısında, Ortadoğu stratejilerinin önemli bir faktörü olarak kalmaya devam ediyor; ABD'nin, Türkiye'nin AB üyeliğini istemesi bu yüzden.

“27 üyeli birlik, genişlemeler sonucunda; Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya, Rusya, Sırbistan, Bosna Hersek, Makedonya ve Türkiye AB dışında kalmıştır. AB, sınırlarını dolayısıyla doğu'da Beyaz Rusya, Rusya, Moldova ve Ukrayna'ya kadar genişletmiştir. Bunun dışında birliğin güneydoğu sınırı ise, Türkiye'nin sınıra dayanmıştır. Bu coğrafya aynı zamanda AB süper devletinin gelişebileceği doğal bir alandır. Kısacası, AB jeopolitik genişlemesini tamamlamış bulunmaktadır.”⁷⁴

74

[http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3\(20.05.2007\)](http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3(20.05.2007))

11- AVRUPA PARLAMENTOSUNUN ENGELİ :

Türkiye'nin tam üyeliğinde diğer önemli bir engel de Avrupa Parlamentosudur. Geçmişte bu Topluluk organı Türkiye'ye daima zorluk çıkarmıştır. 1992 yılından sonra Bakanlar Konseyi'nin olumlu bir karar alması durumunda, bu kararın Tek Avrupa Senedi'ne göre Avrupa Parlamentosu tarafından mutlak çoğunluk ile onaylanması gerekecektir. Haziran 1994 tarihinde 5 yıl için yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri sonucunda Parlamento aritmetiğinde önemli bir değişiklik meydana gelmemiştir. Sosyalistler birinci, Hıristiyan Demokratlar ise ikinci sırada yer almıştır. Bu iki grup, çoğunluk için gerekli olan 284 sandalyeyi rahatlıkla geçebilmektedir. Avrupa Parlamentosunda 1992'den sonraki bir tam üyelik durumunda sorunla karşılaşılması için, şimdiye kadar devamlı ılımlı sağın desteğini almış olan Türkiye'ye bundan sonra "Avrupa Solu" ile de yakın ilişki içinde olmasında zorunluluk vardır.⁷⁵

Avrupa Parlamentosunun (AP), AB içindeki rolü her geçen gün önem kazanmaktadır. Öte yandan, AP ile ilişkilerimizde uzun bir süre yaşanan kopukluk ülkemize yönelik olumsuz fikir ve değerlendirmelerin kolayca Parlamento gündemine taşınabilmesini sağlamıştır. Nitekim, üye ülkelerin kamuoylarına hakim olan önyargılı kanaat ve fikirler, geçtiğimiz dönemde Avrupa Parlamentosuna "Ermeni", "Kürt" ve genel olarak insan hakları konuları çerçevesinde yansımıştır.

AP'nin ülkemiz hakkındaki görüşlerini ortaya koyan bir gelişme, AP Dış İlişkiler, İnsan Hakları, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Komisyonunun bütün aday ülkelerle ilgili olarak hazırladığı raporlar çerçevesinde Raportör Philippe Morillon tarafından ülkemizin, Helsinki Zirvesi'nden sonra AB üyeliği yönünde kaydettiği gelişmelere ilişkin olarak Kasım ayında kabul edilen rapordur. Söz konusu rapor olumlu unsurlar içermekle beraber "sözde Ermeni soykırımına" atıfta bulunmak gibi bazı talihsiz ifadeler de yer vermektedir.

Raportör Morillon rapora son anda sözde Ermeni soykırımı ile ilgili bölümün eklenmesinin akabinde, Türkiye raportörlüğü görevinden istifa etmiştir. Söz konusu raporda yer alan, "sözde Ermeni soykırımı", "sözde Kürt sorunu" ve "Kıbrıs" konularındaki hususların tarafımızca kabul edilemeyeceği AP ile temaslarımızda vurgulanmış ve 15 Kasım 2000 tarihinde yapılan bir açıklama ile duyurulmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerinin geliştiği içinde bulunduğumuz dönemde, Avrupa Parlamentosunun ülkemize karşı yaklaşımını olumlu yönde etkilemek ve ilişkilerin

⁷⁵

Sandıklı,A., Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, İstanbul, 2001, s.217.

geliştirilmesini sağlamak amacıyla çeşitli düzeylerde artarak gerçekleştirilen temaslar sürdürülmektedir.

12-EKONOMİ ENGELİ:

“Türk ekonomisinin durumu AB-Türkiye ilişkilerini belirleyen temel unsurlardan biridir. Yüksek seyreden enflasyon oranları, kişi başına düşen milli gelir, işsizlik oranları, iç ve dış borç göstergelerinin AB standartlarından epey uzakta olması, ayrıca Türk Ekonomisinin aday ülkeler arasında en büyük ekonomiye sahip olması gibi nedenlerden dolayı Avrupa Birliği, Türk ekonomisinin AB ekonomisine uyumu konusunda ciddi sorunlar ile karşılaşacaktır.

Ancak bu sorunların oluşmasında AB'nin de rolü vardır. AB, Türk ekonomisine yapması gereken yardımları yapmamış yani Antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Uzun yıllar AB-Türkiye ilişkilerinde Yunanistan'ın vetoları nedeniyle önemli bir sorun olan mali yardımlar konusu AB'nin 2000 yılında yapmış olduğu yeni düzenlemeler ile artık eski önemini kaybetmiştir. Ancak Türkiye Ankara Antlaşması ve Katma Protokol hükümleri uyarınca alması gereken önemli parasal kaynakları kullanamamıştır”⁷⁶

AB, Türk ekonomisini güçlendirmek için Antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmese bile Türkiye artık ekonomisi düzelmeye başlamıştır. Türk parası değer kazanmaya başlamıştır. Eskiden parası olan dövize yatırım yapıyordu. Bugünlerde herkes yatırımını Türk lirası olarak değerlendiriyor. Dolar sürekli Türk Lirası karşısında değer yitirmektedir. Bu da ekonomimizin birazda olsa düzeldiğinin bir göstergesidir.

Adaylığın AB Ekonomisine Etkileri : “Avrupa Birliğinin geleceğe yönelik çalışmalarında en önemli gündem maddelerinden biri genişleme 1997 Lüksemburg zirvesi ile başlayan genişleme süreci 1999 aralık ayındaki Helsinki zirvesiyle yeni bir içerik kazandı. Daha önce saptanan adaylara Türkiye de ilave edildi. Gerçekleştirilen bazı reform çalışmalarından sonra Türkiye ile de genişleme müzakereleri başlamadı. AB bu genişlemeye nasıl hazırlanıyor? Tartışılan konulardan biri genişlemenin maliyeti. Bazıları sadece Doğu Avrupa ülkelerini topluluğa almanın maliyetinin 27 milyar euro olacağını hesaplıyorlar. Bu yaklaşık 27 milyar dolar yapıyor. Bu rakam Avrupa birliği bütçesinde sadece %15 ila %25’lik bir artış yapılmasını gerektiriyor. Bazıları maliyetin daha da

76

[http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19\(11.03.2007\)](http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19(11.03.2007))

yüksek olacağını tahmin ediyorlar. Burada sorun, bütçeye büyük katkı sağlayan başta Almanya olmak üzere, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerin bu katkılarını artırmaya razı olmamaları ve bütçeden en çok yararlanan İspanya, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkelerin de avantajlarından vazgeçmek istememeleri. Genişleme nedeniyle ortak tarım politikasının mali yükünün 8 ila 12 milyar EURO artacağı tahmin ediliyor.

Diğer bir konu, sözü edilen Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik açıdan AB'ye girmeye ne kadar hazır oldukları. Yapılan bazı hesaplamalar bu ülkelerin her yıl GSMH larını AB'den 2 puan daha hızlı artırdıkları takdirde dahi, gelir düzeylerini AB' nin yarısına ulaştırmaları 30 yıl alacaktır. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın AB ortalamasının % 75'ine ulaşmak için 40 yıla ihtiyaç duyduklarını hesaplayanlar da vardır. AB ortalaması bir yana, örneğin Polonya'nın üye ülkelerin ekonomik gelişmişlik açısından en son sıralarında gelen Portekiz 'in düzeyine ancak 20 yılda ulaşabileceği hesaplanıyor. Daha önceki genişleme süreçlerinde AB'ye katılan ülkelerin çok daha kısa zamanda Avrupa Birliği normlarına yaklaştıkları biliniyor. Ancak, bunun için sözü edilen ülkelerin hızlı bir kalkınma sürecine girmeleri gerekiyor. Oysa bu ülkelerdeki yatırım oranları büyük farklılık gösteriyor. Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Estonya'da iç yatırımların GSMH'ya oranı %25-30 arasındayken Polonya, Macaristan, Bulgaristan ve Letonya'da % 14-19 düzeyindedir.”⁷⁷

“AB üyesi ülkelerle Türkiye'nin mukayesesinde; AB'nin enflasyon ortalaması % 1.3, Türkiye'nin ise % 65' dir. Kişi başına düşen milli gelir açısından bakıldığında, birlik içinde en kötü durumda bulunan İngiltere ve Finlandiya'dan 6 kat fakir durumda bulunmaktadır.

Gerçek şudur ki; Türkiye hiçbir şekilde AB bütçesine aldığından fazla katkıda bulunacak bir ülke değildir. Böylece AB bütçesine aldıklarından fazla katkıda bulunan 6 ülke dışındaki (**Belçika, Fransa, Almanya, İngiltere, Hollanda, İtalya**) diğer ülkeler gibi Türkiye'de AB bütçesinden büyük ölçüde pay alacaktır.

1996 yılı verileri baz alınarak bir an için üye olduğu düşünülürse Türkiye'nin; AB bütçesine 1 koyarken 5,5 alacağı tespit edilmiştir. Şöyle ki; AB bütçesine yapacağı katkılar; KDV'deki öz kaynaklardan 815 milyon ECU, GSMH'nın öz kaynaklarından 473 milyon ECU, gümrüklerden 613 milyon ECU ve şeker-glikoz vergisi olarak da 36 milyon ECU olmak üzere toplam 1,938 Milyar ECU'yu bulacak, buna karşılık bölgesel ve sosyal

---

⁷⁷ Öymen O., Geleceği Yakalamak, İstanbul, 2007, ss.144-145.

yapı fonlarından alacağı kaynak 11 Milyar ECU olacaktır. Türkiye'nin AB bütçesine ödeyeceği her 1 ECU için yaklaşık 5,5 ECU'lük yardım alacağı görülmektedir.”⁷⁸

Türk ekonomisindeki istikrarsızlıklar ve Türkiye'nin tam üyeliğinin AB'ye getireceği mali yükler AB'ni üyelik konusunda ürkün önemli bir nedendir. Almanya'daki Türkiye Araştırmalar Merkezi tarafından değişik dönemlerde hazırlanan raporlarda, “tam üye olmuş Türkiye'ye, AB sistemi için de yapılması gereken yardımların AB bütçesini zorlayacağı” ve diğer üye ülkelerin, yüksek düzeyde mali özverilerini gerektirdiği gerçeği çıkmıştır.

AB'ye oranla, iç ekonomik istikrarsızlıkları yüksek düzeyde bulunan Türkiye, AB sistemi içinde sürekli ekonomik sorun yaratır. Eski üyelerin mali fedakarlıklarını (yardımlar) artırır görüşü Dr. Eberhard Rhein gibi Türkiye'yi çok iyi bilen AB üst düzey yöneticileri arasında hakim ve yaygın olan görüştür. Uzun yıllardan beri, Dr. Rhein ile belli aralıklarla yapılan görüşmelerde, “Türkiye mevcut ekonomik sorunları ile AB'ye tam üye olamaz” görüşünü sürekli tekrarlamıştır. Türkiye'nin, AB'ye oranla ekonomik istikrarsızlık sorunları (göreceli olarak) hep devam edecektir.”⁷⁹

Yukarıda belirtilenler doğrultusunda, AB, Türkiye'nin tam üyeliğine sıcak bakmamasına sebep olmaktadır.

---

⁷⁸ Sandıklı, A.g.k., s.244.

⁷⁹ Manisalı, E., Avrupa Çıkmazı, ss.43-44.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNDE ORTAYA ÇIKAN ENGELLERİ

AŞMAK İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

1-HELSİNKİ ZİRVESİNDEN SONRAKİ GELİŞMELER

DOĞRULTUSUNDA TÜRKİYE’NİN AB YOLUNDA İZLEMESİ

GEREKEN POLİTİKA :

10-11 Aralık 1999’da Helsinki zirvesinde toplanan AB Konseyi Komisyonun ilerleme raporunda belirtildiği üzere Türkiye’de kaydedilen olumlu gelişmeleri ve Kopenhag ölçütlerine uyum sağlama doğrultusundaki reformları devam ettirme niyetini memnuniyetle karşıladığını açıkladı ve Türkiye’yi diğer aday Devletlerin tabi olduğu ölçütlerin aynısına tabi olarak Birliğe katılma doğrultusunda ilerleyen bir aday devlet olarak nitelediğini belirtti.

Helsinki’de alınan bu karar AB-Türkiye ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası oldu. Türkiye’de, uzun bir dönemden beri, bazı siyasal ve hukuksal reformların yapılması yönündeki istemlere hukuksal ve siyasal bir taban ve meşruluk anlayışı kazandırdı.

Bu çerçevede, diğer aday ülkeler gibi Türkiye de, Avrupa Birliği’ne üyelik stratejisi temelinde söz konusu reformları gerçekleştirmek durumundadır. Bu noktada, bu reformların yapılacağı bir ön katılım süreci yaşanmaktadır.

Avrupa Birliği’ne üyelik yolundaki bu ön katılım stratejisinin önemli halkalarından biri olan Katılım Ortaklığı Belgesi Türkiye’nin adaylığının temel koşullarını belirlemiştir. Bu belgede yer alan ve “Kopenhag Kriterlerinin” Türkiye’de uygulamaya geçirilmesine yönelik “siyasal kriterler”, Avrupa Komisyonunun Düzenli İlerleme Raporlarında ve özellikle 2000 Yılı Düzenli İlerleme Raporunda⁸⁰ yer aldığı biçimi ile Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirlenmiştir.

Bu ön katılım stratejisinin ana hatları, katılım müzakerelerine başlayabilmek için bir “ön koşul” oluşturmakta ve Kopenhag kriterlerine uygunluğu hedefleyen bir dizi siyasal, hukuksal ve ekonomik reformu yada değişikliği gerçekleştirmeyi temel almaktadır.

Diğer bir söyleyişle, bu siyasal kriterler, AB ve diğer Avrupa ülkeleri için bir “acquis communautaire (AB müktesebatı)” niteliğinde olup, tüm Avrupa ülkelerinin

⁸⁰ <http://www.ikv.org.tr/Degerlendirme/Siyasi-Kriterler.htm> (05.02.2007)

paylaştığı ortak demokratik değerleri temsil etmektedir. Bu nedenle, yukarıda belirtildiği üzere, ekonomik ve idari kriterlerin tersine müzakere sürecinin konusunu oluşturmamakta, bu sürecin başlayabilmesi için bir önkoşul oluşturmaktadır.

Türkiye'nin adaylığına ilişkin olarak ise, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan ve Ulusal Programda düzenlenmesi zorunlu kabul edilen kriterler 4.1 sayılı paragrafın "kısa vadeli siyasal kriterler (2001)" ve "orta vadeli siyasal kriterler (2004)" bölümlerinde belirlenmektedir.

"Kısa vadeli siyasal kriterler (2001);

- Düşünce özgürlüğü,
- Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü,
- İşkence uygulamaları ile mücadele,
- Yargı öncesi gözaltı prosedürü,
- İnsan hakları ihlallerine karşı düzenlemeler,
- İnsan hakları eğitimleri,
- DGM'lerin uluslararası standartlara çıkarılması,
- Yargının işlerliğinin ve işleyişinin geliştirilmesi,
- Ölüm cezasının fiilen askıya alınması,
- Anadilde TV -Radyo yayın yasağı.

Orta vadeli siyasal kriterler (2004);

- Temel hak ve özgürlüklerden yararlanmada kanun önünde eşitlik ilkesinin uygulanması,
- Türkiye Anayasasının ve ilgili yasaların, hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesi yönünde gözden geçirilmesi,
- Ölüm cezasının kaldırılması,
- Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmelerinin yürürlüğe konulması,
- Cezaevlerinde gözaltı koşullarının düzeltilmesi,
- AB üyesi devletlerin uygulamaları doğrultusunda, Milli Güvenlik Kurulunun anayasal rolünün Hükümete bir danışma organı olarak uyumu,
- Güneydoğuda olağanüstü halin kaldırılması,
- Kültürel çoğulculuğun ve kültürel hakların, eğitim alanı dahil, güvence altına alınması."⁸¹

Türkiye'nin Avrupa Birliği tam üyeliğine adaylığının teyit edilmesiyle birlikte başlayan yeni süreçte Türkiye'nin Kopenhag ekonomik ve siyasi kriterleri çerçevesinde anayasal/ yasal ve kurumsal düzeyde AB müktesebatına uyum sağlamasında yol haritasını belirleyecek olan çalışmalar tamamlanmış; Türkiye'nin tam üyelik hedefi doğrultusunda yapması gerekenler bir program kapsamında ortaya koyulmuş ve meydana çıkan Ulusal Program (UP, EK-B de ayrıntılı olarak belirtilmiştir)19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

Ulusal Program, siyasi, ekonomik, hukuki ve sosyal alanlarda öngördüğü kapsamlı reformlar dikkate alındığında, bir çağdaşlaşma projesidir. Ulusal Program aynı zamanda Türk Hükümeti'nin Türk halkına ve AB'ne açık ve net bir taahhüdünü oluşturmaktadır.

Türkiye'nin hazırladığı bu program, esas itibariyle, KOB ve AB Komisyonunun Türkiye'ye yönelik olarak hazırladığı 2000 yılı İlerleme Raporu ile uyumlu olması ve özellikle KOB'de yer alan hususların tamamını içererek, ayrıntılandırılması, ayrıca takvim ve uygulama yöntemine ilişkin somut yaklaşımlar sergilemesi gerekmektedir. Bu çerçevede, bazı eksik noktalar, takvim ve yöntemle ilişkin belirsizlikler ve açık olmayan ifadeler içermekle birlikte, Ulusal Programın, ekonomik açıdan son derece sıkıntılı günler yaşandığı böyle bir dönemde Mart 2001 itibariyle tamamlanmış olmasını açık bir siyasi irade beyanı olarak nitelendirmek mümkündür. Bu aşamadan sonra, eksiklikler yerine programda yer verilen uyum çalışmaları ile reforma yönelik taahhütler üzerinde yoğunlaşmak ve özellikle uygulamasını titizlikle takip etmek büyük önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda TBMM Genel Kurulu, Türkiye açısından üyelik yolunun açılmasını sağlayacak müzakerelerin başlatılması için Ulusal Programda yer alan siyasi kriterlerin öncelikle yerine getirilmesi amacıyla, Anayasa değişikliği paketinde yer alan (demokrasi ve insan hakları alanlarındaki) Ek-B'de açıklanan 34 maddeyi, 3 Ekim 2001 tarihli oturumunda, 474 oyla kabul etmiştir.

Türkiye'nin AB yolunda KOB ile kendisine sunulan engelleri ortadan kaldırmak için Ulusal Program doğrultusunda uyguladığı politikaların ve bu yolda gelinen noktanın değerlendirilmesi, 14-15 Aralık 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilen Avrupa Konseyi LAEKEN Zirvesinde açıklanmıştır.

Avrupa komisyonunun, Avrupa Konseyine sunmak üzere hazırladığı Türkiye'nin İlerleme Raporunda şu değerlendirmeleri yapmıştır.

“Türkiye’nin 2001 yılı İlerleme Raporu;

TBMM önemli siyasi reformlar gerçekleştirmiş ve Anayasa değişikliklerini kabul etmiştir. Bu aşamada yapılan değişikliklerin uygulamaya geçirilmesine ağırlık verilmelidir.

Partiler arası Uzlaşma Komisyonunun çalışmasını temel alan Anayasa değişikliği paketi ile 1982 Anayasası’nın 34 maddesi değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikler düşünce ve ifade özgürlüğü, işkencenin önlenmesi, sivil yönetimin güçlendirilmesi, örgütlenme özgürlüğü ve kadın-erkek eşitliği konularını da kapsamaktadır. Değişikliklerin bir bölümü Kopenhag kriterleri, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program ile bağlantılıdır.

Cezaevi reformunun yapılmasının ardından, Aralık ayında cezaevlerinde yaşanan şiddet olayları ve 40’a yakın kişinin öldüğü açlık grevleri, raporun hazırlandığı dönemde önemini korumuştur.

Fazilet Partisi’nin Anayasa Mahkemesi tarafından Haziran 2001’de kapatılması ifade ve örgütlenme özgürlüğü alanlarındaki sorunların altını çizmiş ve yeni parti oluşumlarına neden olmuştur.

Türk Hükümeti BM Genel Sekreteri’nin Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik çabalarını desteklediğini ifade etmiş, ancak destek ifadeleri sürecin ilerlemesini sağlamamıştır.

Türkiye’nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına katılımı ise çözülmeyen bir sorun olarak kalmıştır. Halen AB, AGSK’yı faaliyete geçirebilmek için çalışmalarına devam etmektedir. AB ile AB üyesi olmayan 6 NATO üyesinin yanı sıra AB-NATO arasında NATO imkanlarının kullanımı konusunda çeşitli görüşmeler yapılmıştır. AB liderliğinde yapılacak operasyonlarla ilgili kararlara katılım şekilleri konusunda Türkiye’nin daha yapıcı olması gereklidir.

Rapor döneminde silahlı kuvvetler üzerindeki sivil kontrol artmamıştır.

İnfaz yargıçlığı, fikri haklar ihtisas mahkemeleri ve tüketici mahkemeleri oluşturulmuştur. Devlet Güvenlik Mahkemesi yapısında değişikliğe gidilmiş, sivil üye sayısı artırılmıştır. Ancak Devlet Güvenlik Mahkemelerinde adil yargılanma konusundaki sorunlar devam etmektedir.

Askeri mahkemelerde, geçen dönemde, 22 davada 38 sivil, düşünce özgürlüğü ile ilgili konulardan yargılanmıştır.

Çocuk mahkemelerinin yapısı ile ilgili sorunlar devam etmektedir.

Yargının bağımsızlığına ilişkin endişeler sürmektedir.

Yargıçlar ve savcılar için yabancı dil, AB hukuku, insan hakları gibi konularda eğitim programları düzenlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı bulunan mahkumiyetlerin tazmini konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. AİHM kararlarının doğrudan etkisi ile ilgili sorun sürmektedir.

Anayasa değişikliği kapsamında Milli Güvenlik Kurulu'ndaki sivil üye sayısı artırılmış ve kararlarının tavsiye niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Ancak Anayasa değişikliğinin uygulamadaki etkisinin izlenmesi gerekmektedir.

Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen RTÜK yasasında RTÜK üyeleri arasında bir MGK temsilcisinin olması öngörülmüştür. Yeniden düzenlenen yasa tasarısının Avrupa standartlarına uyması önem taşımaktadır.

Temel özgürlüklerin kullanımı alanında halen belirli kısıtlamalar bulunmaktadır.

Temel özgürlüklerin kullanımı çerçevesinde gerçekleştirilecek ilerlemeler, önemli oranda yasanın uygulanmasındaki detaylara bağlıdır.

Hükümet, özellikle ifade ve düşünce özgürlüğü kapsamındaki Anayasa değişikliklerinin bir kısmının uygulanmasına yönelik yasal değişiklik önerilerine son şeklini vermektedir. Söz konusu öneriler, Ceza Kanununun 159 ve 312 nci maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun 7 ve 8 nci maddelerinde yapılacak değişiklikleri kapsamaktadır.

Türkiye, son ilerleme raporundan bugüne kadar temel insan hakları sözleşmelerine katılım yönünde bir ilerleme göstermemiştir.

Türkiye'nin, Anayasa değişikliği ve Ceza Kanununun öngörülen şekilde reforme edilmesi çerçevesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik 6 nolu Protokolü konusundaki yaklaşımı beklenmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, son değerlendirme raporundan itibaren Türkiye'nin 127 davada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerini ihlal ettiğine karar vermiştir. İfade özgürlüğünden, güvenlik güçleri tarafından uygulanan kötü muameleye kadar geniş bir alanı kapsayan davalardan 53'ü Türkiye tarafından anlaşmaya varılarak çözümlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 10 Mayıs 2001 tarihli kararında Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta insan hakları su istimalinde bulunarak sözleşmenin 14 maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. 17 Temmuz 2001 tarihinde alınan başka bir kararda, gözaltında hayatını kaybeden bir kişiyle ilgili davada Türkiye sözleşmenin 2, 5 ve 13 ncü maddelerini ihlalden sorumlu bulunmuştur.

Raporlama süresince, Terörle Mücadele Kanunu kapsamında idam cezalarının verilmesine devam edilmiştir. Buna rağmen, 1984 yılından beri idam cezası uygulanmamaktadır.

Gözaltı süresinin Anayasa değişikliği ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi standartlarına göre düzenlenmesi tutuklulara kötü muamelelerin engellenmesi bakımından olumlu bir gelişmedir. Yeni düzenleme Devlet Güvenlik Mahkemesi kapsamına giren suçlarda ve olağanüstü hal bölgesinde de uygulanmalıdır. Tutuklanma ve sorgulama öncesi adli tıp kontrolü prosedürü de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi standartlarına yakınlaştırılmalıdır.

Geçen dönemden bu yana işkence ve kötü muamele konularında ilerleme sağlanmamıştır ve bu durum kaygı vericidir. İşkence özellikle Güneydoğu Anadolu’da yaygındır. Olağanüstü hal bölgesinde uygulanan “görüşmesiz gözaltı” (in communicado detention) sürecinde işkence olayları yaşanmaktadır. Görüşmesiz gözaltı uygulaması Devlet Güvenlik Mahkemesi kapsamına giren davalarda da uygulanmaktadır.

Yukarıda belirtilen hususlarda belirtilen kültürel haklar ve Anayasal değişikliklerin olası etkisi çerçevesinde, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri olan etnik gruplara ait kişilerin dil ve kültürel kimliklerini ifade etme kapasitelerinde herhangi bir iyileştirme olmamıştır. Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Konvansiyonu’nu imzalamamıştır ve 1923 Lozan Antlaşması’nda belirlenenler dışında kalan grupları azınlık olarak tanımamaktadır.

1934 yılında uygulamaya koyulan ve “çingenelerin” Türkiye’de göçmen olarak kabul edilmeyen gruplar arasında olduklarını belirten kanun halen yürürlüktedir.

HADEP, polis soruşturmaları da dahil olmak üzere, yetkiler tarafından sıkça çıkarılan zorluklarla karşılaşmıştır. HADEP’in Dünya Barış Günü’nü kutlamak amacıyla 1 Eylül 2001 tarihinde düzenlemeyi öngördüğü organizasyon, Türk yetkililer tarafından yasaklanmıştır.”⁸²

Avrupa Konseyi de, Komisyonun hazırladığı ilerleme raporu doğrultusunda Türkiye’nin önümüzdeki dönemlerde yukarıda belirtilen olumsuzlukların KOB’ne cevap verecek şekilde giderilmesini sağlayacak politikalar izleyerek bu konularda ilerlemeler sağlanmasını talep ettiğini belirtmiştir.

82

<http://www.ikv.org.tr/Degerlendirme/Siyasi-Kriterler.htm> (05.02.2007)

Bu doğrultuda, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve hukuk devleti yönünden de çok önemli olan bu değişikliklerin yapılması, gerçekleştirilmesi ve özellikle yaşama geçirilmesi zorunlu kabul edilmelidir. Dolayısıyla, bu yönde önemli olan, Ulusal Programda bazı soyut ilkelere yer verilmesi değil, bunların somutlaştırılmasını sağlayan Anayasal, yasal ve idari düzenlemelerin belirlenmesi ve bu yöndeki değişikliklerin bir an önce TBMM tarafından gerçekleştirilmesini ya da İdare tarafından yürürlüğe sokulmasını sağlamaktır.

Kaldı ki, Türkiye açısından, bu siyasal kriterler Avrupa Birliği'ne adaylık aşamasında müzakerelere başlayabilmek için, bir "ön koşul" oluşturmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Nitekim, Türkiye'de uzun yıllardan beri değişik kesimler ve örgütler tarafından savunulan "demokratikleşme ve hukuk devleti" anlayışının yerleşmesi yönündeki istekler ve çabalarla tamamen örtüşmektedir.

Bu rapordan sonra Türkiye üzerine düşen ödevlerini yerine getirmiş ve her yıl düzenli olarak Türkiye'nin İlerleme raporu açıklanmıştır. En son 2006 yılı ilerleme raporu açıklanmıştır. Ayrıca KOB'sine cevap olarak 2001 ve 2003 yıllarında Ulusal Programı yayınlamış ve 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla tam üyelik müzakerelerine başlanmıştır.

Dolayısıyla, bu siyasal kriterlerin uygulanması yönündeki istekler, sadece Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişini kolaylaştırmak amacına yönelik değildir. Tam tersine, çok uzun bir süreden beri Türkiye'de ileri sürülen ve şiddetle arzu edilen bir demokratikleşme çabasını da sonuca ulaştırma gayretinin bir aracıdır.

2-TÜRKİYE'NİN KOB VE ULUSAL PROGRAM DIŞINDA UYGULAMASI GEREKEN POLİTİKA :

"Dünya coğrafyasının en önemli bölgesinde yer alan, İslam dünyasının en modern ülkesi olarak Türkiye; genç nüfusu önemli potansiyeli ve güçlü ordusuyla AB açısından göz ardı edilemeyecek nitelikte bir ülkedir. AB'nin, Ortadoğu, Balkan, Akdeniz ve Kafkasya politikaları açısından büyük önem taşıyan Türkiye'nin kendisinden uzaklaşmasını istememesi anlaşılabilir bir durumdur. Türkiye'nin, gelecekte bölgesinde güçlü ve etkili bir ülke olarak, AB'nin politikaları dışında, bağımsız ve kendi yararına politika izlemesi AB'nin kabul edebileceği bir durum olamaz. Bu nedenle, yakın gelecekte tam üye olarak, ekonomik ve sosyal anlamda bir yarar taşımayan Türkiye'nin, üyelik koşuluyla denetim altında tutulması, AB açısından en uygun durumdur. Yakın gelecekte AB'nin isteği ve çıkarı yoksa, Türkiye'nin üyeliği nasıl

gerçekleşebilir? Ancak AB açısından bugün değerlendirilemeyen, büyük çıkarların oluşması durumunda Türkiye'nin üyeliği söz konusu olabilir.

Üyelik koşullarının, Türkiye'nin çağdaşlaşması yönünde çok önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Bu nedenle AB girmesek bile çağdaşlaşmak ve dünya ülkelerinin gerisinde kalmamak için toprak bütünlüğünü ve ulusal çıkarları korumak şartıyla AB kriterleri olarak karşımıza konulan ve bizim yapmamız gerekenleri yapmalıyız. Bununla birlikte, tam üyelik için istenilen düzenlemelerin yerine getirilmesi durumunda bile kabul edilmeme olasılığını göz önünde bulundurmak gerekir. Dünya politikasını yönlendirme konumunda olan bazı ülkelerin, Türkiye'nin AB içinde yer alması yönünde gözükken, bugünkü eğilimlerine dayanarak AB üyeliğinin gerçekleşeceğini düşünmek doğru değildir. AB'nin Türkiye'yi kendisinden uzaklaştırmak istememesi, üyeliğe kabul etme isteğinin göstergesi değildir. Üyelik beklentisiyle, öne sürülen, koşulların gerçek nedenlerini ve sonuçlarını doğru değerlendirememek, gelecekte Türkiye açısından çok önemli sorunların yaşanmasına yol açar.

Her aday ülke gibi Türkiye de hazırlıklarını, AB'nin temelinde yer alan ilkeler, kurumlar, düşünceler ve değerler sistemini göz önünde tutarak yapmak zorundadır. AB'ye uyum sadece AB müktesebatının (*acquis communautaire*) Türkçe'ye çevirme yoluyla alınması değil, Avrupa bütünlüşmesi ve uygar bir Avrupa toplumu yaratma projesi bağlamında bilgi, fikir ve deneyim birikiminin, anlayış düzeninin, yaklaşım yöntemlerinin, yaşam tarzı ve dünya görüşünün özümsemesidir.”⁸³

“AB'nin Türkiye'ye karşı izlediği politika (daha ziyade kendi yararına işleyen) Gümrük Birliğini derinleştirmek ve AB-Türkiye ilişkilerini bu yönde yakınlaştırmaktan ibarettir. Bu yakınlaşmanın gerçekleştirilmesi imkansız siyasi koşullara bağlanmış olması, yakın bir gelecekte sadece “Gümrük Birliğinin Derinleştirilmesi” hedefinin gerçekçi olabileceğini göstermektedir. Ancak, Gümrük Birliği'ni kabul eden Türkiye bunu tam üyeliğe bir adım olarak görmüş ve bu yüzden mütekabiliyeti olmayan bir takım yükümlülükler kabul etmiştir. Şayet AB'nin katılıma hazırlık stratejisi, siyasi ve farklı muamele ve vazedilen koşullar nedeni ile istenilen derinleştirmeye imkan vermezse Gümrük Birliğinin, Türkiye üzerindeki yüklerinin azaltılması gerekecektir.

Türkiye ile ekonomik ilişkiler, bugün için AB toplam dış ticaret hacminde ufak bir yüzde teşkil ediyorsa da münferit önemli ülkeler bakımından bu yüzde yükselmektedir.

⁸³

Tekinalp, Ü., Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu, İstanbul, 2001, s.1.

Türkiye'nin ekonomik büyüme potansiyeli ve hinterlandı dikkate alındığında Topluluk için artan bir ekonomik öneme sahip olacaktır.

Bu durumda Türkiye, AB'nin içinde olmamasının getireceği avantaj eksikliğini kısmen de olsa telafi etmek için dış politikadaki ağırlık noktalarında bazı kaydırmalar yapmak ihtiyacındadır.

Avrupa Birliğinin uygulanamaz ve kabul edilemez şartlara bağlı Türkiye stratejisi, Türkiye-AB ilişkilerinde her şeye rağmen soğukkanlı ve gerçekçi bir politika değerlendirmesi yapmanın gereğini ortaya koymuştur.

Bu arada bir Avrupa ülkesi olarak, AB dışındaki bütün Avrupa kuruluşlarında yer alan Türkiye, uzun bir süre AB'ye giremeyeceğine göre, Avrupa politikalarını yeniden gözden geçirmek durumundadır.

Önümüzdeki büyük sorunların çözümü sade teknolojiye yada ekonomide bulmak mümkün değildir. Küresel piyasanın yasal, kabul gören, demokrasinin ilkelerini yansıtan bir siyasi çerçeveye ihtiyacı vardır.

Bu doğrultuda Türkiye'deki siyaset kurumu, Türkiye'yi taşıyamamıştır ve taşıyamamaktadır. Türkiye'de bu siyaset yapısı bu şekilde devam ettiği müddetçe Türkiye'nin başı krizden kurtulmayacaktır. Aslında Kopenhag ölçütleri, yabancıların bize dayattığı değil, bizim kendimize layık gördüğümüz yaşam biçiminin güvenceleridir.

Cumhuriyet "çağdaş uygarlık düzeyi"ne model olarak esas itibariyle kıta Avrupa'sını seçmiştir. Ne var ki, Avrupalılarla görüntü benzerliğini sağlamak dışında, bu tercihin esaslı gereklerine pek itibar edilmedi. Ne geleneksel "hikmet-i hükümet" felsefesinden bir ayrılma vuku buldu ve halkın yönetime katılması düşüncesine rağbet edildi, ne özerk kişilik gelişimini esas alan bir eğitim sistemi kuruldu, ne de toplumun refahını sağlayacak bir iktisat zihniyetine geçildi. Görünüştteki "modern" siyasi kurumlara (parlamenter-demokratik kurumlar) rağmen Cumhuriyet tarihi boyunca hakim olan her zaman devlet-merkezli, siyasi otoriteye kayıtsız-şartsız itaati esas alan bir siyasi felsefe oldu. Bundan dolayı, bir yanda "ulusal egemenlik" söylemi hararetle seslendirilirken öbür yanda ne ulus/toplum devletin kurucu öznesi olarak kabul edildi, ne de yurttaşlara siyasi toplumun doğal haklara sahip aktif özneleri olarak muamele edildi. Aksine, devlet ve otorite her şeyin ölçüsü sayıldı; devlet karşısında bireysel varoluşa hiçbir değer tanınmadı. "Çağdaş eğitim"den sıkça söz edilmesine rağmen, gerçekte eğitim neredeyse militarize edildi; okullarda ezberci, uysal, her zaman otoriteyi izleyen, edilgen gençler yetiştirildi. Genel "çağdaş uygarlık" söylemine karşılık, genel sivil anlayış yanında iktisatta da içe-kapanmacı ve ksenefobik bir zihniyet hakim oldu; toplumun iktisadi bakımdan aktif ve

üretken olmasına elverişli bir anlayış ve kurumsal çerçeve oluşturulamadı, devlet toplumun "velinimeti" olarak kalmaya devam etti.”⁸⁴

Türkiye’ye düşen görev, bürokratik çekişmelere ve politik hesaplara girmeden, akılcı ve uzun vadeli çıkarlarını iyi hesap edip politikalar üretmektir. Türkiye uzun vadeli, üzerinde uzlaşmış politikalar üretmedikçe pek çok konuda kaybedecektir. Yunanistan’ı göz önüne alırsak 200 senedir değişmez siyaseti vardır. Pangalos gitti yerine Papandreu geldi ama esasta bir değişiklik olmadı. Pangalos sokaktaki adam gibi konuşurken, Papandreu bize çok centilmen görünen bir adam görüntüsü verdi. Fakat ne Kıbrıs, ne de Ege konusunda en küçük bir farklılık olmamıştır. Türkiye’nin ise uzun süreli sabit bir Kıbrıs politikası olmamıştır. Oysa karşı taraf 1820’lerde, daha devlet olmadan, Kıbrıs üzerinde oynamaya başlamış, Nüfusu yükseltmiş, ekonomiyi ele geçirmiştir. Halbuki Churchill 1907’de Yunanistan’ın Kıbrıs’ta siyasi, kültürel, ekonomik ilgisinden bahsetmesi hayaldir demiştir

Daha yakın zamana baktığımızda ise 1990’da Körfez’de hangi politikayı, bugün hangi politikayı takip ediyoruz. Amerika politikası ise, 1949’da Roosvelt “Körfezin 3 ncü bir ülke eline geçmesi savaş sebebidir” demiştir. Bush’da aynı şeyi söylemiş. Clinton da aynı şeyi yapardım demiştir. Ne Cumhuriyetçisinde, ne demokratında fark yoktur. Devlet böyle yönetilmelidir. Bizim gibi muhalefetteyken ayrı, iktidardayken ayrı şeyleri söylemek olmamalıdır.

Sürmekte olan enflasyonla mücadele programı ile AB’ye uyum amacıyla gerçekleştirilecek olan çeşitli programlar arasında sinerjiler aranmalıdır.

Ekonomide kaynakların etkin kullanımı açısından, devletin mümkün olduğu kadar küçültülmesi, ekonominin kayıt altına alınması ve bütçe sisteminde şeffaflığa geçilmesi büyük önem taşımaktadır.

Helsinki zirvesi, Türkiye’nin siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda köklü reformların yapılması ihtiyacını ortaya çıkardı. Böylesine köklü bir değişim, ancak bunu üstlenebilecek siyasal bir sorumlulukla gerçekleşebilir. Bu doğrultuda gereken, toplumun değişim isteğine tercüman olabilecek, toplumun önünü açabilecek bir siyasi iradedir.

Bundan sonra zaman çok önemlidir. Bir dakika kaybedecek vaktimiz yoktur. Kendimize biran evvel çeki düzen vererek, ekonomiyi düze çıkarır, istikrarlı bir ülke haline gelirse Avrupa Topluluğu kendiliğinden gelip, bizi üye olmaya zorlayacaktır. Zira gerek

felsefe, gerek girişimcilik, gerekse büyüklük açısından Doğu Avrupa bloğu ülkelerinden ve önümüzdeki diğer ülkelerden fersah fersah ilerleyiz.

Helsinki Zirvesi'nde başlayan yeni dinamiğin zaman unsuru Türkiye tarafından çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. AB'nin gelecek dönemde genişlemesi büyük bir ülke grubunun katılması ile sonuçlanacaktır.

Türkiye'nin bu ülkelerden kopmaması ve süreçte mümkün olduğu kadar öne geçmesinin önemli bir şans olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle tam üyelik müzakerelerinin Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen kısa ve orta vadeli önceliklere uygun olarak hızlı bir şekilde yürütülmesi olumlu bir yaklaşım olarak kıymetlendirilmektedir.

AB ile bütünleşme Türkiye'de bir hükümet değil "devlet politikası"dır. Şimdi Türkiye'nin önünde son derece önemli olan bir süreç başlamıştır. Bu süreçte olumlu siyasal ve ekonomik gelişmeler göstermek gerekli ancak yeterli değildir. Bu gelişmeleri anayasal ve yasal düzeyde yapılacak hukuksal düzenlemelerle pekiştirmek zorunlu hale gelmiştir. Türkiye, kendinden beklenen düzenlemeleri yapmalıdır. Türk Hükümeti ve Parlamentosuna bu doğrultuda çok büyük görevler düşmektedir.

3- TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİNİN DİPLOMASİ, SOSYO-EKONOMİK YAPI, HUKUK VE KÜLTÜR YÖNÜNDEN İNCELENMESİ :

3-1-Diplomasi :

"Kopenhag Kriterleri iç ve dış politika arasındaki kategorik ayrımı esnetmekte ve iç politikadaki gelişmeleri dış politikayı doğrudan etkileyen unsurlar haline getirmektedir. Artık diplomasi kulvarları ve koridorları ile sınırlı dış politika yapımı anlamını kaybetmekte ve geniş bir diplomasi uygulaması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu durum diplomasi ile iç politikaya dönük bürokrasi arasındaki kesişim alanlarını artırmakta ve bu aktörler arasındaki koordinasyonu dış politika yapım sürecinin odak meselelerinden birisi yapmaktadır. Türkiye'nin gelecekte AB ile diplomatik/siyasi düzlemde yürüttüğü ilişki sürecinde karşı karşıya kalacağı en ciddi problem alanları AB'nin Ortak Dış Politika yapımındaki bölgesel tercihler ile Türkiye'nin sürdürdüğü bölgesel politikalar arasındaki uyum meselesi olacaktır. Şu anda gündemde olmamakla birlikte, yakın bir gelecekte Türkiye'nin özellikle Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkaslar gibi yakın kara havzaları ile ilgili tercihleri ile AB'nin son derece karmaşık bir süreçten geçerek

oluşturmakta olduğu dış politika tercihleri arasında yaşanması muhtemel gerilimlere şimdiden ayak uydurabilecek ve bu gerilimleri Türkiye'nin bölgesel çıkarları doğrultusunda aşabilecek bir diplomasi becerisi gösterebilmesi Türkiye'nin gerek bu bölgelere gerekse AB'ye yönelik politikalarının en temel meselelerinden birisi olacaktır. Şu ana kadar her üç bölgede de daha çok ABD ile uyumlu politikalar sürdüren Türkiye'nin farklılaşan küresel, kıtasal ve bölgesel tercihler karşısında alacağı tavır ve bu tavrın AB politikaları ile uyumlu hale getirilmesi meselesi ilişkilerin geleceği konusundaki en kritik alanlardan birini oluşturmaktadır.

Bu konularda günbegün atılan diplomatik adımların orta ve uzun vadeli perspektifte birbirleriyle tutarlı bir bütün oluşturması, daha kapsamlı ve derinlikli bir stratejik planlamanın olmazsa olmaz şartıdır. Aksi takdirde birbirleriyle çelişik reflexlerden, biri diğerinin etkisini yok eden anlık tepkilerden ve derinlemesine stratejik bir perspektif içermeyen günlük tavır alışlardan oluşan bir diplomasi uzun dönemde daha oturmuş bir dış politika yapım geleneğine sahip olan AB'nin Türk diplomasisini manipüle edebilme kapasitesinin artışına yol açabilir. Şu ana kadar sürdürdüğü politika ile, Türkiye'nin tam üyelik müracaatını en uzun döneme yayarak ilişkilerin ritmini elinde tutma becerisini gösteren AB, bundan sonra da çelişik tepkileri de gerekçe göstererek Gümrük Birliği ile elde ettiği tavizleri koruyan ve talep edilen konumundan kaynaklanan etkin pozisyonunu kullanarak sürecin belirleyici unsuru olma özelliğini sürdürmeye çalışacaktır. Türkiye'nin kabulü halinde ortaya çıkması muhtemel maliyetlerle Türkiye'nin AB 'den kopması ile doğabilecek riskler arasına bir optimizasyon sağlamaya dayanan AB politikası karşısında Türkiye artık psikolojik reflexlerden kaçınarak kendi manevra alanını genişletecek ve her türlü gelişmeye alternatif politikalarla yaklaşabilecek bir diplomatik dinamizm kazanmak zorundadır.”⁸⁵

Hiç şüphesiz ki Uluslar arası İlişkilerde en önemli çözüm aracı diplomasi dir. Türkiye AB ilişkilerinde diplomasiye önem verilmeli ve birçok sorun diplomasi yoluyla çözümlenmelidir. Devleti temsil eden hükümet ve devlet adamlarının tutum ve davranışları diplomasi açısından önemlidir ve bunlara önemli görevler düşmektedir. AB'nin politikalarını iyi öğrenmeli ve alternatif politikalar geliştirmelidir. Tabii ki bu görevlerini yerine getirirken bağımsız bir devlete yakışır bir şekilde Türkiye Cumhuriyetinin değerlerinden taviz vermeden uzun döneme yayarak çözüm bulmalıdır. AB girmek

---

⁸⁵ Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik, İstanbul, 2007, ss..507-509.

istiyoruz ancak ülkemizin değerlerinden ve toprak bütünlüğünden vazgeçmeden güçlü bir devlet olarak.

3.2- Sosyo- Ekonomik Yapı :

“Helsinki Zirvesi ile girilen süreç ekonomik ve sosyal yapı açısından çok daha kapsamlı bir meydan okumayı beraberinde getirmiş bulunmaktadır. Tam üyelik için öngörülen Maastricht Kriterleri açısından bakıldığında gerek enflasyon rakamları, gerek kişi başına düşen gelir, gerekse Türk ekonomisinin diğer göstergeleri, ortaya konan kriterlerin çok uzağında seyretmektedir. Türk ekonomisinin yapısal bunalım unsurları yok edilmeksizin ve genel ekonomik dengeler yerine oturtulmaksızın girilecek her türlü entegrasyon süreci Türk ekonomisindeki edilgenleşme ve çevre havzası niteliği kazanma özelliklerini pekiştirecektir. Türk ekonomisinin AB'nin gittikçe büyüyen ve büyüdükçe yarı-sömürge niteliği taşıyan bir pazarı ya da AB'ye yükü ve riski gittikçe artan niteliksiz bir nüfus yığını gibi görülmemesi için ekonomik ve sosyal yapı ile ilgili temel parametrelerin radikal bir şekilde yeniden değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Türkiye, AB'ye entegrasyon sürecinin seyrinin hiç de belirli olmayabileceği ihtimalini de göz önünde tutarak sadece kendi iç potansiyelini değil, coğrafyasından kaynaklanan destek potansiyelleri de göz önünde tutan yeni bir ekonomik kalkınma stratejisi geliştirmek zorundadır.

Bu ekonomik strateji bir yandan iç ekonomik-dengelerin yeniden kurulmasını ve verimliliğin artırılmasını sağlayacak şekilde sektörel önceliklerin tekrar gözden geçirilmesine dayanan unsurlar ihtiva ederken, diğer taraftan dış ekonomik ilişkilerdeki yönelişi çeşitlendirecek, alternatif alanları her an devrede tutacak çok yönlü ilişkiler ağı geliştirmek zorundadır. Böylesi bir ekonomik strateji daha önceki bölümlerde incelediğimiz yakın kara, yakın deniz ve yakın kıta havzaları politikalarını göz önünde tutan bir coğrafi derinlik anlayışına dayanmaktadır. Türkiye'yi kendi yakın havzalarının ekonomik potansiyeline yabancılaştırarak sadece AB'nin ekonomik parametrelerine eklemeyecek politikalar Türkiye'nin AB karşısındaki kırılgan özelliklerini daha da hassaslaştıracaktır. Türkiye yeni ekonomik etkinlik alanları oluşturdukça AB nezdindeki göreceli ekonomik ağırlığını da artıracaktır.”⁸⁶

86

Davutoğlu, A.g.k., ss.513-514.

Türkiye AB'nin belirlediği ekonomik programa uymalı ancak bunu yaparken menfaatlerimizi muhakkak korumalıyız. Bizim için her şeyden önce ekonomik program dayatma olduğu için değil ülkemizin menfaatlerine uyduğu için uymalıyız. AB Türkiye'nin üyeliğine fazla sıcak bakmamasının nedenlerinden biriside ekonomidir. Çünkü ülkemizde fazla nüfus olması ve kişi başına düşen gelirin azlığı Avrupalı liderleri düşündürmektedir. Türkiye sağlam ve etkili bir ekonomi politikası izleyerek ekonomimizi düzeltmeli ve kişi başına düşen milli geliri arttırmalıyız. İşte o zaman Avrupalı devletler bizi yanlarında aynı birlik içinde görmek isterler hatta bunu gelip teklif ederler. Bize düşen görev milli ekonomiye sahip çıkmak ve bunun güçlenmesi için, ülkemiz için her şeyi yapmaktır.

3.3-Hukuki Boyut :

“Türkiye kendi iç siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı ile ilgili zaten gerçekleştirmek zorunda olduğu yapısal değişiklikleri AB yönlendirmesi ve şemsiyesi olmaksızın da yürütecek bir siyasi irade ortaya koymak zorundadır. Bu siyasi irade bir taraftan AB bünyesindeki dinamik seyri takip etmek, diğer taraftan da şu ana kadar sürdürülegelen önemli çelişik tutum ve tepkileri yeni bir dengeye oturtmak zorundadır. Kabul edilmek istenmese de, AB'ye giriş süreci ulusal egemenlik alanlarının dönüşmesini beraberinde getirmektedir. Tahkim yasası bu dönüşümün en çarpıcı misallerinden birisidir. Hem klasik egemenlik kavramını tümüyle savunmak, hem de AB'ye girişi en stratejik hedef olarak göstermek ciddi bir çelişik oluşturmaktadır. Kendisi bizatihi federal bir yapı oluşturan AB bünyesine katılmak üniter devletin egemenlik kavramını esnetecek sonuçlar doğuracaktır. Bu sonuçlara hazırlıklı olmadan AB'ni çağdaşlaşma retoriğinin bir ön şartı görebilmek meşrulaştırmak, sonra da onun gereğini sürekli tehir etmeye çalışmak zaman kazanmaya yönelik bir maslahat olarak değerlendirilebilir. Ancak bu tavır, Türkiye'nin uzun dönemli stratejik hedefleri konusunda net tercihlerde bulunmasını da sürekli olarak geciktirir.⁸⁷

Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi hukuk sistemidir. Yaklaşık ülkemizde 30.000 yasa mevcuttur. Bu nedenle hukukçularımız bile kanunları öğrenmekte zorluk çekmektedir. Ayrıca yasalarda Arapça ve farsça kelimelerin fazlalılığından anlaşılması zor hale gelmektedir. Burada Türkiye'nin yapması gereken yasalarımızı AB yasalarına uyum sağlayacak şekilde değiştirmeli ve çağdaş ve özgürlüklerden yana bir Anayasa yapmalıdır. Anlaşılması zor kelimeler kullanılmamalı ve hükümler kesin olmalıdır.

87

Davutoğlu, A.g.k., s.516.

3.4-Stratejik Boyutu :

“Türkiye, tarih ve coğrafyası ile Asya'ya, stratejik ve ekonomik tercihleri ile Avrupa'ya irtibatlı olmak arasında anlamlı bir ilişki kurmak zorundadır. Avrasya kavramının uluslararası strateji literatüründe yaygın bir kullanım alanı bulması bu açıdan Türkiye için bir avantaj olarak görülmelidir. Türkiye AB ile olan ilişkilerinde Asya derinliğini ihmal etmeyen bir stratejik pozisyon geliştirmek zorundadır. Aksi takdirde ne Avrupa nezdinde kendi tarih ve coğrafya derinliğinden kaynaklanan bir itibar sahibi olabilir, ne de Asya'nın kadim stratejik kulvarlarında sözü dinlenen bir ülke olabilir.

Çift kutuplu yapıya dayanan Soğuk Savaş parametrelerinin belki de en radikal değişikliklere yol açtığı bölgelerin başında gelen Kafkaslardaki bölgesel ölçekli stratejik değişimler AB ile Türkiye arasında süregelen stratejik kader ortaklığının yerini ciddi çıkar çelişkilerinin almasına yol açmıştır. Özellikle Hazar petrol havzasının doğal kaynaklarının aktarılması ile ilgili politikadaki farklılaşmalar ve bölgeye yönelik politikalarda özellikle Rusya ve Almanya arasında söz konusu olan müzakereler ve ortak tavır arayışları bölgedeki ABD-AB-Rusya-Türkiye denklemiindeki dengelerin dinamik bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Türkiye'nin KEİ'ni(Karadeniz Ekonomik İşbirliği) oluşturmada öncülük etmesinin Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarında AB ile yaşadığı bunalımlarla ilişkilendirilmesi ve AB 'ye bir alternatif gibi sunulması bu denklemlerdeki hassasiyetin ilk önemli göstergelerinden birisi olmuştur.

Özetle söylemek gerekirse, stratejik düzlemde etkili olan bölgesel politikalar konusunda AB ile Türkiye'nin sürdürüle geldiği pozisyonların uzlaştırılabilmesi, entegrasyon sürecinin en çetin alanlarından birini oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğuda sürdürüle gelen politikalarda söz konusu olan farklılaşmalar bundan sonrası için de ortak bir stratejik planlama yapılmasını güçleştirebilecek unsurlar taşımaktadır. Türkiye bir taraftan kendi jeopolitik konumunu merkez alan, diğer taraftan da bu unsurları tutarlı bir çerçevede uzlaştırabilen yeni bir stratejik bakış açısı geliştirmek zorundadır. Aksi takdirde AB ile girilen entegrasyon süreci bölgesel çıkarları karşı karşıya getiren bir çatışma alanı haline dönüşebilir.⁸⁸

Türkiye stratejik açıdan çok önemli bir konumdadır. Asya ile Avrupa arasında kapı görevini üstlenen Türkiye bunu iyi kullanmalı ve stratejik kulvarlarda sözü dinlenen bir

---

⁸⁸ Davutoğlu, A.g.k., ss. 512-527.

ülke konumuna gelmelidir. Etkili stratejik politikalar geliştirmelidir. AB stratejik olarak Türkiye'ye muhtaçtır. Türkiye bunu iyi değerlendirmelidir.

3-5-Kültür Boyutu :

Kültürel ve tarihi faktörler açısından farklı bir medeniyet havzasına ait olduğu düşünülen Türkiye'ye yönelik politika böylesi bir yeni-gelenekçi tepkinin ürünüdür. Kendi kıtası içinde genişlediğini düşünen Avrupa aslında bu zihniyetle kendi içine kapanmakta ve Kutsal Roma-Germen imparatorluğunun tepkilerini gösterir bir tavır sergilemektedir.

Medeniyetlerin kendi sürekliliğini koruyabilmesi, kendini yeniden üretebilmesi ya da yeni bir yapıya bürünmesi çok daha uzun dönemli zihinsel, felsefi, yapısal ve kurumsal süreçlerin ürünüdür.

Türkiye örneğinde bu süreçler belki de en özgün nitelikleri taşımaktadır ve bu toplumun gelecek perspektifini oluşturabilecek seçkinleri her şeyden önce bu süreçlerin zihinsel arka planını, sosyo-psikolojik temellerini, değişim ve akış ritmini anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak zorundadır. Toplumu istediği anda, istediği kararlarla değişecek bir yığın olarak görmek, bu sürecin dışında ve üstünde bir tavırla tek-boyutlu ve tek-yönlü bir dogmatizme yönelmek neo-oryantalist bir tavırdan başka bir şey değildir. Bu anlamda AB ile yaşanan dinamik ilişkinin uzun dönemli medeniyetler arası etkileşim süreci içinde değerlendirilmesi yepyeni bir yaklaşımın benimsenmesi ile mümkün olabilir. Bu yaklaşım kısa dönemli psikolojilerden ve siyasi hesaplardan uzak tutulmalıdır.

Özetle önümüzdeki dönemde stratejik ya da demografik güce sahip olmakla birlikte kendi yerelliğinden evrensel mesajlar üretebilen medeniyet havzaları öne çıkacaktır. Bu çerçevede AB belki de Avrupa tarihinde ilk defa gerçekten kuşatıcı ve çoğulcu bir kültür havzası oluşturabilme imtihanı ile karşı karşıya kalırken, Türkiye sahip olduğu jeokültürel ve tarihi derinliği kapsamlı bir medeniyet açılımına dönüştürebilme imtihanını yaşayacaktır.

AB'nin bu süreçte yaşamakta olduğu imtihan en az bizim yaşadığımız imtihan kadar çetindir. AB, Türkiye ile olan ilişkilerini germesi ve kendi etnik/dini kabuğuna çekilip Türkiye'yi dışlaması durumunda sadece Türkiye'yi kaybetmiş olmayacak, yeni sömürgeci bir dalgayı ve görüntüyü ortaya çıkaracaktır. Böylesi Avrupa-merkezli yeni sömürgeci bir anlayış AB'yi Avrupa kıtasına hapsedecek sonuçlar doğurabilir.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana, Osmanlı devletinin son zamanlarındaki hatalara düşmemek ve tüm dünyaya bende varım demek için sürekli olarak uluslar arası örgütlenmeler içinde yer almaya çalışmıştır. Zaten Ulu önder Atatürk'ün bizlere tavsiyesi de bu yönde olmuştur. Türkiye'nin "Çağdaş Medeniyet Düzeyine Erişme" hedefi çerçevesinde batıya yönelik bir siyaset izleye gelmiştir. Bu husus güvenlik alanı için de geçerli olmuş ve Türkiye; NATO, AGİT ve BAB gibi güvenlik kuruluşları içinde üye sıfatıyla kilit bir misyon üstlenmiştir. Bu isabetli politika sayesinde 84 yıllık cumhuriyet dönemi, tarihimizin en uzun barış dönemi olmuş ve Türkiye ara bulucu sıfatı üstlenerek örnek bir ülke olmuştur.

Türkiye Avrupa Birliği'ne girmeye aday bir ülkedir. Türkiye'nin amacı, Vatanın bütünlüğünü korumak, milletin egemenliğinden taviz vermeden, Avrupa Birliği'nin standartlarını en kısa zamanda yakalamaktır. Bu, esasen, kültürel değerlerimizi koruyarak Türkiye'nin daha ileriye gitmek, daha zenginleşmek, refah ve mutluluğa daha çabuk ulaşmak için kendi kendisine koyduğu bir hedeftir. Bu nedenle Avrupa Birliği'ne girebilmek için gereken çalışmalar yapılmalıdır.

Bugün AB, Avrupa tarihinin en dinamik ve en yoğunluklu bir değişim sürecinden geçmekte ve yeni niteliklerle sürekli bir şekilde kendini dönüştürmektedir. Türkiye ise belki de tarihinin en geniş kapsamlı hesaplaşmalarının, bunalımlarının ve yüzleşmelerinin yaşandığı ve genç nüfusun bu dinamizmin ivmesini katlayarak artırdığı bir dönüşüm sürecinin etkisi altındadır. Yerleşik kültür kalıpları, sosyal normlar ve ideolojik çerçeveler yeni unsurlarla sürekli bir değişim içine girerken, AB ile bütünleşme sürecinin öncüleri olan seçkinler bu değişimin nabzını tutabilme yeteneklerini aynı hızda yenileyememenin sıkıntılarını yaşamaktadırlar. Dolayısıyla, AB-Türkiye ilişkileri, talep eden ve edilen iki statik yapının değil, sürekli kendini yenileyen iki dinamik yapının ilişkisi durumuna gelmiştir. Bu durumda hem hedef tahtasının hem de bu tahtaya yöneldiği düşünülen okun sürekli konum değiştirerek hareket ettiği bir ilişkinin anlaşılması ancak ve ancak dinamik unsurları göz önünde bulunduran çok boyutlu ve çok düzlemli bir politikanın benimsenmesi ile mümkün olabilecektir.

Bu doğrultuda, Türkiye, Gümrük Birliği'ne girmiş bulunmaktadır. Avrupa Birliği'ne giriş Türk politikacılarının yeterince geleceği görememeleri dolayısıyla

gecikmiştir. Ancak bu dönem zarfında Türkiye, birçok sektörde atılım yapmış bulunmaktadır.

Hukukun üstünlüğüne inanarak, insan hakları ve demokrasi ilkelerini, özgürlük temelini oluşturacak şekilde çalışmaların devam etmesi gerekmektedir. Türkiye'nin Siyasal ve Sosyal etkinlik kazanabilmesi için bu yolda çaba harcaması zorunludur.

Türk halkının bilinci ile, bir fikir sistematığı içinde hedeflere ulaşabilmek için gereken yapılmalı, toplum özgürlüğünün farkına vararak felsefi altyapı yerine oturtulmalıdır. Evrensel değerler esas alınmak zorundadır. Her ülkenin tarihinde kritik dönemler vardır. Önce devlet yerine önce insan temelini alan yeni bir sisteme girilmektedir. Toplum kendi hak ve özgürlükleri için mücadele edebilecek düzeye ve bilince ulaşmak zorundadır.

Laiklik teminatı altında Din ve Vicdan Özgürlüğü, Demokrasi teminatı altında düşünce ve ifade özgürlüğüne ulaşılabilecektir. Sosyal Hukuk Devleti olmak zorunludur.

Dış politikada ve iç politikada gereken düzenlemeler yapılacaktır. Halkın eğitimi çağdaşlığa ulaşabilmek için esastır.

Türk kültürü hem evrensel kültürden yararlanan, hem de evrensel kültüre katkıda bulunan bir kültür şekline konulmalıdır.

Avrupa Birliği'ne girme Türkiye için büyük bir fırsattır. Bu fırsat birlik içinde erime olarak değil, birliğe katkıda bulunmak ve hatta yönlendirmek için kullanılmalıdır. Çağdaşlık düzeyine ulaşmak için yapılacak çok şey vardır.

Türkiye 21 nci yüzyılda Dünya devletleri arasındaki yerini almak zorundadır. Bunu da;

- Daha modern bir devlet yapısı içinde,
- Akıla ve bilime önem vererek,
- Daha planlı ve verimli çalışma yaparak,
- Yoğun eşgüdüm içinde,
- Bilimsel ve gerçekçi bir çalışma yaparak başarabilir.

Yöneticilerin de buna bağlı olarak seçilmesi ve mevcutların bu temel ilke esaslarına uygun olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Devletin bürokratik yapısı değişmelidir; KİT ve devlet yönetimindeki şirketlerin yönetimleri ve yapıları değişmelidir.

20 nci yüzyılda makineler insanın kas gücünü katlarken 21 nci asırda da mikroçipler insanın beyin gücünü katlama aşamasındadırlar. Bilim desteğinde bir değişim

süreci yaşanmaktadır. Türkiye bu değişimin dışında kalmaz. Daha saldırgan bir ekonomik yarış içinde, kaliteyi devamlı yükselterek ve ürünü çeşitlendirerek pazar istekleri yönlendirilebilmelidir.

Avrupa Birliği Türkiye'nin kendisini geliştirmesi için bir uyarıcı olarak düşünülmelidir Buna göre;

- İnsan Hakları, Demokratikleşme yönünde AB standartlarını göz önünde bulundurularak yasal değişim ve sistematizasyona gidilmelidir.
- Ekonomik yapının, AB istekleri doğrultusunda, tespit edilen hedeflerden ayrılmayarak tespit edilen zaman içinde hedeflere ulaştırılması sağlanmalıdır.
- Dış politika sorunları üzerinde özellikle durulmalı ancak ülke çıkarlarımız doğrultusunda yeniden ele alınarak barışçıl bir dış politika uygulamalıyız.
- Kültür yapımız evrensel etkileşim içine girebilecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.
- Devletin kurumlarının özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumların siyaset üzerindeki etkinliği azaltılmalı ve bu gibi kurumların yapıları değiştirilerek Meclisin üstünlüğü sağlanmalıdır. Türk silahlı Kuvvetlerinin bağımsız kurumlar tarafından denetlenmesi sağlanmalıdır.
- 1982 Anayasası bir darbe Anayasası bu nedenle içerisinde çelişkili bazı maddelerin olması, maddelerin günümüz Türkçesiyle düzenlenmemiş olması ve çok sayıda Osmanlıca kelime olması sebebiyle modern dünyaya ayak uyduramadığı için daha çağdaş insan haklarının ön planda olduğu özgürlüklerden yana bir sivil anayasa yapılmalıdır.
- Karşılıklı ilkesine göre Azınlık hakları yeniden düzenlenmeli.

Yukarıda belirtilen bütün bu işlemlerin yapılabilmesi yetenekli uzman ve personel ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Eğitim geleceğin temelidir. Eğitim sorunu yıllık düzenlemelerle değil prensipler oluşturularak T.C. ilkeleri doğrultusunda bir ana plan ve politika çerçevesinde yeniden yapılandırılmalıdır. Yapılacak ve yapılmakta olan bütün çalışmalar AB istediği için değil, ülke yararına olduğuna inanarak ve uygarlık seviyesine için yapılmalıdır. Ancak hiçbir zaman eğitim sistemimizi Avrupa Birliğinin yönetimine vermemeliyiz.

Buraya kadar mevcut problemlerin devletin içinde bulunduğu istikrarsızlıktan kaynaklandığı ön plana çıkarıldı, ancak, ülkemiz istikrarı tekrar sağlanabilmesi için devletin kurumları olan yasama ve yürütmenin güdümünde olan devlete düşmektedir. Bu

doğrultuda istikrarın sağlanması için yapılması gerekenleri kanımızca şu başlıklar altında sınıflandırmak mümkündür.

Ekonomik Yapıda İstikrar:

- Ekonomik faaliyetlerin zorunlu olanları haricindekileri devlet elinde tutmaktan vazgeçmeli.
- Ekonomik faaliyetlerin aktive edilmesini sınırlayıcı ve bürokratik engellerin kaldırılmasını sağlamalıdır.
- Ekonomik her faaliyetin yarattığı rantın yasal koşullarda sağlanmasını, denetimini yapabilmelidir.
- Rant yaratan unsurlarının vergilendirilmesinde, gelişmiş ülke standartları sağlanmalıdır.
- Yaratılan artı değerlerin rantıye yaratması yerine yatırımcı müteşebbisleri cesaretlendirici düzenlemeler sağlanmalıdır.
- Devletin kaynaklarını rantıyeye aktaran sistem derhal bloke edilmelidir.
- Yatırımların teşviki ve hızlandırılması ile istihdam yaratan düzenlemeler yapılmalıdır.
- Rantların sosyal sınıflar arası paylaşımında adil koşulların sağlanması düzenlemeleri, uluslararası rekabet şartları göz önüne alınarak sağlanmalıdır.
- Sanayileşmede gelişme sağlanabilmesi için, özgün bilgi ve teknoloji üretimi sağlamalıdır. Bunun için;
  - Bilgi üretimi için ARGE esaslı üniversite eğitimi,
  - Bilgi üreten üniversitelere kaynak olabilecek elit orta eğitimi,
  - Bilginin yaygınlaştırılması için meslek eğitimi, yeni meslek edinirme, beceri geliştirme esaslı eğitim,
  - Elitlerin eğitiminde devletin destekleyici bir rol üstlenmesi,
  - ARGE faaliyetleri için devletin GSMH'nın %5 den az olmamak üzere fon yaratması ve özgün araştırma konularını finanse etmesi,
  - Üretilen bilgi-teknolojiyi endüstriyel alana yansıtması gerekli görülmektedir.

Sosyal Yapıda Gelişme : Ülkede yaratılan GSMH'nın kayıt altına alınması ve yaratılan artı değerlerin toplumsal kesimler arasında paylaşımını düzenleyici tedbirler olarak alt gelir düzeyinde vatandaşların yaşam koşulları geliştirmelidir. Bu amaçla ;

- Sağlık hizmetlerinin tüm ülkede sağlık sigortası kapsamına alınarak standart sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve tek çatı altında toplanması,
- Tarımsal üretimin gelişmiş ülke verimlilik standartlarına ulaştırılmasının teşvikinin düzenlenmesi,
- Doğayı zenginleştirerek doğal şartların yaşamı güvence altına alınması,
  - Tarımsal alanda büyüme-verimli toprak koşulları,
  - Çevrenin korunması yerine çevreyi zenginleştirme projeleri,
  - Yeşil bitki örtüsünün zenginleştirilmesi,
  - Su kaynaklarının zenginleştirilmesi,
  - Protein üretimini geliştirme,
  - Çevrenin kullanılmasının planlanması, ulusal varlığın kullanımının planlanması ve denetlenmesi.
- Sağlıklı yerleşim alanlarının sağlanabilmesi.
  - Altyapısı sağlanmamış hiçbir alanda yerleşme imkanı vermeyecek düzenleme. Altyapı standartlarının belirlenmesi.
  - Sağlıklı konut şartlarının yerleşim bölgelerine göre belirlenmesi ve uygulamada denetimi.
- Sağlıklı beslenmenin sağlanması.
  - Toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak boyutta üretimin sağlanması, planlı ve verimli üretimin teşvik.
  - Gıda kalite standartlarının doğru tespit edilmesi ve denetlenmesi.
  - Gıda ürünleri üzerinde spekülasyon faaliyetlerinin engellenmesi.
- İnsani hakların korunması.

Evrensel insan hakları beyannamesini imzalayarak kabul etmiş olan ülkemizde, yasal yürütme konusunda boşlukların giderilerek İnsani hakların korunmasına daha çok önem verilmeli ve titizlikle uygulanmalıdır. Kesinlikle insan haklarının uygulanmasında taviz verilmemelidir.

Hukukun Düzenlenmesi :

- Yasalar, yaşayanların bilgisine açık ve yeterli olmalıdır. Bugün ülkemizde uygulamada olan kanun ve yasa sayısı o seviyeye gelmiştir ki (30.000 civarında) ülkenin yetiştirdiği hukukçuların bile bilgi olarak hakim olabilmesine imkan tanımamaktadır. Ayrıca, bu kadar büyük bir sayıya ulaşan yasaların bir hukuk kavramında bütünlüğünde kaybolması kaçınılmazdır. Ayrıca kararname, genelgeler, yönetmelikler bu dağılıma çok

daha büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu hukuk karmaşasının giderilmesi, ihtiyaç duyan her vatandaşın algılayabileceği bir boyuta indirgenmesi ile öğrenilebilir seviyeye getirilmesi.

- Hukukun Dili: Mevcut yasaların dili ağırdalı bir Osmanlıcadır. İyi eğitilmiş bir Türk vatandaşının bile okuyup anlaması mümkün değildir. Yasalar, uyumsuzluklar ortaya çıktığında çözüm için başvurulacak belgeler değil, yaşam esnasında uyulması gereken kuralları belirler. Bu nedenle yasaların dili her vatandaşın algılayabileceği yaşayan Türkçe ile kaleme alınmalıdır. Net ve açık olmalıdır. Bütün hukukçular kanun maddesini okuduğu zaman aynı olmalıdır. Farklı farklı anlamlar ortaya çıkmamalıdır.

- Askeri mahkemeler kaldırılmalı ve herkes sivil mahkemelerde yargılanmalıdır. Bir ülkede askere ayrı sivil mahkeme olmaz. Herkes sivil mahkemelerde yargılanmalıdır.

- Yasalar sosyal değişimlere adapte edilmeli, mevcut sosyal yaşama uygun hale getirilmelidir.

- Yasaların uygulanabilirliği olmalı, uygulanabilme koşulları tüm ülke şartları içinde mümkün olmalıdır.

- Yargı haklarının sağlanmasında etkin olmalıdır.

- Yargıda sonucun alınması yeteri kadar seri olmalı.
- Yargı yasalarında sağlanan normatif hükümlere uygun karar vermeli,
- Yasalar, yasaya aykırı davranışları engelleyici (caydırıcı) olabilmeli,
- Cezaevleri ücretsiz misafirhane olmaktan çıkarılmalı, bedel tayin edilmeli, bedeli ödemeyenler zorunlu iş kamplarında hizmet ile yükümlendirilmeli ve gerçek amacı olan ıslah görevini yerine getirmelidir.

- Veraset kanunları işlenebilir tarım arazilerinin bölünmesi sonucu işlenemez (ekonomikliğini yitirmiş) hale gelmesini engelleyici hale getirerek, kamusal hakkın korunması sağlanmalıdır.

- 301. Madde kaldırılmamalı ancak düzenleme yapılabilir.

- Cumhuriyetin temel niteliklerini korumak şartıyla Hukukumuz AB hukukuna uygun hale getirmeli öncelikle Vakıflar Yasası ve sendikal haklar yeniden düzenlenmelidir.

Siyasi İstikrarsızlık :

- Halk parlamentonun kendisini tam anlamıyla temsil ettiğine inanmamaktadır. Bu olumsuz tabloyu gidermek şu koşulların sağlanması ile mümkün olabilir.

- Mevcut seçim kanununun seçmenin tercihlerini yansıtabileceği tarzda düzenlenmesi.

- Siyasi partiler yasasının lider hegemonyasını yok edici tarzda düzenlenmesi.

- Siyasal eğitim korunabilmesi için milletvekillerinin görevleri gereği mecliste yürütmek zorunda oldukları faaliyetler dışında dokunulmazlık koruma kalkanından arındırılmaları, meclis faaliyetleri içinde de toplumsal kontratı zedeleyecek faaliyette bulunmamaları yönünde dokunulmazlık sağlanması..

- Cumhurbaşkanı'nın meclis üzerindeki yetkileri azaltılmalı ve yeniden düzenlenmesi.

- Toplumsal kontratı sahiplenmek ve kendi paradigması (siyasi görüşü) doğrultusunda programını belirleyerek toplumun tüm kesimlerine, toplumsal kontratı gerçekleştirmek taahhüdünde bulunmak, bir siyasi partinin temel hedefi olmalıdır.

Türkiye ister Avrupa Birliği'ne girsin, ister girmesin küreselleşen dünyada bu açılımları değerlendirmek zorundadır. Bu açılımları değerlendirebildiği oranda Türkiye'nin gücü ve seçenekleri artar, bu durum Avrupa Birliği'ne giriş sürecini hızlandırır.

Türkiye bu hedef doğrultusunda başlatmış bulunduğu köklü reform sürecini artık her alanda daha da hızlandırarak sürdürmek sorumluluğuyla karşı karşıyadır. Bundan böyle ne zaman üye olacağımızı belirlemek biraz da bizim kendi elimizdedir. 2009'un sonuna kadar ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel reformları tamamlamalı ve toprak bütünlüğünü koruyarak Avrupa Birliği'ne güçlü bir devlet olarak girmelidir.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, M., Avrupa Birliğinin Neresindeyiz, İstanbul, 2002.
- Batum, S., Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Anayasal Sistemine Etkileri, İstanbul, 1993.
- Bulaç, A., Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2001.
- Cıngı, M.C., Avrupa Birliğinin Demokratik Eksiklikleri, (Çev. H. İnanç) İstanbul, 2007.
- Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik, İstanbul, 2007.
- Dedeoğlu, B.,Dünden Bugüne Avrupa Birliği, İstanbul, 2003.
- Dikbaş, Y., Avrupa Birliği Tabuta Çakılan Son Çivi, İstanbul,Asya Şafak,2007.
- İlhan, S., Avrupa Birliğine Neden Hayır, İstanbul, 2001.
- Karlık, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2007.
- Kasım, K.,-Bakan, Z.A., Uluslararası Güvenlik Sorunları, Ankara, 2004.
- Manisalı, E., Avrupa Çıkmazı, İstanbul, 2005.
- Manisalı, E., Türkiye Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, İstanbul, 2004.
- Öymen O., Geleceği Yakalamak, İstanbul, 2007.
- Sandıklı,A., Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, İstanbul, 2001.
- Somuncuoğlu, S., Avrupa Birliği Bitmeyen Yol, İstanbul, 2002.
- Tekinalp, Ü., Avrupa Birliği Hukuku, İstanbul, 1997.
- Tekinalp, Ü.,Türk HukukununAvrupa Birliği Hukukuna Uyumu, İstanbul, 2001.
- Uğur, M.,Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2000.
- [www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3\(20.05.2007\)](http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=471&kat1=3(20.05.2007))
- [www.abgs.gov.tr/index.php?p=32587&l=1\(15.03.2007\)](http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=32587&l=1(15.03.2007))
- [www.barobirlik.org.tr/yayinlar/kitaplar/eksiksiz_demokrasi.aspx\(01.07.2007\)](http://www.barobirlik.org.tr/yayinlar/kitaplar/eksiksiz_demokrasi.aspx(01.07.2007))
- [www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html\(15.06.2007\)](http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html(15.06.2007))
- [www.belgenet.com/arsiv/ab/Helsinki_Zirvesi.html,\(10.03.2007\)](http://www.belgenet.com/arsiv/ab/Helsinki_Zirvesi.html,(10.03.2007))
- [www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html\(08.06.2007\)](http://www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html(08.06.2007))
- [www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/ilo.html\(15.04.2007\)](http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/ilo.html(15.04.2007))
- [www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/gumruk.html\(06.06.2007\)](http://www.die.gov.tr/PROJECTS/GUMRUK/gumruk.html(06.06.2007))
- [www.dpt.gov.tr/abigm/ \(12.01.2007\)](http://www.dpt.gov.tr/abigm/ (12.01.2007))
- [www.dpt.gov.tr/abigm/ \(12.01.2007\)](http://www.dpt.gov.tr/abigm/ (12.01.2007))

www.dpt.gov.tr/abigm/ (12.01.2007)
www.ikv.org.tr/Degerlendirme/Laeken-zirvesi.htm (05.02.2007)
www.ikv.org.tr/Degerlendirme/Siyasi-Kriterler.htm (05.02.2007)
www.ikv.org.tr/gumrukbirlii.php(06.06.2007)
www.ikv.org.tr/pdfs/ilerlemeraporu-2006.pdf (10.06.2007)
www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1067(12.06.2007)
www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1170(11.06.2007)
www.liberal-dt.org.tr/index.htm(12.02.2007)
www.liberal-dt.org.tr/index.htm.(09.03.2007)
www.makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm(08.06.2007)
www.mfa.gov.tr/turkce/grupa/default.htm (10.06.2007)
www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/391-410.pdf(15.04.2007)
www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/belgeler.htm(15.06.2007)
www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19(01.07.2007)
www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=19(11.03.2007)

EKLER

AB- KATILIM ORTAKLIĞI BELGESİ⁸⁹

Giriş:

AB Konseyi Helsinki'de (10-11 Aralık 1999), Türkiye'deki olumlu gelişmeleri ve Kopenhag Kriterlerinin yerine getirilmesi yönündeki reformların sürdürülmesi niyetini memnuniyetle karşılamıştır.

AB Konseyi, Helsinki toplantısında, "daha önceki AB Konseyi sonuçları temelinde" bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması kararı almıştır. Belge, siyasi ve ekonomik kriterler ile üye ülke yükümlülükleri ışığında katılım hazırlıklarının yoğunlaşması gereken öncelikleri içerecek ve müktesebatın benimsenmesi için Ulusal Programa eşlik edecektir.

AB Konseyi, 1997'de Lüksemburg'daki toplantısında, Katılım Ortaklığının, aday ülkelere yönelik tüm yardımları tek bir çerçeve altında yürüten geliştirilmiş katılım öncesi stratejinin kilit öğelerinden biri olduğunu kararlaştırmıştır. Bu çerçevede, katılım sürecinde karşılaşılan sorunların üstesinden gelinmesine destek olmak amacıyla, AB, yardımlarını her adayın özel ihtiyaçlarına yöneltir.

Bu anlayışla tam uyumlu olarak, AB Komisyonu, 26 Temmuz 2000 tarihinde, katılım öncesinde ve özellikle Katılım Ortaklığının oluşturulmasına yönelik olarak, Türkiye'ye AB tarafından yapılacak yardımların tüm kaynaklarını koordine etmek için gerekli tek çerçeveyi oluşturmaya yönelik bir Yönetmelik önermiştir. Türkiye'ye yönelik bu Çerçeve Yönetmelik, diğer 10 Orta ve Doğu Avrupa aday ülkelerinin yönetmelikleri örnek alınarak hazırlanmıştır. (Konsey Yönetmeliği 622/98; OJL85,20.3 1998, sayfa 1)

Katılım Ortaklığı, Türkiye için ilk Katılım Ortaklığının kurulmasına dair Konsey Yönetmeliği ile oluşturulacaktır. Bu Katılım Ortaklığı, Türkiye'ye danışıldıktan sonra ve Konsey tarafından kararlaştırılan ilkeler, öncelikler, ara hedefler ve koşullar esas alınarak, Komisyon tarafından önerilecektir. Belge, Türkiye'nin adaylık sürecindeki gelişmeye ilişkin 2000 ilerleme Raporu'ndaki değerlendirmeyi dikkate almaktadır.

⁸⁹

www.dpt.gov.tr/abigm/ (12.01.2007)

Amaçlar :

Katılım Ortaklığının amacı, AB üyeliği yolunda Türkiye'nin kaydettiği gelişmeler hakkında Komisyonun 2000 İlerleme Raporu'nda saptanan ileriye yönelik çalışmaların öncelikli alanlarını, bu önceliklerin uygulanmasında Türkiye'ye sağlanacak mali imkanları ve bu yardıma ilişkin koşulları tek bir çerçeve altında toplamaktır. Katılım Ortaklığı, aday Devletlerin üyelik hazırlıklarına yardımda kullanılacak bir dizi politika aracının temelini oluşturur. Türkiye'nin, Katılım Ortaklığı temelinde, AB mevzuatına uyuma ilişkin Ulusal Programını bu yıl içinde benimsemesi beklenmektedir. Ulusal Program, Katılım Ortaklığının ayrılmaz bir parçası olmamakla beraber, belgenin kapsadığı öncelikler Katılım Ortaklığına uymalıdır.

İlkeler:

Her aday Devlet için saptanmış olan temel öncelik alanları, üyelik için aşağıdaki koşulların zorunlu olduğunu kaydeden Kopenhag Kriterlerinin yerine getirme yeteneği ile bağlantılıdır:

Aday Devlet, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve onların korunmasını güvence altına alan kurumların istikrarını sağlar;
İşler bir pazar ekonomisinin varlığı ve ayrıca, Birlik içindeki rekabet baskısı ve pazar güçleri ile baş edebilme yeteneği;
Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına bağlılık dahil, üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneği.

AB Konseyi, Madrid'deki toplantısında, Topluluk politikalarının uyumlu olarak yürütülmesini teminen aday ülkelerin katılım ertesinde idari yapılarının uyumlaştırılması gereğini vurgulamıştır. AB Konseyi, Lüksemburg Zirvesi'nde müktesebatin mevzuata meczinin gerekli olduğunu belirtmiş; ancak bunun da kendi başına yeterli olmadığını ve asıl önemli olanın uygulama olduğunu vurgulamıştır.

AB Konseyi, Helsinki'deki toplantısında, 13 aday ülkenin tek bir çerçeveye alınması ile oluşan katılım sürecinin kapsayıcı niteliğini teyit etmiştir. Aday Devletler katılma sürecine eşit koşullarda katılmaktadırlar. AB Konseyi, aday Devletlerin AB Antlaşmalarında belirlenen değerleri ve amaçları paylaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, AB Konseyi, Birleşmiş Milletler Yasası'na uygun olarak uyuşmazlıkların barışçı çözümü ilkesini vurgulamış ve aday Devletlerin mevcut tüm sınır sorunlarını ve ilgili diğer sorunları çözmek için her türlü gayreti göstermelerini önemle talep etmiştir. Makul bir

sürede bu gerçekleşmediği takdirde, aday Devletler uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürmelidirler.

AB Konseyi ayrıca, çözüme kavuşmayan herhangi bir soruna ilişkin durumu, özellikle katılım sürecine yansımaları açısından ve bunların Uluslararası Adalet Divanı vasıtasıyla çözümünü sağlamayı teşvik için, en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçireceğini kararlaştırmıştır.

Ayrıca, AB Konseyi, Türkiye'nin reformlarını, derinleştirilmiş siyasi diyalog da dahil olmak üzere özellikle insan haklarına da atıfta bulunarak, katılıma ilişkin siyasi kriterlerin karşılanması yönünde ilerlemeye ve Helsinki sonuçlarının 4 ve 9(a) paragraflarında yer alan hususlara da ağırlık vererek teşvik etmek ve desteklemek amacıyla, Türkiye'nin katılım öncesi stratejiden yararlanacağını vurgular; bu anlayışla, AB, Türkiye'yi, tüm taraflarla birlikte, Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümünü amaçlayan sürecin başarıyla sonuçlanması yönünde, BM Genel Sekreteri'nin çabalarına destek olunmasına devam edilmesi yönünde teşvik etmektedir.

Öncelikler ve Orta Vadeli Hedefler :

AB Komisyonu, İlerleme Raporlarında, aday devletlerin üyelik hazırlıklarında bazı alanlarda geliştirilmesi ve devam etmesi gereken çabaların altını çizer. Bu durum öncelikler kapsamında ara aşamaların tanımının yapılmasını ve her tanımın ilgili Devletlerin işbirliğiyle belirlenecek kesin amaçlarla tamamlanmasını gerektirir, bunun başarıya ulaşması verilecek yardımın derecesini, bazı ülkelerle devam eden müzakerelerde kaydedilen gelişmeyi ve diğer ülkelerle yeni müzakerelerin açılmasını belirler. Katılım Ortaklığının öncelikleri ve orta vadeli hedefleri, kısa ve orta vade olarak iki gruba bölünmüştür. Kısa vadede sıralananlar, Türkiye'nin 2001 yılına kadar bunları tamamlaması veya somut olarak ileriye götürecek adımları atması beklentisi esas alınarak seçilmiştir. Orta vadede sıralananlar ise, tamamlanması bir yıldan fazla sürmesi mümkün, ancak imkanlar ölçüsünde çalışmalarını 2001 yılı içinde başlatılması beklenenlerdir.

Katılım Ortaklığı, Türkiye'nin üyelik hazırlıkları için gerekli öncelik alanlarını belirlemektedir. Türkiye her halükarda İlerleme Raporunda yer alan tüm konulara eğilmek durumunda olacaktır. Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşması, Gümrük Birliği ve örneğin, tarım ürünlerine ilişkin ticaret rejimi gibi AT-Türkiye Ortaklık Konseyi kararları çerçevesinde müktesebatin yasal uyumu ve uygulamasına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesi de önem taşımaktadır. AB mevzuatının yasalara meczinin tek başına yeterli olmadığı, ayrıca Avrupa Birliğinin uyguladığı standartlarda uygulanmasının güvence altına alınmasının da

gerekli olduğu da hatırdta tutulmalıdır. Aşağıda sıralanan tüm alanlarda mevzuatın güvenilir ve etkin uygulaması gerekmektedir.

AB Komisyonunun İlerleme Raporundaki analizler temel alınarak, Türkiye için belirlenen kısa ve orta vadeli öncelikler ve ara hedefler aşağıdadır:

Kısa Vade (2001) :

Siyasi Kriterler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile uyumlu olarak, ifade özgürlüğü ile ilgili hukuki ve anayasal garantilerin güçlendirilmesi. Şiddet yanlışı olmayan görüşleri dile getirmekten hüküm giymiş kişilerin durumuna e

Barışçıl toplantı yapma ve dernek kurma özgürlüğüne ilişkin hukuki ve anayasal garantilerin güçlendirilmesi ve sivil toplumun gelişmesinin teşvik edilmesi
İşkenceyle mücadeleyle ilişkin hukuki hükümlerin güçlendirilmesi ve gerekli tüm önlemlerin alınması ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesine riayetinin sağlanması
Duruşma öncesi tutuklulukla ilgili hukuki süreçlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleriyle ve İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin tavsiyeleriyle uyumunun güçlendirilmesi

Tüm insan hakları ihlallerine ilişkin tashih imkanlarının güçlendirilmesi

Münferit ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla karşılıklı işbirliği içinde, kanun uygulayıcı memurların insan hakları konularında eğitimlerinin yoğunlaştırılması
Devlet Güvenlik Mahkemeleri de dahil olmak üzere, yargının işlevselliğinin ve verimliliğinin uluslararası standartlara uygun şekilde geliştirilmesi. Özellikle hakimlerin ve savcılarının, insan hakları alanı da dahil olmak üzere, AB mevzuatı hakkındaki eğitimlerinin kuvvetlendirilmesi

İdam cezasına ilişkin fiili moratoryumun muhafaza edilmesi

Türk vatandaşlarının televizyon ve radyo yayıncılığında anadillerini kullanmalarını yasaklayan hukuki düzenlemeler var ise kaldırılması

Tüm vatandaşların ekonomik, sosyal ve kültürel imkanlarının artırılması amacıyla, bölgesel farklılıkların azaltılması ve özellikle Güneydoğu'daki durumun iyileştirilmesi için kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi

Siyasi diyalog çerçevesinde, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması sürecinin başarılı bir sonuca ulaştırılması yönündeki çabalarının kuvvetle desteklenmesi

Ekonomik Kriterler

IMF ve Dünya Bankası ile mutabakata varılan enflasyon ile mücadele ve yapısal reform programının uygulanmasının temin edilmesi, özellikle kamu harcamaların kontrol altına alınmasının sağlanması.

Şeffaflık ve gözetimi sağlamayı amaçlayan mali sektör reformunun süratle uygulanmasına başlanması.

AB usulleri ve bir Katılma öncesi Ekonomik Programı'nın (KEP) sunulması doğrultusunda, mali durumun yıllık olarak bildirimini içeren bir katılma öncesi mali gözetim usulünün hazırlanması. KEP, kapsamlı bir ekonomik program sayesinde ülkenin katılıma hazırlanmasını amaçlamaktadır.

Tarım reformunun sürdürülmesi

Sosyal yönü dikkate alınarak, kamuya ait kurumların özelleştirilmesinin sürdürülmesi.

İç pazar

Fikri ve sınai mülkiyet hakları: fikri mülkiyet mevzuatının uyumuna devam edilmesi ve bir hakkın izinsiz kullanılması (korsanlık) ile mücadelenin güçlendirilmesi.

Malların serbest dolaşımı: Avrupa standartları, ehliyet ve uygunluk değerlendirmesi ve işaretlemeye uyumun hızlandırılması; mevcut piyasa gözetimi ve uygunluk değerlendirmesi yapılarının, teçhizat ve eğitim ile güçlendirilmesine başlanması; belirli sektörler (gıda, tıbbi malzemeleri, kozmetikler, tekstil) ile Yeni ve Küresel Yaklaşım ilkelerinin üstlenilmesini sağlayacak çerçeve mevzuat hakkındaki çalışmaların hızlandırılması ve uygun idari altyapının oluşturulması; ticarete yönelik teknik engellerin ortadan kaldırılması.

Rekabet: şeffaflık ve devlet yardımının düzenli gözetilmesine temel oluşturmak üzere devlet yardımı kontrolü sorumluluğunun belirlenmesini sağlayacak mevzuatın uyumlaştırılması;

Kamu alımları: özellikle kamu alımları sisteminin daha şeffaf ve güvenilir olmasını temin ederek, Topluluk müktesebatına uyumun başlatılması.

Vergilendirme

Özellikle oranlar, muafiyet işlemlerinin ölçüsü, vergilendirilebilir ölçüt ve vergi yapısı ile ilgili olarak, gümrük vergileri ve KDV'ye uyumun başlatılması; yeni vergi önlemlerinin İş Vergisi ile ilgili Uygulama Kuralları ile uyumlu olmasının sağlanması ve ayrımcı önlemlerin ortadan kaldırılması.

Tarım

İşleyen bir toprak kayıt, hayvan belirleme sistemi ile bitki sertifikası sisteminin geliştirilmesi ve tarım piyasalarının izlenmesi için idari yapıların iyileştirilmesi ve çevresel, yapısal ve kırsal gelişme önlemlerinin uygulanması.

Hayvan ve bitki hastalıkları ile mücadele için mevzuatın uyumlaştırılması birinci önceliği oluşturacak şekilde. Topluluğun hayvan ve bitki sağlığı mevzuatı için uygun bir uyum stratejisinin kurulması ve laboratuvar testleri, teftiş düzenlemeleri ve kurumları başta gelmek üzere uygulama kapasitesinin yükseltilmesi

Balıkçılık

Balıkçılık kaynakları, piyasası ve yapısal gelişiminin, kaynakların yönetimi politikası, teftiş ve kontrol önlemleri vasıtasıyla izlenmesi için idari yapıların kurulması ve balıkçılık filo kayıtlarının geliştirilmesi.

Ulaştırma

Ulaştırma konusundaki müktesebatın üstlenilmesi için bir program benimsenmesi,
Denizcilik güvenliği standartlarına ilişkin mevzuata uyumun başlatılması: güvenlik standartlarının uygulanması ve yürütülmesi,

Sınıflandırılmış topluluklarının izlenmesi konusunda bir deniz ulaştırması eylem planının kabul edilmesi ve Türk bayrağı kayıt işlemlerinin işleyişinin iyileştirilmesi,

Özellikle bayrak devleti kontrolü olmak üzere, denizcilik idaresinin güçlendirilmesine başlanması.

İstatistik

Özellikle nüfus ve sosyal istatistikler, bölgesel istatistikler, iş istatistikleri, dış ticaret ve tarım istatistikleri olmak üzere, istatistiklerin daha da geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi,

İş kayıtlarının AB standartlarına ulaştırılması.

İstihdam ve Sosyal İşler

Müktesebata uyum için bir strateji ve ayrıntılı bir programın benimsenmesi,

Çocuk işçiler sorununun çözülmesi yönündeki çabaların daha da güçlendirilmesi,

Aralarında sendikal haklara saygının temini ve sendikal faaliyetlerin önündeki sınırlayıcı koşulların kaldırılması da olmak üzere, faal ve otonom sosyal diyalog için koşulların yerinde olmasının sağlanması,

Müktesebatın geliştirilmesi ve uygulanması için sosyal ortakların kapasite oluşturma çabalarının desteklenmesi.

Enerji

AB enerji müktesebatının üstlenilmesi için bir programın yürürlüğe konulması,

Elektrik ve gaz sektörleri için bağımsız bir düzenleyici makamın kurulması; görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yetki ve araçların verilmesi,

Başta elektrik ve gaz direktifleri olmak üzere, iç enerji piyasasının kuruluşunun hazırlanması ve piyasanın açılması.

Telekomünikasyon

Lisans, enterkoneksiyon ve evrensel hizmet alanlarında AB müktesebatına uyumun sağlanması; liberalizasyon ihtiyaçlarının daha fazla belirginleştirilmesi,

Bağımsız düzenleyici makamın kapasite oluşturmalarının güçlendirilmesi, örneğin yönetmelikleri uygulama kabiliyetinin güçlendirilmesi.

Bölgesel politika ve yapısal unsurların eşgüdümü

Topluluk kurallarına uygun olarak bir NUT's (istatistik amaçlarla bölgesel birimlerin isimlendirilmesi) sınıflandırmasının hazırlanması,

Etkin bir bölgesel politika geliştirilmesi için bir strateji benimsenmesi,

Türkiye'nin planlama sürecinde proje seçimi bakımından bölgesel politika kriterleri oluşturulmasına başlanması.

Kültür ve Görsel-İşitsel Politika

Özellikle Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi çerçevesinde, görsel-ışitsel politika alanındaki mevzuat uyumuna başlanması

Çevre

Müktesebatın üstlenilmesi için direktife dayalı ayrıntılı bir uyum programının benimsenmesi,

Çevre Etki Değerlendirmesi direktifinin üstlenilmesi,

Yatırımları finanse etmek üzere, uyum maliyeti ve kamu ve özel kesimin yıllık gerçekçi mali kaynakları tahminlerine dayanan bir plan (direktife dayalı) geliştirilmesi.

Adalet ve İçişleri

Avrupa Birliği'nde adalet ve içişleri (AII) alanındaki mevzuat ve uygulamalar ile ilgili bilgi ve bilinçlenme programlarının geliştirilmesi.

Organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve rüşvet ile mücadelenin artırılması ve kara para aklama ile mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi.

Gümrükler

Serbest bölgeler mevzuatına uyuma devam edilmesi ve yeni Gümrük Yasasının ve uygulama yönetmeliğinin uygulanmasının sağlanması.

İdari ve adli kapasitenin güçlendirilmesi

Müktesebatın benimsenmesi, uygulanması ve idare edilmesi için kamu yönetiminin kapasitesinin özellikle eğitim ile yasal olmayan göç ve yasal olmayan insan ve uyuşturucu kaçakçılığını önlemek için etkin sınır kontrollerinin geliştirilmesi dahil olmak üzere bakanlıklar arasında uygun eşgüdüm sağlanmak suretiyle, iyileştirilmesi.

İlgili idari kurumların güçlendirilmesi dahil kamu yönetiminin modernizasyonunun hızlandırılması;

Mali kontrol işlevlerinin güçlendirilmesi, gümrüklerin etkinliğinin iyileştirilmesi ve vergi idaresinin modernleştirilmesi ve hileye karşı mücadele kapasitesinin artırılması; sınırlar da dahil olmak üzere hayvan bitki sağlığı kontrollerinin güçlendirilmesi, gıda kontrol idaresinin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi, adli sistemin işleyişinin iyileştirilmesi ve Topluluk hukuku ile bunun uygulanması ile ilgili olarak adli makamlara yönelik eğitimin daha da geliştirilmesi.

Program yönetimi için yasal, idari ve bütçeye ilişkin çerçevenin (muhasabe el kitabı ve muhasabe hesapları) benimsenmesi.

Orta Vade

Siyasi Kriterler

Tüm bireylerin, herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş, felsefi inanç veya dinine bakılmaksızın, tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam olarak yararlandırılmasının temini. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğünden yararlanma koşullarının daha da geliştirilmesi,

Türk Anayasası ve ilgili diğer yasaların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtildiği şekliyle Türk vatandaşlarının hak ve özgürlükleri garanti altına alınacak şekilde gözden geçirilmesi; bu gibi yasal reformların uygulanmasının AB üye devletleri uyumunun sağlanması,

İdam cezasının kaldırılması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Protokolünün imzalanması ve onaylanması,

Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi ile ihtiyari ek protokolünün ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin onaylanması,

Hapishanelerdeki mahkumiyet şartlarının, Tutuklulara Muameleye ilişkin BM Minimum Standart Kurallarına ve diğer uluslararası normlara uygun hale getirilmesi,

AB üyesi devletlerin uygulamaları doğrultusunda, Milli Güvenlik Kurulunun anayasal rolünün Hükümete bir danışma organı olarak uyumu,

Güneydoğuda geriye kalan olağanüstü hal uygulamalarının kaldırılması,

Kökenlerine bakılmaksızın tüm vatandaşlar için kültürel hakların garanti edilmesi ve kültürel çeşitliliğin sağlanması. Eğitim alanı da dahil olmak üzere bu hakların kullanılmasını önleyen tüm yasal hükümlerin kaldırılması.

Ekonomik kriterler

Özelleştirme sürecinin tamamlanması,

Tarım ve mali sektörün reformunun tamamlanması,

Ücret ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir olmasını sağlama,

Genç nesiller ile geri kalmış bölgelere özel bir dikkat göstererek, eğitim ve sağlığın genel seviyesinin iyileştirilmesinin sağlanması.

İç pazar

Malların serbest dolaşımı: AB müktesebatı ile uyumun tamamlanması; Avrupa standartlarına uyumun tamamlanması; mevcut ehliyet, pazar gözetimi ve uygunluk değerlendirmesi yapılarının güçlendirilmesinin tamamlanması,

Şirketler hukuku: AB müktesebatına uyumun tamamlanması,

Verilerin Korunması: uyumun tamamlanması ve mevzuatın uygulanması,

Sermayenin serbest dolaşımı: özellikle yabancı yatırımcılara yönelik sınırlamaların kaldırılmasını sağlayarak uyumun tamamlanması,

Rekabet: devlet yardımları ve bölgesel yardım şemaları ile ilgili AB müktesebatına uyumun tamamlanması ve tekeller ve özel haklardan faydalanan şirketler ile ilgili mevzuatın uyumlaştırılması,

Kamu alımları: Topluluk müktesebatına uyumun tamamlanması; etkin yürütme ve uygulamanın sağlanması.

Vergilendirme

Ulusal mevzuatın AB müktesebatına uyumunun tamamlanması.

Tarım

Tarım ve kırsal kalkınma politikalarında müktesebat hazırlıklarının tamamlanması,
Gıda işleme kurumlarının (et, süt ürünleri işleme tesisleri) AB hijyen ve kamu sağlığı standartlarına ulaşmak için modernize edilmesi ve daha ileri test ve teşhis ünitelerinin teşkil edilmesi.

Balıkçılık

Ortak balıkçılık politikasının uygulanması ve güçlendirme kapasitesinin geliştirilmesinin tamamlanması,
Türkiye'deki balık ürünlerinin kalite standartlarının ve güvenliğinin iyileştirilmesinin sürdürülmesi,

Ulaştırma

Karayolu ulaştırması ile ilgili mevzuatın (piyasaya giriş, yol güvenliği, tehlikeli maddeler ile ilgili kurallar ve vergilendirme), demiryolu ve hava yolu (özellikle havayolu güvenliği ve hava trafik yönetimi) ve iç sular (gemiler için teknik gereklilikler) konularındaki uyumun tamamlanması,

Başta deniz ulaşımı güvenliği olmak üzere ulaştırma mevzuatının etkin uygulanmasının ve güçlendirilmesinin sağlanması,
İç Pazara tam anlamıyla katılımı sağlayacak teknik normlar için Türk ulaştırma filosunun (özellikle deniz ve kara taşımacılığı) hazırlanması.

Ekonomik ve Parasal Birlik

Avrupa Merkez Bankası Sistemine (AMBS) katılımı sağlamak üzere Merkez Bankası kanununun yeniden düzenlenmesi.

Merkez Bankası'nın hükümetten bağımsızlığının tamamlanması.

İstatistik

Özellikle gayri safi yurtiçi hasıla (GDP) tahminleri, uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksleri, kısa vadeli göstergeler, sosyal istatistikler, iş kayıttan ve ödemeler dengesi başta olmak üzere, AB'nin uygun istatistik metodolojilerinin ve uygulamalarının saptanması,

Makro-ekonomik istatistiklerinin, istatistik müktesebatı ile daha fazla uyumlaştırılması,

Personelin eğitiminin sağlanması ve idari kapasitenin iyileştirilmesi.

İstihdam ve sosyal işler

Kadınlara karşı ayrımcılık uygulamalarının ve cinsiyet, ırk ve etnik köken, din ve inanç, sakatlık, yaş ve cinsi eğilim nedenlerine dayalı tüm ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması,

İş hukuku, kadın ve erkek arasında eşit muamele, iş sağlığı ve güvenliği ve kamu sağlığı alanlarında AB müktesebatının üstlenilmesi; ilgili idari yapılan ile sosyal güvenliğin eşgüdümü için gerekli yapıların güçlendirilmesi,

Sosyal politika ve istihdam alanındaki müktesebatın etkin uygulanmasının ve güçlendirilmesinin sağlanması,

Ortak istihdam değerlendirilmesi dahil, Avrupa istihdam Stratejisi'ne daha sonra katılım için ulusal bir istihdam stratejisinin hazırlanması ve bu çerçevede, özellikle devam eden ve hızlanan yapısal değişikliğin etkisi olmak üzere, iş piyasası ve sosyal kalkınmayı izlemek üzere kapasitenin geliştirilmesi,

Sosyal güvenlik ağı güçlendirirken, sosyal güvenlik sistemi reformunu mali anlamda sürdürülebilir kılmak üzere sağlamlaştırmak suretiyle, sosyal korunmanın daha da geliştirilmesi,

Enerji

Enerji kuruluşlarını yeniden yapılandırılması ve çeşitli sektörlerin daha çok açılması idari ve düzenleyici yapıların güçlendirilmesi,

Ulusal mevzuatının AB enerji müktesebatı ile uyumunun tamamlanması.

Telekomünikasyon

Topluluk mevzuatının üstlenilmesinin tamamlanması,

Tüm telekomünikasyon sektörü için kapsamlı bir politika geliştirilmesi.

Bölgesel politika ve yapısal unsurların eşgüdümü

Ülke içi farklılıkları en aza indirmek amacıyla, değerlendirmeyi izlemek üzere çok yıllık bütçe usulleri ve yapılar kurmak da dahil olmak üzere, ekonomik ve sosyal dayanışmayı sağlamak için bir ulusal politikanın geliştirilmesi.

Kültür ve Görsel-işitsel politika

Görsel-işitsel mevzuata uyumun tamamlanması ve bağımsız televizyon/radyo makamının yetkilerinin güçlendirilmesi.

Çevre

Çevrenin korunması için kurumsal, idari ve izleme kapasitesinin güçlendirilmesi ile birlikte, özellikle çerçeve ve sektör mevzuatı geliştirmek suretiyle, AB çevre müktesebatının uygulanması ve yürütülmesi,

Çerçeve mevzuat, yatay mevzuat, doğal çevrenin korunması, su kalitesi ve atık yönetimi ile ilgili mevzuata özel bir önem vermek suretiyle müktesebatın uygulanması; bir atık yönetimi stratejisinin uygulanması,

İzleme ağları ve izin usulleri ile veri toplama dahil çevre kontrollerinin kurulması.

Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin, tüm diğer sektörel politikaların tanımlanması ve uygulanmasıyla bütünleştirilmesi,

Çevre Etki Değerlendirmesi direktifinin uygulanması ve yürütülmesi.

Gümrükler

Özellikle serbest bölgeler, çift kullanımlı mallar ve teknolojiler, uyuşturucu üretiminde kullanılan kimyasal maddeler ve sahte ve kaçak mallar ile ilgili mevzuat uyumunun tamamlanması.

Adalet ve içişleri

Topluluk Hukuku ve Adalet ve İçişleri (Aİİ) müktesebatının uygulanması için eğitim programlarının geliştirilmesi.

Özellikle polisin güvenilirliğinin sağlanması için Aİİ kurumlarının daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi;

Schengen Bilgi Sistemi ve Europol'a katılabilmek için veri koruma alanında AB müktesebatının benimsenmesi;

Vize mevzuatı ve uygulamalarının , AB'ninkiler ile uyumunun başlatılması;

Yasal olmayan göçü önlemek için, göç (kabul, tekrar kabul, sınır dışı etme) konusundaki AB Mevzuatı ve uygulamalarının benimsenmesi ve uygulanması.

Sınır yönetiminin güçlendirilmesine başlanması ve Schengen Sözleşmesinin tam olarak uygulanması için hazırlanılması.

İltica alanında 1951 Cenevre Sözleşmesi için getirilen coğrafi rezervin kaldırılması ve mülteciler için ikamet ve sosyal destek birimlerinin geliştirilmesi.

Yolsuzluk, uyuşturucu maddeler, organize suçlar ve kara para aklama ile mücadele alanları ile ceza ve adli konularda işbirliği konularında AB müktesebatının benimsenmesi ve uygulanması; bu alanlarda uluslararası işbirliğinin daha da sıkılaştırılması.

İdari ve adli kapasitenin güçlendirilmesi.

Sınır yönetiminin güçlendirilmesi ve Schengen Sözleşmesinin tam olarak uygulanmasına hazırlık da dahil, AT politikalarının etkin uygulanmasını temin etmek üzere, kamu yönetiminin modernizasyonu reformuna tamamlanması.

İç ve dış mali kontroller için yasal çerçevenin tamamlanması, iç muhasebe kaydı/kontrol işlevlerinin uyumlaştırılması için hükümette bir merkezi organizasyon kurulmasının tamamlanması; harcama merkezlerinde iç muhasebe kaydı/kontrol birimleri kurulmasının tamamlanması; merkezi ve yerel düzeyde ulusal kontrolörler/hesap uzmanlarının "işlevsel bağımsızlıklarını" ve "ex-ante" mali kontrolün tamamlanması; muhasebe el kitabı basılması ve AB fonlarının kontrolü için hesap uzmanı birimlerinin geliştirilmesi.

Toprak reformunun tamamlanması ve bölge ve belediye yönetimi kavramlarının geliştirilmesi.

Bölgesel düzeyde işlevsel yapılar kurulması ve bölgesel gelişme ile ilgili mevcut idari yapıların güçlendirilmesi.

Programlama:

Türkiye, 1996-1999 döneminde, yıllık ortalama 90 milyon Euro'nun biraz üzerinde olmak üzere 376 milyon Euro hibe yardımı almıştır. 2000'den itibaren, Türkiye'ye ayrılacak yıllık tahsisat, MEDA II ikili yardımlarından ortalama %15'lik bir pay ile iki "Avrupa stratejisi/katılım öncesi strateji" tüzüğü çerçevesinde öngörülen fonları kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Nisan 2000'de kabul edilen birinci tüzük, AT-Türkiye Gümrük Birliği'ni derinleştirecek önlemlerin uygulanması için 3 yıl boyunca yılda 5 milyon Euro'yu öngörmektedir. Onay sürecinde olan ikinci tüzük, Türkiye'de ekonomik ve sosyal kalkınmayı teşvik edecek tedbirlerin alınmasına yönelik olup, 3 yıl boyunca yılda 45 milyon Euro sağlayacaktır.

Bütün bu fonlar katılım öncesine yöneliktir. 2000 yılı için tahsisat ayrımı şöyledir:

Tahsisatın %50'si özellikle Türk mevzuatı ve uygulamalarının AB müktesebatına uyumunu amaçlayan yapısal ve sektör reformlarına verilecektir. Reformlar yapısal uyum

imkanları yoluyla desteklenecektir; amaç Türkiye'nin temel yapısal reformlarının Topluluk müktesebatına uygun şekilde ve IMF ile Dünya Bankasıyla yakın eşgüdüm içinde üstlenmesine yardımcı olmaktır.

Tahsisatın %50'si Türkiye'nin AB ile bütünleşmesini hedefleyen diğer önlemlerin finansmanını sağlayacaktır: Türk idaresi ve kurumlarının kurumsallaşma yoluyla Topluluk müktesebatını uygulayacak kapasiteyi geliştirmelerine yardımcı olmak. Türkiye'nin sanayi ve alt yapısının Topluluk standartlarına gelmesi için yatırım desteği ve bölgesel/kırsal kalkınma yoluyla gereken yatırımların harekete geçirilmesine yardımcı olmak. Bu tahsisat ile Türkiye, Beşinci Araştırma ve Teknik Gelişme Çerçeve Programı ile Eğitim ve KOBİ'ler alanındakiler de dahil olan Topluluk Programları ve ajanslarına katılım katkısının bir bölümünü karşılayabilir.

Uluslararası Mali Kuruluşların Rolü

Türkiye ve Uluslararası Mali Kuruluşlar arasındaki işbirliği. Katılım Ortaklığı ile bir ivme ve yeni bakış açısı kazanmaktadır. Katılım Ortaklığıyla sağlanan kaynaklar, Uluslararası Mali Kuruluşlardan daha fazla miktarda kalkınma yardımı için başlangıç sermayesi ve katalizör olarak hizmet etmektedir. Bu süreç, katılım öncesi önceliklere ilişkin projelerin ortak finansmanını kolaylaştırmak amacıyla, aday ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası ve Uluslararası Mali Kuruluşlar ve özellikle Dünya Bankası ile irtibatlı olarak Komisyon tarafından geliştirilmektedir. Aynı zamanda, diğer donörlerin (Üye ülkeler; üçüncü ülkeler) programlarıyla yakın işbirliğinin kurulması önem taşımaktadır.

Koşullar:

Türkiye için katılma öncesi unsurları aracılığıyla proje finansmanı için sağlanacak Topluluk yardımı, Türkiye'nin Ortaklık Anlaşması, Gümrük Birliği ve örneğin tarım ürünleri için ticaret rejimi gibi AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin ilgili kararları çerçevesindeki yükümlülüklerine saygı göstermesine bağlıdır. Kopenhag kriterlerini yerine getirmeye matuf olarak atılacak daha ileri adımlar ve özellikle bu Katılma Ortaklığının belirli önceliklerinin 2001 içinde yerine getirilmesi yönünde gelişme sağlanmalıdır. Bu genel koşullara uymamazlık, önerilen tek çerçeve yönetmeliğinin 4. maddesi çerçevesinde, Konsey tarafından mali yardımların askıya alınması karar alınması sonucunu doğurabilecektir.

İzleme:

Katılma Ortaklığının uygulanması, Ortaklık Anlaşması çerçevesinde izlenecektir. Avrupa Konseyi tarafından Helsinki'de belirtildiği şekilde, Türkiye için Ortaklık Anlaşmasının kurumlarının, müzakerelerin açılıp açılmadığına bakılmaksızın, aynı düzenlemelere göre müktesebata uyumun incelenebileceği bir çerçeve oluşturmaya devam etmesi önemlidir.

Katılma Ortaklığının ilgili bölümleri, ilgili alt-komitelerde tartışılacaktır. Ortaklık Komitesi, tüm gelişmeleri, ilerleme ve öncelikler ile orta vadeli amaçların yerine getirilmesinde karşılaşılan sorunları ve alt-komiteler tarafından kendisine gönderilen daha belirli konular tartışır.

Öncelikle, MEDA Yönetim Komitesi, üç unsur altındaki (MEDA; Avrupa Stratejisi altında iki mali yönetmelik) finansmana ilişkin araçların birbiriyle ve Katılma Ortaklığı ile uyumlu olmasını temin eder.

Komisyon, "Türkiye için katılma öncesi stratejisi" başlıklı yeni bütçe kaleminin (PDB 2001) uygulanması için yeni tek bir yönetmelik hazırlamaktadır. Bu yönetmeliğin kabulünün ardından, Phare Yönetim Komitesi, Katılma Ortaklığı ile uyumlu olmasını izleme görevini yerine getirecektir.

AB ULUSAL PROGRAMI (Giriş ve Siyasi Kriterler)⁹⁰

1.1. Giriş

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin özünde, barışçı bir dış politika ile laiklik, hukukun üstünlüğü, çoğulcu ve katılımcı demokrasi, insan hak ve özgürlükleri bulunur.

Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, benimsemiş olduğu değerler sistemi temelinde çok kısa bir zaman dilimi içinde toplumsal yaşamın her alanında gerçekleştirdiği devrimlerle, Türk Milletini ilk kez ortak coğrafyayı ve tarihi paylaştığı Avrupa ailesiyle aynı değerler sisteminde buluşturmuştur.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte hukuk ve sosyal düzenini Batı normlarına göre kuran Türkiye, 1946 yılında çok partili siyasi hayata geçmiş, başta basın özgürlüğü ve sendikal haklarda olmak üzere, açık ve katılımcı bir toplum düzeni yolunda çok önemli mesafeler kaydetmiştir. Birey ve bireysel özgürlükler, Türkiye'nin temel referansları olmuştur. Türkiye'nin demokratik gelişimi ve hukuk düzeni, dinamik bir evrim sürecine girmiştir.

Türkiye, 1984 yılından bu yana dışarıdan da yoğun bir şekilde desteklenmiş olan ayrılıkçı terörle mücadele etmektedir. Bu terör olgusu, Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları iklimine, sosyal ve ekonomik gelişimine olumsuz etkilerde bulunmuştur. Bu tehdide rağmen, Türkiye Cumhuriyeti, ulusal bütünlüğünü korumuş ve vatandaşlarının eşitlik temelinde birliğini sürdürmüştür.

Türkiye'nin ekonomik politikaları, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki koşulların da gerektirdiği Devlet önderliğindeki kalkınma modelinden giderek karma ekonomik sistem ve daha sonra da dünya konjonktüründeki gelişmelere paralel olarak serbest piyasa sistemi ağırlıklı bir yapıya kavuşmuştur. Türkiye, son zamanlarda yaşanan ve daha çok ülkenin mali yapısına ilişkin sorunlardan kaynaklanan krize rağmen, serbest piyasa ekonomisini tüm kurum ve kurallarıyla güçlendirici politikalarını sürdürmektedir. Bu çerçevede, enflasyonun uzun yıllardan beri Türk ekonomisine verdiği zararın giderilebilmesi, kamu açıklarının sürdürülebilir bir boyutta tutulması ve makro-ekonomik dengesizliklerin ortadan kaldırılabilmesi amacıyla, mali sektör reformu, tarım reformu, sosyal güvenlik

⁹⁰ www.dpt.gov.tr/abigm/ (12.01.2007)

reformu gibi yapısal değişikliklerin tamamlanması ve özelleştirme sürecine hız verilmesi hedeflerini benimsemiştir. Türkiye, Kopenhag ekonomik kriterlerine bu hedeflere ulaşmak suretiyle uyum sağlayacaktır.

Uluslararası ilişkilerde, barış, refah, güvenlik ve istikrar artırıcı ve pekiştirici katkılar yapan deneyimli bir ülke olan Türkiye, barışçı dış politikası çerçevesinde, komşularıyla ilişkilerinin geliştirilmesine özen gösterecek, bu bağlamda Yunanistan'la sorunlarına diyalog yoluyla çözümler getirilmesi için girişim ve çabalarını sürdürecektir. Kıbrıs konusunda da tarafların egemen eşitliğine ve ada gerçeklerine dayalı yeni bir ortaklık kurulması için BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesindeki çabalarına destek vermeye devam edecektir. Bir AB üyesi olarak demokratik ve lâik Türkiye modeli, Türk dünyası ve İslâm aleminin evrensel değerler temelinde ilerlemelerinde, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyalarında istikrar sağlayacak yeni bir mayalanma sürecinin başlamasında, Avrupa ile Asya'nın yakınlaştırılmasında, kısacası Avrasya'nın çağdaşlaşma yolunun genişletilmesinde etkili olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği üyesi ülkelerle, evrensel ortak değerleri esas alan, barışçı ve aydınlık bir geleceği paylaşmak ve bu hususta katkılarda bulunmak azmindedir.

Türk Hükümeti, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini, Cumhuriyetimizin kurucu felsefesini ve Atatürk'ün geleceğe bakışını doğrulayan kilit bir aşama ve Türkiye Cumhuriyeti için yeni bir basamak olarak değerlendirmektedir.

Türk halkı, çağdaş değerlere uyumu vazgeçilmez bir yaşam tarzı ve daimî bir hedef olarak benimsemiştir. Halkımız, tarihsel birikim ve deneyimi ile yüzyılların şekillendirdiği uygarlık bilinci sayesinde Avrupa'nın birleşmesi ideali bağlamında önemli görevler ve sorumluluklar üstlenmeye hazır ve muktedirdir. Bu çerçevede, Türkiye'nin AB müktesebatını özümseme iradesi tamdır.

Avrupa Birliği'ne üyelik, bu husustaki kriterlerin karşılanması suretiyle ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasamızda ifade bulan temel özellikleri çerçevesinde gerçekleşecektir. Avrupa Birliği'ne üyelik, hem ulusal kimliğimizin bileşiminde yer alan ülkelerle örtüşmekte, hem de Türkiye için bilinçli bir tercihin ve çağdaşlaşmada yeni ufuklar açmanın bir vasıtası hâline gelmektedir. Bu amaçla, tüm vatandaşların eğitiminin nicelik ve nitelik itibarıyla AB standartlarına yaklaştırılması, Ulusal Program'da öngörülen hedeflere uyulmasını kolaylaştıracaktır.

Türkiye, başta insan hakları ve demokrasi alanlarında olmak üzere, Avrupa Birliği müktesebatı niteliğindeki evrensel normlar ile Avrupa Birliği ülkelerinin uygulamalarına daha fazla uyum sağlamak amacıyla, gerekli tüm uluslararası sözleşmelere taraf olacak ve bunların etkin şekilde uygulanmasını sağlayacak tedbirleri alacaktır. Türkiye esasen, bu bağlamdaki sözleşmelerin çoğuna taraftır.

Türkiye'nin AB üyeliği, farklı kültürler arasında uyum kurma özlemini taşıyan dinamiklerin tarihin akışıyla buluştuğunu simgeleyecek ve Avrupa'nın manevî dokusunu zenginleştirecektir. Türkiye ve Avrupa Birliği, karşılıklı ve sürekli etkileşim hâlindeki kültürel öğeleriyle, felsefî ve moral plânda daha yüksek bir uygarlık sentezinin oluşumunu başlatacaklardır. Bu gelişme, siyasî, ekonomik ve sosyal alanlardaki olumlu yansımalarıyla, her iki tarafın da daha güvenli ve huzurlu bir ortam içinde aydınlık bir geleceği şekillendirmelerini kolaylaştıracaktır.

Türkiye, somut ve özgün katkılarıyla Avrupa'nın evriminde önemli bir rol oynayacaktır. Türkiye ve Avrupa Birliği'nin farklı tecrübe ve birikimlerini birleştirmeleri, çağımızın sorunlarının çözümüne önemli bir katkı sağlayacaktır. Günümüz dünyasının maddî ve manevî mirasının yarattığı fırsatlardan ileriye dönük olumlu sonuçlar elde edilmesi, ancak bu takdirde mümkün olabilecektir. Böylece, Türkiye ve Avrupa Birliği, karşılıklı sağladıkları yarar ve katkılarla, 21'nci yüzyıl dinamiklerinin yönlendirilmesinde daha güçlü ve yaratıcı olacaklar, işbirliği ve dayanışma içinde kendi halkları ve uluslararası toplumun yükselmesi ve gelişmesi için birlikte çalışmaya devam edeceklerdir.

1.2. Siyasi Kriterler

Türk Hükümeti, siyasî, idarî ve yargı reformlarına ilişkin çalışmalarını 2001 yılında hızlandıracak ve önerilerini mümkün olan en kısa zamanda TBMM'ye sunacaktır. Bu bağlamda amaç, özgürlükçü, katılımcı, güvenceli, devlet organları arasında görev ve yetkileri dengeleyen, hukuk devleti ilkesini üstün kılan Anayasa ve yasa hükümlerinin, Türkiye'nin uluslararası taahhütleri ile AB standartları temelinde daha da geliştirilmesidir. Demokrasi ve insan hakları alanlarındaki reform sürecinde, öncelikle Anayasa gözden geçirilecektir. Anayasa değişiklikleri, yasal düzenlemelerin de çerçevesini belirleyecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü alanlarında kaydedilecek gelişmeleri sürekli olarak izleyecek, AB müktesebatına uyum

çalışmalarını düzenli şekilde değerlendirecek ve bu çalışmaların hızlandırılması için gerekli tüm önlemleri alacaktır.

Söz konusu reformlar bağlamında, Türkiye Büyük Millet Meclisi esasen önemli bir çalışma içindedir. Partiler arası Anayasa Uyum Komisyonu, halen Anayasada yapılabilecek değişiklikler üzerinde çalışmaktadır.

1.2.1. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Türk Hükümeti, ifade özgürlüğünün Avrupa Birliği müktesebatı ile Avrupa Birliği üyesi ülkelerin uygulamaları ışığında geliştirilmesine önem ve öncelik vermektedir. Anayasa ve diğer mevzuattaki ilgili hükümlerin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10'uncu maddesi çerçevesindeki toprak bütünlüğü ve ulusal güvenliğin korunmasını da öngören ölçütler ile lâik ve demokratik Cumhuriyeti, üniter devlet yapısını ve millî birliği koruma kriterleri temelinde gözden geçirilmesi öngörülmektedir.

Bu anlayış doğrultusunda, ifade özgürlüğünün daha da geliştirilmesine yönelik anayasal ve yasal güvencelerin güçlendirilmesi amacıyla kısa vadede, Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerle ilgili bölümlerinin, başta düşünceyi açıklama ve yayma, bilim ve sanat ile basın özgürlükleriyle ilgili hükümler olmak üzere gözden geçirilmesi,

- Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin, koruduğu değerler zedelenmeden gözden geçirilmesi,
- Aynı anlayışla Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. ve 8. maddelerinin gözden geçirilmesi,
- RTÜK Kanunu'nun gözden geçirilmesi,
- Basın suçlarının kapsamı ve öngörülen cezalarla ilgili olarak Basın Kanunu'nun gözden geçirilmesi planlanmaktadır.

Orta vadede ise,

- Siyasî Partiler Kanununun,
- Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu ve Tüzüğü ile Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği, Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ve Tüzüğü'nün,

- 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu ile ilgili diğer mevzuatın gözden geçirilmesi;
- Yeni Türk Ceza Kanununun yasalaşması;
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları uyarınca ödenen tazminatların kusurlu kamu görevlilerinden tahsili için çalışmalar yapılması hedeflenmektedir.

1.2.2. Dernek Kurma Özgürlüğü, Barışçı Toplantı Hakkı ve Sivil Toplum

Türk Hükümeti, sivil toplumun gelişmesine önem vermektedir. Sivil toplumun güçlenmesi, Türk demokrasisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Dernek kurma özgürlüğü ve barışçı toplantı hakkının daha da geliştirilmesi ve sivil toplumun güçlendirilmesiyle, bireylerin toplumsal sorunların çözümüne aktif katkıda bulunmaları mümkün olacaktır.

Bu çerçevede kısa vadede,

- Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun Tasarısı'nın yasalaşması,
- Sivil toplum örgütleri ile ekonomik ve sosyal demokrasinin uzantısı niteliğindeki kurumsal yapılanmanın anayasal güvenceye kavuşturulması,
- İş Güvencesi Yasa Tasarısı'nın yasalaşması öngörülmektedir.

Orta vadede ise,

- Sendikal haklarla ilgili mevcut sınırlamaların gözden geçirilmesi, hak grevi yapılmasına olanak tanınması için Anayasa'nın ilgili maddelerinin yeniden düzenlenmesi,
- Sendikal hakların 87 ve 98 sayılı ILO Sözleşmeleri uyarınca ve Avrupa Sosyal Şartı doğrultusunda yeniden düzenlenmesi,
- Dernek kurma özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili mevzuatın gözden geçirilmesi öngörülmektedir.

Başbakanlık tarafından Ağustos 1999'da yayımlanan bir genelgeyle, "Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı" yasalaşmaya değin kamu görevlilerinin sendika ve konfederasyonlar şeklinde örgütlenmesine engel olunmaması ve bu kuruluşların faaliyetlerine imkan tanınması istenmiştir.

1.2.3. İşkenceyle Mücadele

Türk Hükümeti, işkenceyle mücadele konusunda kararlıdır. Bunun için, eğitimden başlayarak işkence olaylarının aydınlatılması ve sorumlularının cezalandırılmasına kadar uzanan yasal ve idarî önlemleri güçlendirmiştir.

Bu bağlamda son dönemde alınmış başlıca önlemler şunlardır:

- Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin etkin bir şekilde uygulanması ve uygulamanın sıkı bir biçimde denetlenmesini sağlamak üzere Haziran 1999'da bir Başbakanlık genelgesi yayımlanmıştır.
- Ağustos 1999'da Türk Ceza Kanununun işkence ve kötü muameleyle ilgili maddeleri değiştirilerek, işkence ve kötü muamelenin tanımı uluslararası sözleşmelere uygun şekilde yeniden yapılmış, cezalar artırılmış, ayrıca gerçeğe aykırı rapor düzenleyerek işkenceyi gizleyen sağlık personeline cezalar getirilmiştir.
- Aralık 1999'da Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun kabul edilmiş ve böylece kamu görevlileri hakkında soruşturma ve takibatın süratlendirilmesi mümkün olmuştur.

Buna rağmen ortaya çıkan ve Hükümetimiz tarafından hiçbir şekilde müsamaha edilmesi mümkün olmayan işkence ve kötü muamele olaylarının önlenmesi için, ilgili bakanlıkların yanı sıra, yeni kurulan Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na da görev verilmiştir.

İşkence ve kötü muameleyle mücadelenin güçlendirilmesine yönelik bir dizi yasa ve mevzuat değişikliği yapılması planlanmıştır. Bu doğrultuda kısa vadede,

- Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu ve Tüzüğü, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği, Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ve Tüzüğü'nün gözden geçirilmesi,
- Adli Tıp Kurumunun modernizasyonu çalışmalarına başlanması öngörülmektedir.

Orta vadede ise,

- Yeni Türk Ceza Kanununun,
- Yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun yasalaşması;
- İnsan hakları ihlâllerine meydan verilmemesi için güvenlik güçlerine gerekli eğitimin verilmesi ve ihlâllerin yoğun olarak yaşandığı ortamların teknolojiden daha fazla yararlanılarak etkin denetimi için malî kaynak tahsisi olanaklarının araştırılması,
- İşkenceye uğradığı kanıtlanan kişiye karşı bu fiili işleyenlerin müşterek ve müteselsil hukukî sorumluluğunun yasa hükmüne bağlanması hedeflenmektedir.

1.2.4. Duruşma Öncesi Gözaltı

Duruşma öncesi gözaltıyla ilgili yasal uygulama ve usullerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi tavsiyeleri ışığında uluslararası standartlara yakınlaştırılması ve mevzuatımızın yeknesak hâle getirilmesi amacıyla orta vadede,

- Anayasanın 19/6'ncı maddesinin gözden geçirilmesi,
- Yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun yasalaşması,
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu'nda değişiklik yapılması planlanmaktadır.

1.2.5. İnsan Hakları İhlâlleri Sonuçlarının Düzeltilmesi İmkânlarının Güçlendirilmesi

Türk Hükümeti, bu amaca yönelik olarak orta vadede,

- Yeni Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun,
- Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılama Hakkındaki Kanun Tasarısı'nın yasalaşmasını öngörmektedir.

1.2.6. Devlet Memurları ve Kamu Görevlilerinin İnsan Hakları Konusunda Eğitimleri

Başta güvenlik güçleri olmak üzere, Devlet memurları ve kamu görevlilerinin insan hakları alanında eğitimi için tüm ilgili kurumlarda çalışmalar yürütülmektedir. Türk Hükümeti, bu alanda başlattığı ikili ve çok taraflı işbirliği faaliyetlerini yoğunlaştırarak sürdürecektir.

Bu amaca yönelik olarak kısa vadede,

- Polis okullarındaki öğretim sürelerinin 9 aydan 2 yıla çıkarılması amacıyla yasal düzenlemeler yapılması,
- BM İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Programı çerçevesinde hazırlanmış olan İçişleri Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının İnsan Hakları Eğitimi Projesi (2000-2007)'nin yürürlüğe konulması,
- Avrupa Konseyi İnsan Hakları Direktörlüğü'nün 1997-2000 Polis ve İnsan Hakları Programı çerçevesinde uygulamaya konulan proje uyarınca, 7 yıllık bir süre içerisinde tüm güvenlik güçleri mensuplarının insan hakları alanında eğitilmesi öngörülmektedir.

Bu bağlamdaki diğer önlemler, “Adalet ve İçişleri” bölümünde yer almaktadır.

1.2.7. Devlet Güvenlik Mahkemeleri Dahil Olmak Üzere, Yargının İşlevselliği ve Verimliliği

Türk Hükümeti tarafından özel önem verilen bu konuda kısa vadede,

- Anayasanın DGM'lere ilişkin hükümleri ile DGM Kanununun gözden geçirilmesi,
- Savunmanın yargının temel unsurlarından biri olduğunun Anayasa hükmü olarak tesciliyle savunmanın güçlendirilmesi ve Avukatlık Kanununun çıkarılması,
- Yargı bağımsızlığını sınırlayan hükümlerin gözden geçirilmesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yeniden yapılandırılması,
- Adli Tıp Kurumunun modernize edilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,

- “İnsan Hakları Eğitimi On Yılı” faaliyetlerinin yoğunlaştırılması ve hakim ve savcılarımızın Avrupa Konseyi ile AB üyesi ülkelerde eğitim imkanlarının artırılması,
- Hakim ve savcılar için insan hakları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları hakkında periyodik meslek içi hizmet eğitim programları düzenlenmesi öngörülmektedir.

Orta vadede ise,

- 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un uygulamada edinilen tecrübeler ışığında gözden geçirilmesi,
- Askerî Ceza Kanunu ile 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu ve 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu'nun gözden geçirilmesi,
- Olağanüstü Hal Yasası'nın genel Anayasa ve mevzuat değişiklikleri ışığında gözden geçirilmesi hedeflenmektedir.

Bu bağlamdaki diğer önlemler, “Adalet ve İçişleri” bölümünde yer almaktadır.

1.2.8. Ölüm Cezasının Kaldırılması

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre, kesinleşmiş idam cezalarının yerine getirilmesi kararı münhasıran TBMM'nin yetkisindedir. Hükümet, TBMM'nin 1984 yılından bu yana yaşam hakkının özüne dokunulmaması yönünde benimsediği uygulamaya saygılıdır.

Türk ceza hukukundan ölüm cezasının kaldırılması hususu, şekil ve kapsamı itibariyle TBMM tarafından orta vadede ele alınacaktır.

1.2.9. Kültürel Yaşam ve Bireysel Özgürlükler

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ve eğitim dili Türkçedir.

Ancak bu, vatandaşlarının günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızların serbest kullanılmasına engel teşkil etmez. Bu serbestlik, ayrılıkçı veya bölücü amaçlarla kullanılamaz.

1.2.10. Tüm Vatandaşların Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İmkanlarının Artırılması Amacıyla, Bölgesel Dengesizliklerin Azaltılması

Hükümet, bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve tüm vatandaşların sosyal ve kültürel imkânlarının artırılmasına yönelik kapsamlı bir strateji benimsemiştir.

Bu çerçevede, 1984 yılından bugüne kadar süregelen ayrılıkçı terör faaliyetinin kontrol altına alınmasıyla birlikte, Türk Hükümeti, ekonomik ve sosyal kalkınma yolunda bir dizi önlem almıştır.

Bu stratejinin orta vadede tam olarak uygulamaya konulması öngörülmektedir.

1.2.11. Tüm Bireylerin, Herhangi Bir Ayırım Yapılmaksızın ve Dil, Irk, Renk, Cinsiyet, Siyasî Görüş, Felsefî İnanç veya Dinine Bakılmaksızın, Tüm İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinden Tam Olarak Yararlandırılması; Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlükleri

Anayasamızın yürürlükteki 10'uncu maddesi ayrımcılığı çok kapsamlı bir şekilde yasaklamış olup, Anayasa ve kanunlar önünde herkesin eşit olduğu ilkesini benimsemiştir.

Bu anayasal ilkeye uygun olarak kısa vadede,

- BM Her Türlü Irk Ayırımının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin sonuçlandırılması;
- Kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları ilkesine Anayasa'da yer verilmesi,
- Kadın-erkek eşitliği alanında önemli değişiklikler getiren Türk Medenî Kanunu Tasarısı'nın yasalaşması,
- 182 sayılı ILO En Kötü Biçimde Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Sözleşmesi'nin onaylanması ve çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik olarak, ILO ile işbirliği içinde hazırlanan Ulusal Eylem Planı'nın uygulamaya konulması planlanmaktadır.

Orta vadede,

- BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne Ek İhtiyarî Protokol'ün sonuçlandırılması,
- Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'ye İlişkin, Bu Sözleşmede ve Bu Sözleşmeye Ek 1. Protokolde Yer Alanlardan Başka Bazı Hak ve Özgürlükleri Tanıyan 4 No.lu Protokol'ün sonuçlandırılması,
- Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek 7 No.lu Protokol'ün sonuçlandırılması,
- Avrupa Sosyal Şartı'nın gözden geçirilmiş metni ile kolektif şikâyetler sistemine ilişkin Ek Protokol'ün sonuçlandırılması,
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ayrımcılık yasağını düzenleyen 14'üncü maddesinin kapsamını genişleten 12 No.lu Ek Protokol'ün sonuçlandırılması,
- Ülkemizde yaşayan ve Türk vatandaşı olmayan gayrimüslim kişilerin de mensup oldukları dinin vecibelerini yerine getirmelerinde ve kendileriyle ilgili diğer uygulamalarda gerekli pratik kolaylıkların kamu düzeninin korunmasına ilişkin mevzuatımız çerçevesinde geliştirilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması,
- Özürlülerin meslekî rehabilitasyonu ve istihdamları hakkındaki 159 No.lu ILO Sözleşmesine uygun tedbirlerin alınması öngörülmektedir.

1.2.12. Anayasa'nın ve İlgili Diğer Yasaların AB Müktesebatına Uyumu

- Türk Hükümeti, kısa vadede Anayasa'nın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ışığında gözden geçirilmesini,
- Orta vadede ise, yasalarda gerekli değişikliklerin yapılmasını öngörmektedir.

1.2.13. BM Uluslararası Medenî ve Siyasî Haklar Sözleşmesi ile İhtiyari Ek Protokolü ve BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

Söz konusu iki sözleşmenin imzalanması, Türkiye'nin bu yöndeki siyasî irade ve niyetini ifade etmektedir. Onay işlemlerinin başlatılması için hazırlanacak kanun tasarıları, olabilecek çekincelerle birlikte TBMM'ye sunulacaktır .

1.2.14. Cezaevlerindeki Tutukluluk Koşulları

Türk Hükümeti, cezaevlerindeki olumsuzlukların giderilmesi hususunda kararlıdır ve bu yönde yoğun bir çaba içindedir.

Tüm Avrupa'da 1960-70'li yıllarda vazgeçilen koğuş sistemi, ülkemizde de terkedilmektedir.

Cezaevleri, Avrupa Konseyi ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin tavsiyeleri doğrultusunda, BM Cezaevleri Asgari Standartları ile Avrupa Konseyi kurallarına uygun hale getirilmektedir.

Bu alanda kısa vadede,

- Adalet Bakanlığı'nca, idarecilerin ve Cumhuriyet başsavcılarının cezaevlerindeki denetim ve kontrollerinin daha etkin hâle getirilmesi sağlanacak ve
- Terörle Mücadele Kanunu Değişiklik Tasarısı'nın yasalaştırılarak, bu suçlardan hükümlü bulunanların da açık görüş yapma ve iş yurdu çalışmalarına katılımlarına ilişkin hususlar gözden geçirilecektir.

Bu konudaki diğer önlemler, "Adalet ve İçişleri" bölümünde yer almaktadır.

1.2.15. Millî Güvenlik Kurulu

Anayasal bir kuruluş olan Millî Güvenlik Kurulu, ulusal güvenliği ilgilendiren alanlarda bir danışma organı niteliğindedir. Anayasa ve Yasanın ilgili maddeleri, Kurul'un yapısı ve işlevini daha açık bir biçimde tanımlayacak şekilde orta vadede gözden geçirilecektir.

1.2.16. Olağanüstü Hal

Bölgedeki terörle mücadele için ilan edilmiş ve esasen toplam 10 ilden 4 ile indirilmiş bulunan Olağanüstü Hal uygulamasının tamamen kaldırılması, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini öngören stratejinin bir parçasıdır. Bu alanlardaki gelişmeler ve güvenlik değerlendirmesi ışığında Olağanüstü Halin tamamen kaldırılması planlanmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

06.10.1975 tarihinde Aksaray İli Ortaköy İlçesi doğumluyum. İlk, orta tahsilini aynı ilçede, Lise tahsilini Nevşehir Endüstri Meslek Lisesini tamamladıktan sonra 1999 yılında Polis Okuluna girdim ve 2000 yılında Polis Memuru rütbesi ile mezun oldum.

2000 Yılından itibaren İstanbul Emniyet Müdürlüğü emrinde çeşitli görevlerde çalışmaktayım. Askerlik görevimi Şanlıurfa 20. Zırhlı Mekanize Tugayında tamamladım. 2004 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesinden mezun oldum ve 2005 Yılında Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı Yüksek Lisans eğitimine başladım.

Özel ilgi alanlarım: Resmi yazışma, kitap okuma ve seyahat etmektir.

Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve iki çocuk babasıyım.

Aday: Harun KURUÖZ